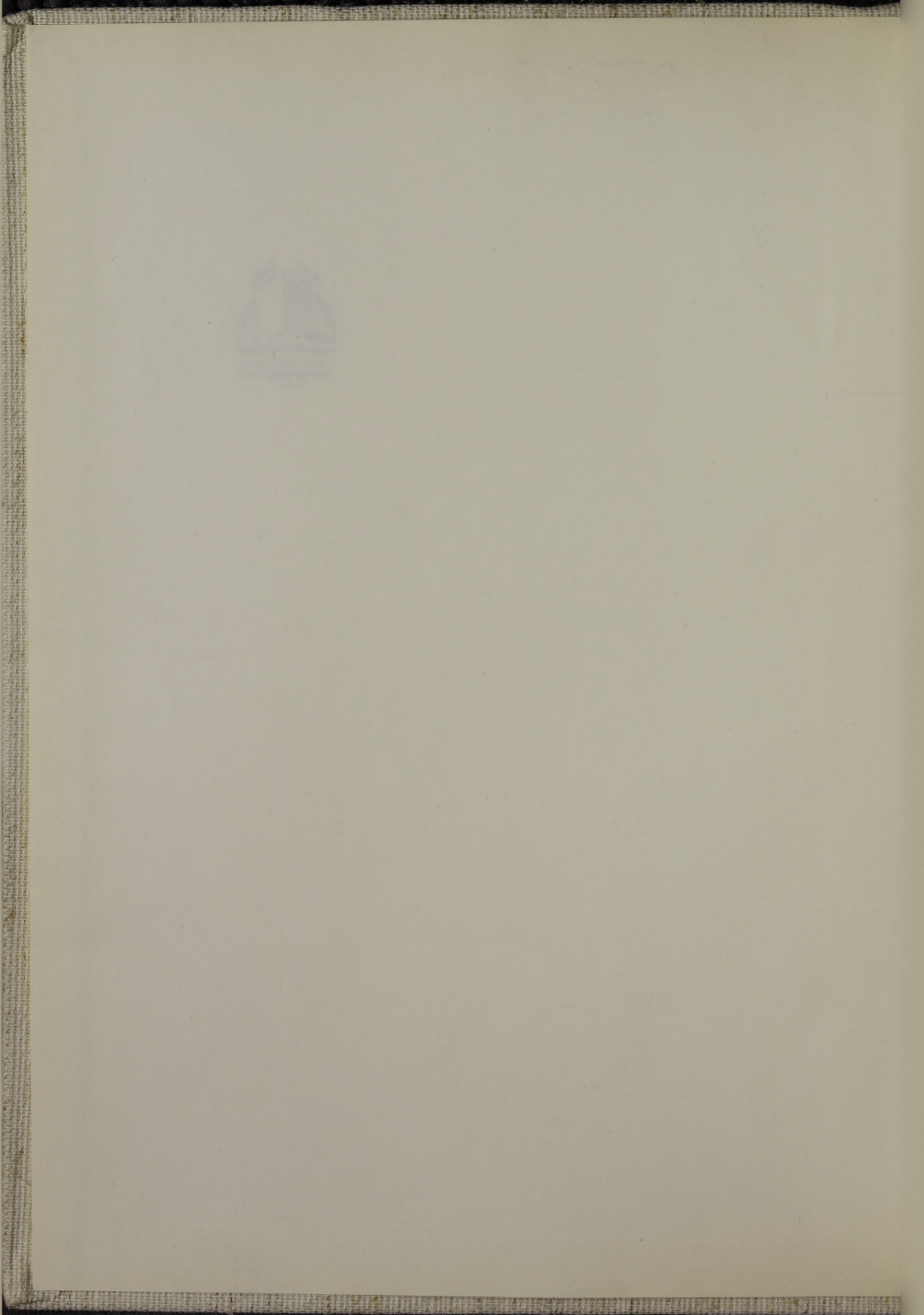

LATGOLAS PILSĀTAS

Latgales izdevniecība

~~97-A~~
L-41

L
9

Jōns Škirmants

LATGOLAS PILSĀTAS

P/s Latgaļu izdevnīceiba
1 9 7 8

413

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTEKA

~~94-6.071~~

0308045812

PRIKŠVĒRDS

Myusu seņči, lai glōbtūs nu uzbrucējim un laupeitōjim, sovas sātas ceņtes ceļt apcītyņōjumupīļu tyvumā un aizsardzeibā. Ap pilim tyka sacaltas arvīnu vairōk sātu un taidā veidā auga un veidōjōs latgaļu piļs sātas — piļsātas. Vōrds „piļsāta“ palicis leidz myusu dīnom, koč ari pilis jūs vairs jau seņ naizsorgoj.

Latgolas piļskolnu pētejumi rōda ka ap dažim piļskolnim sātu skaits beja lelōks un apdzeivōtais zemes gobols plašōks, ap cytim sovukōrt sātu skaits bejis mozōks un apdzeivōtais zemes gobols šaurōks. Ap bīžōk apdzeivōtūs piļu plašōkom teritorijom uzaglobōjušas aizsorggrōvu atlikas. Tys līcynoņ, ka te senōtnī bejušas lelōkas myusu seņču piļsātas. Uzskotami par tū licīnoņ vītas pi Šelupinkim Ludzas apriņķī un Pizičim Viļānu piļsātas tyvumā. Izrokumi Ludzas piļskolna tyvumā rōda, ka te vālā dzeļža laikmatā jau bejuse plaši apdzeivōta vīta. Par tū roksta Jezups Soikaņs sovā brošurā „Kū mums stōsta seņču kopi?“ Krīvu chronikas līcynoņ, ka jau 12. g. s. pastōvējuse Lučinas (Ludzas) piļsāta, kas bejuse padūta krīvu Kņazam. Ari piļs Jersika 9. g. s. kryta krīvu rūkōs, beja kņaza sēdeklis un izauga par piļsātu, atkareigu nu Polockas.

Kai radzams, jau pyrms vōcu īnōkšonas Latgolā beja piļsātas. Vōcu bruninīki 13. un 14. g. s. Latgolā uzcēle pīcas pilis: Krystpili, Daugovpili, Rēzekni, Viļaku-Marnauzu un Ludzu. Vōcu uzcaltōs pilis beja stypri nūcītyņōtas, myura, myusu seņču kūka piļu vītā. Daugovpiļs, Rēzeknes un Ludzas pilis vōcišim beja kai administratīvi un tērdznīceibas centri mynātīm apgobolim austrumūs. Šī centri pīvyļka dažaidus amatņikus un tērgōtōjus, kas apsamete pi pilim un veidōja mīstus un piļsātas — Daugovpili, Rēzekni un Ludzu. Pādejō, radzams, izauguse vacōs pilsēteņas Lučinas vītā, kas pastōvējuse jau nu 12. g. s. Jau vydsļaiķu dokumentūs Daugovpili sauc par piļsātu un krīvu

chronikas tymā pošā laikā miņ Ludzu par piļsātu. Nadaudz vālōk ari Rēzekne teik saukta par piļsātu. Pi ordeņa piļs izaveidōja ari Krystpils piļsāta.

Pōrejōs Latgolas piļsātas izauga pi tērdznīceibā svoreigim yudiņa voi sauszemes celim. Bet dažas nu myusu piļsātom rodōs pi religiskim centrim — bazneicom un klūsterim. Bīži viņ myusu piļsātu izaugšonai beja kai tērdznīciskī, tai ari religiskī īmesli. Leivōni rodōs 16. g. s. pi yudiņš ceļa — Dubnas upes ītakas Daugovā un par mīstu izauga pēc katōļu bazneicas uzceļšonas 17. g. s. Ari Krōslova kliva par mīstu 16. g. s. šō poša īmesļa dēļ. Viļānus, kas sōcēs pi tērdznīceibas celim, veicynōja veidōtīs un augt 18. g. s. nūdybynōtais Bernadišu ordenis un uzcaltō sv. Mikeļa erceņģeļa bazneica. Ari Kōrsova un Bolvi veidōjōs pi tērdznīceibas celim un auga par mīstim pēc katōļu bazneicu uzceļšonas 18. g. s.

Latgolas mīstu augšonu un uzplaukumu veicynōja ryupnīceiba, vītōs kur tei atsateistēja, kai Krōslovā, Viļānūs un Leivōnūs.

Ļūti svoreigs nūtykums beja Latgolas piļsātu atteisteibā dzymtbyušonas atceļšona 1861. godā. Ar pōrsavitōšonas breiveibas īgyušonu, zemniki sōce pōrsavitōt un apsamed mīstūs un piļsātōs, taidejaidi veicynojūt piļsātu īdzeivōtōju skaitu. Tik pat īvārojamu īspaidu uz piļsātu augšonu atstōja dzelžceļu izbyuve Latgolā pagojušō g. s. ūtrā pusī un 20. g. s. sōkumā.

Pēc Latvijas breiveibas atgyušonas myusu mīsti ceņtēs īgyut piļsātu tiseibas. 1920. g. Saeima piškeire piļsātas tiseibas Krystpilei, 1923. g. — Krōslovai, 1926. g. — Leivōnim un 1928. g. — Bolvim, Kōrsovai, Preilim, Varakļōnim, Viļānim un 1931. — Zylupei.

Krīvu okupācijas laikā Krystpiļs piļsāta 1962. g. pīvīnōta Jākubpilei un pōrsaukta par cīmu, bet Viļakas cīmam 1945. g. pīškērtas piļsātas tiseibas.

Kai chronisti Henriks un krīvu N. A. Kazakovs stōsta, ka Jersiku latgali ir apdzeivōjuši jau bron-

Prof. Dr. Boleslavs Brežgo

Izcyls Latgolas vēstures pētniks, dzimis 1887. gada 31. martā, miris 1957. gada 30. septembrī. Sarakstejis „Latgolas zemnieki krīvu dzimtbyušonas laikūs“, Latgolas pagōtne I“, „Latgolas inventari un generalmēreišonas zemu aprokti“, „Latgolas vēstures materiali I“ un Latgolas pīlsātu vēsturi un daudz cytu dorbu par Latgolas vēsturi.

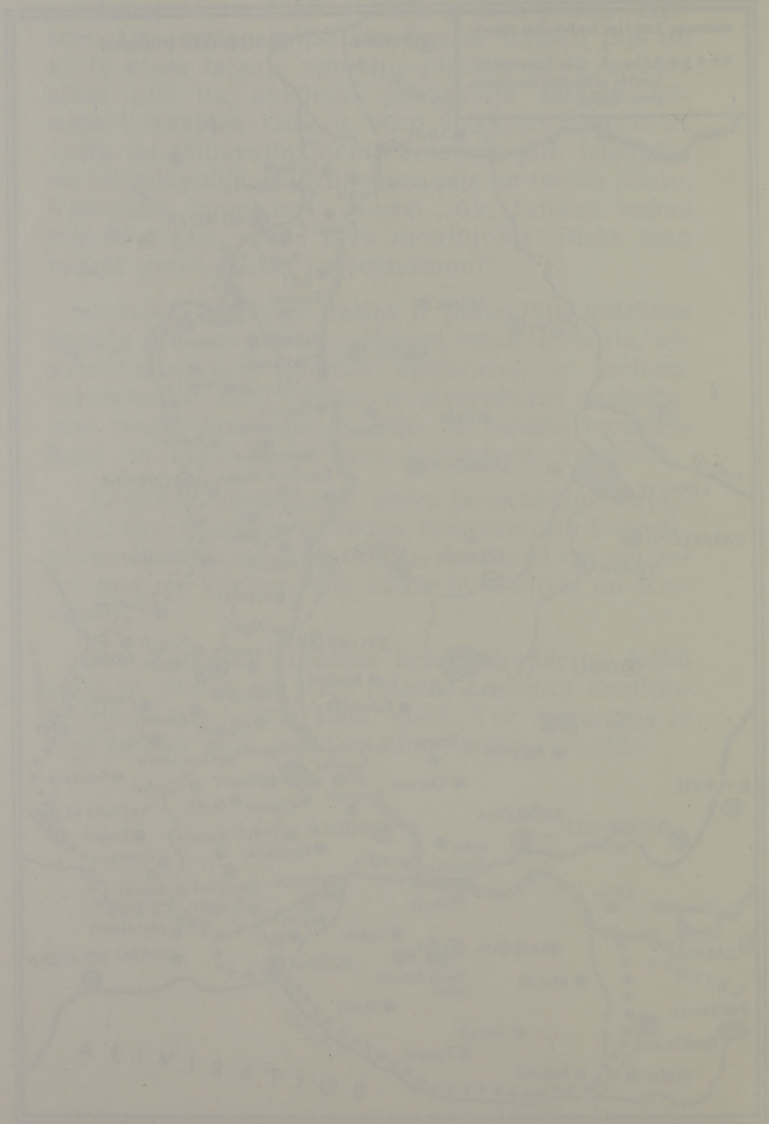
zas laikmatā nu 1500. — 500. godam pyrms Kristus. Uz Jersikas piļskolna bejuse latgaļu piļs un ap tū plaša latgaļu apmetne-piļsāta. 12. g. s. Jersikas pili un apkōrtni pōrvaldēja latgaļu kēneņš Vysvaļdis. 1209. g. vōcu veiskups Aļberts ar vyltu un nūdeveibu iļjēme Jersikas pili, izlaupēja un nūdadzynōja. Radzūt sovas piļs un tautas pūstu, Vysvaļdis izmysumā saucis: „Ak, Jersika, muna nūmilōtō piļs, muns tāvu montōjums! Bāda maņ redzēt sovas tautas iznycynōšonu!”

Jersikai leidzeigs liktiņš ir pimeklējis vairōkas latgaļu pilis un piļsātas. Myusu zeme un tauta, atsarozdama storp nyknim agresorim, ir izcītuse naskaitamas kara vātras, ir pīredzējuse naskaitamas reizes sovas zemes, piļu un piļsātu izpūsteišonu un daļas īdzeivōtoju aizvesšonu vaņgeibā.

Latgolas piļsātas un mīsti beja žaidu pōrpiļdeiti, kas, maklādami lelōku breiveibu un izdeveigōkus tērdznīceibas apstōkļus, ičeļōjuši myusu zemē gon nu Vōcijas, gon vālōk nu Pūlijas un Krīvijas.

Par Latgolas piļsātom krīvu okupācijas laikā ziņas ir jimtas nu MLE (Mazās Latviešu Enciklopedijas), kas izdūta 1969. godā. Tur tryukums ir tys, ka nav ziņu par tauteibu sastōvu piļsātōs.

Map of the [illegible] region

ABRĪNE

Abrīnes piļsātas gērbūņs.

Abrīne ar 2,6 kvadratkilometru plateibu un 1242 īdzeivvōtōjim beja mozōkō un jaunōkō apriņka piļsāta Latvijā. Abrīne izauga par piļsātu breivōs Latvijas laikā, sōcūt veidōtīs dzeļžceļu mozgā pi ogrōkōs Pītōlovas stacijas, kur Reitupes linijai pīsavīnōja Reigas-Gulbines-Sitas dzeļžceļš un 5 km garais šosejas pūsms tū savīnōja ar Latgolas šoseju. Pymūs Latvijas nāatkareibas godūs Abrīnes teritorija beja piļneigi nāapdzeivōta, izjamūt dažas dzeļžceļņiku mōjas ap staciju.

1925. godā nūdybynōja jaunū apriņki, atdolūt nu Ludzas apriņka zīmeļu un nu Ostrovas apriņka rītumu dali, kas ar 1920. goda mīra leigumu tyka pīškērts Latvijai. Par jaunō apriņka centru nūlēme Pītōlovu, kuru tymā pošā godā porkristēja par Jaunlatgolu.

Pēc jaunō apriņka centra izraudzeišonas Jaunlatgola, te sōcēs intensīva apbyuve, kas snēdzēs leidz Reitupes krostim. 1933. godā Jaunlatgolai pīškeire piļsātas tīseibas. Jau 1935. godā te beja 114 dzeivojamōs mōjas, vairums kūka vīnstōvu. 1938. godā Jaunlatgolu nūsauce par Abrīni, kas 13. g. s. pīdarēja pi Tōlovas vaļsts. Abrīnī beja latvišu un krīvu tautškolas, vaļsts krīvu gimnazija, katōļu, luteraņū un pareizticeigūs draudzes ar sovom bazneicom un lyugšonu nomim. Abrīnī beja apriņka pošvaļdeibas īstodes, aizsorgu noms, 109 veikali, 69 ryupņiceibas un amatņicei-

bas uzņēmumi, kai arī citas iestādes un uzņēmumi. Īdzeivotāju sastāvs bija: 53,4 % krievi, 38,6 % latvieši, 5 % žieidi un dažaidu tautiebu porstōvi.

Pēc 2. pasaūļa kara Abrīnes piļsāta leids ar 6 pīrūbežas pogostim tyka pīvīnōta Krīvijai, tōpēc pošlaik Abrīne Latgolas piļsātu skaitā vairs naiťylpst.

Par myusu bejušū Latgolas piļsātu Abrīni MLE (Moza-jā Latviešu Enciklopedijā) roksta: PITALOVA — piļsāta (raj. centrs) Pleskovas apg. Rītumu dali, natōli nu LPSR rūbeža. Reitupes (Utrojas) kreisā krostā, pi Leningradas-Daugavpiļs un Ieriku-Pitalovas dzc. liniju mozga. 3,5 tyukst. idz. (1959). Burž. Latvijas laikā Pitalovu pōrsauce par Jaunlatgolu un 1938. g. nūsauce par Abreni (pēc senējo latgaļu Abrīnes nūvoda). 1944. g. saskaņā ar LPSR AP Prezidija irūsynōjumu Abreni un 6 apkōrteju kīvu apdzeivōtūs pog. pīvīnōja KPFSR. Piļsātu un vālōk arī dzc. staciju pōrsauce agrokā Pitalovas vōrdā.*)

---

*) Latviešu Enciklopedija, J. Rutkis „Latvijas Geografija“, 1960. g. Stockholmā, apgōds Zemgale un MLE - Mozo latviešu Enciklopedija.

BOLVI

Bolvi atsarūn Abrīnes apr., pi Bolvupes, apmāram 5 km nu Guļbines-Abrīnes dzelžceļa Bolvu stacijas, 35 km nu Guļbines, 42 km nu Alyuksnes un 100 km nu Rēzeknes.

Viļakas (Marienhauzenas) starostistes 1765. g. un 1770. g. inventarūs radzams, ka Viļakas starostas sīva Konstancija Hilzens pi Bolvu azara nūdybynoja pusmuižu, kas itylpa Bolvu voitistē. Pusmuižas sastāvā īskaiteja pusi nu Stupku un Suļmaņu cīmu zemes. Jau 1765. g. Bolvūs beja krūgs.

Bolvu apkōrtnē beja napōrejami pūri. Plyudu laikā pusmuižas īdzeivotōji beja atgrīzti nu apdzēvōtom vītom, navarēja nūkļyut Viļakā uz dīvnomu un bīži nūmyra bez sv. Sakramentim. Mynātūs apstōkļu pamudynōta, Konstance Hilzens te uzcēle kūka bazneicu un tai dōvynōja 5 nu sovīm dzymtļaudim. Šī cylvāki beja Bolvu pilšātas pyrmī īdzeivotōji.

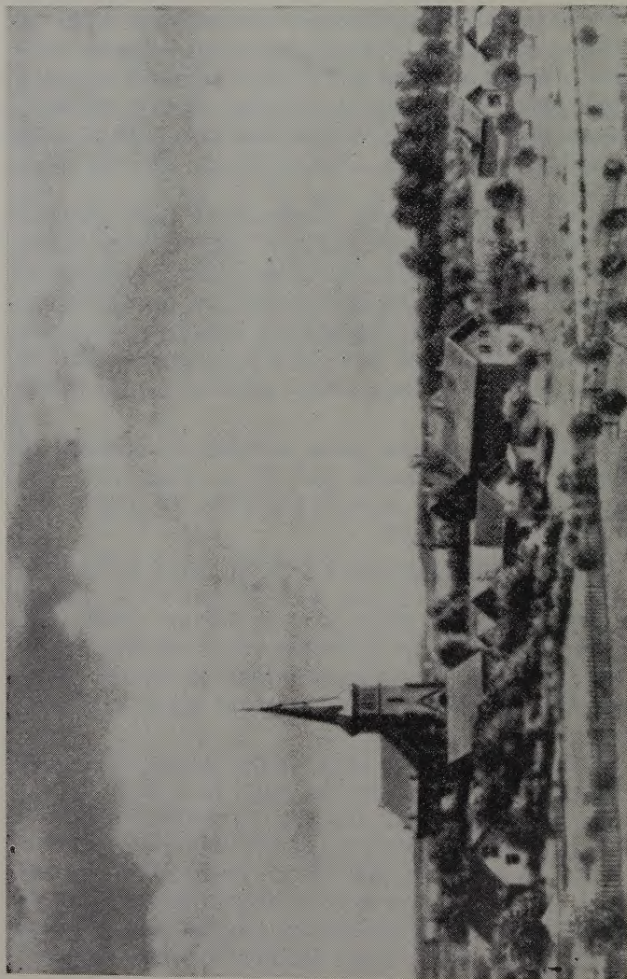
1783. g. Bolvi jau pīdar Jōņam Jelaginam un leidzeigi Viļakai saucās par cīmu. Bazneicas apkōrtnē tagad jau ir mynātas 6 sātas. Bazneicai pīdar ap 311 ha zemes.

1804. g. katōļu draudze Bolvūs vacōs kūka bazneicas vītā uzcēle jaunu myura bazneicu. Draudzē ir 3287 lūcekli. Storp mežim 3 šauri azari, kuri pavasarī sasavīnoj ar Bolvupes un Aivīkstes upem. Pusmuiža kūpā ar Aleksandropoli ir 42 000 desetīnu lela, nu tom zemņikim pīdar tikai 9865 desetīnas.

1825. g. Bolvi jau beja krītni pasaplašņōjuši. Tī atsaroda pi tērdzniceibas ceļa, kas gōja nu Ostrovas uz Reigu. Šys īmeslis pamudynōja Bolvu jaunū īpašņiku Gorožansku lyugt valdeību, lai Bolvus atļautu pōrvērst par mīstu, ar tīseibom te nūsamēst uz pastōveigu dzeivi tērgōtōjim un amatņikim. Tyka lyugta atļōve ari trejim goda tērgim, kas nūturami pa 3 dīnas kotrys. Gorožanskis at-

ļōvi nadabōja, bet Bolvi nu 1865. g. kliva par cīmu ar tīseibom bazneicas apkōrtnē nūturēt 4 goda tērgus. 1871. g. Bolvūs uzcēle pareizticeigūs kūka bazneicu.

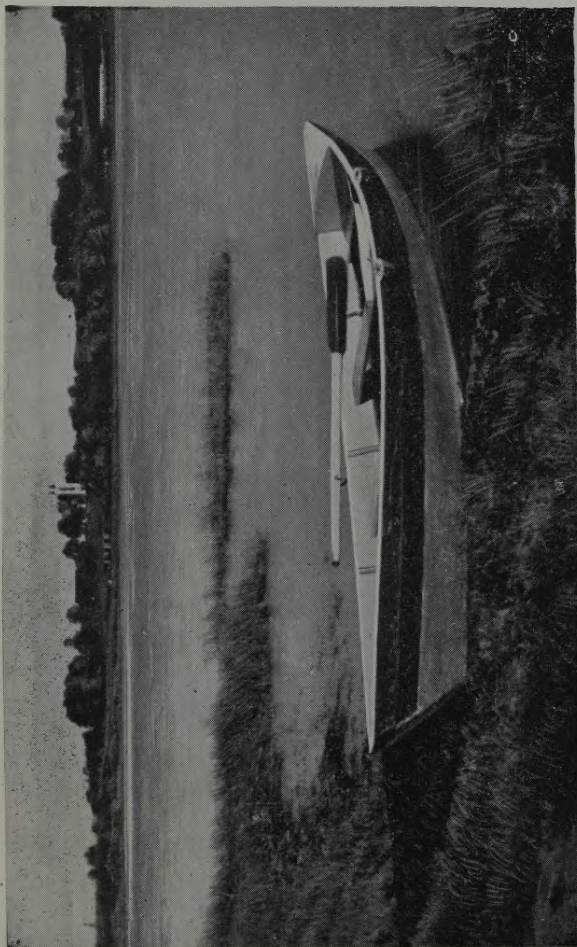
19. g. s. 90. godūs Bolvi pīdarēja muižas īpašnikam Tranzejam. 1906. g. Bolvu cīms jau tyka

Bolvi Latvijas breiveibas laikā.

atdaleits nu Bolvu muižas ar apm. 45 ha zemes. Šymā laikā muiža pīdarēja E. Trabotti, bet cīms katōļu bazneicai un pareizticeigūs draudzei. Cīms sastōvēja nu 24 sātōm ar 521 īdzeivōtōju. 1915. g. tyka uzcalta luterticeigūs bazneica.

1920. g. Bolvūs beja 101 dzeivojamō mōja ar 758 īdzeivōtōjim.

Skots uz Bolvim nu azara puses breivōs Latvijas laikā.

Pirmo pasaules kara beigu pūsmā Bolvu apkārtnē varuņeigi ceinejās Latgolas partizāni, kurim par pīmiņu vēlāk valdeība uzcēle muižas parkā skaistu pīminekli.

Tikai 1926. g. 1. aprīlī Bolvi īgyva mīsta tīseibas un 1928. g. 25. febr. — piļsātas tīseibas. Bolvu īdzeivōtōju golvonō nūsadorbōšona ir tērdznīceiba un ryupnīceiba. Šymā laikā Bolvūs beja 157 veikali, tvaika patmaļas, kūppīnōtova, spākstacija, ceglineica, 4 mechaniskōs, 3 kūka un 1 vylnas fabrika. 1929. g. Bolvūs nūtūrēja 6 goda tērgus. Šymā laikā Bolvu piļsātā beja 612 gruntsgolobu, uz kurim atsaroda 385 ākas, nu tom 34 myura.

Bolvu piļsātas teritorija sastōvēja nu 80 % valsts fonda zemes, 15 % bazneicas zemes un 5 % pošvaldeību (apriņka un pogosta) zemes. Piļsātā beja latvišu un žaidu 6-kl. pamatškola. Pēc 1930. g. tautas skaiteišonas, Bolvūs beja 1583 īdzeivōtōji.

Bolvi ir vysas apkārtnes sabīdryskōs un saimnīcyskōs dzeives centrys. Te satak 6 golvonī zemes celi: nu Bolvu dzeļžeļa stacijas, Vacgulbīnes, Lubōnas, Bēržpiļs-Rēzeknes, Viļakas-Abrīnes un Līpnas-Igaunijas.

Piļsātas atteisteiba sōcēs ar agrarōs reformas izvesšonu, jo apbyuvei tyka piškērti plaši gruntsgolobi. Bolvi ōtri apsabyuvēja, pīcas golvonōs īlas tyka brugētas.

Saeima 1930. g. 30. majā par Abrīnes apr. centru nūsaceja Abrīni. Leidz tam vysas Abrīnes apriņka un valsts īstōdes atsaroda Bolvūs izjamūt apriņka priksnīku un apriņka valdi, kas uzaturēja Apbrīnē. Tōpēc Bolvuspylnā mārā varēja uzskateit par apriņka centru.

1935. g. Bolvūs beja gimnazija — atjaunōtā muižas mōjā, 3 p-školas, 5 bibliotekas, slimineica, 2 aptekas, 129 veikali un 111 ryupnīceibas un amatnīceibas uzjāmumi.

Dažaidōs sakareibōs ir pazeistami ari nūsaukumi Balvi, Bolowsk.

Pimineklis Latgolas partizānu pulka karaveirim Bolvūs.

Bolvi pēc 2. pasaules kara

2. pasaules kara laikā Bolvi tyka stypri nūpūsteiti un pošreizejō piļsāta, pa lelōkai daļai, tyka

uzcalta nu jauna. Ogrūkūs vīnstōvu kūka mōjeņu vītā tagad pasaceļ vairōkstōvu dzeivojamī nomi; īlas asfaltētas. Bolvu centrā ikōrtōts laukums, kurā uzstōdeits beidzamō pasauļa kara partizānu pīmineklis; atvārti 10 veikali, storp tim 1966. g. uzcalts moderns četrstōvu universalveikals ar ēdniecību un kafejneicu. Atklōta piļsātas autobusu satiksmē. Bolvūs dorbojās 1952. godā uzcaltō slimineica, pi tōs poliklinika, vydsškola ar 676 školānim dīnas maiņā un 206 vokora maiņā, pamatškola ar 424 skolānim (školānu skaits uzdušs 1955./1966. mōc. g.).

Pēc kara Bolvūs seviški atsateistēja pōrtykas ryupnīceiba: Bolvu gaļas kombinats, pīnōtova, maizes kombinats un bezalkoholiskūs dzēriņu darēitova. Dorbojās Bolvu rajona sadzeives pakolpōjumu kombināta darbneicas (izgatavoj mēbeles, apgērbus, apovus u. c.), Guļbīnes specializētōs meliorācijas celtnīceibas pōrvaldes nūdaļa, 13. ceļu ekspluatācijas rajona mechaniskōs darbneicas, Bolvu rajona patārātōju bīdreibu savīneiba, Bolvu patārātōju bīdreiba, tipografija u. c.

Pēc 1965. goda tautas skaiteišonas Bolvūs beja 3800 īdzeivōtōju. Saleidzinojūt ar 1930. goda, 1583, īdzeivōtōjim tūs skaits ir dubultōjis. Tō sastōvs pēc tauteibom nav zynoms.

DAUGOVPILS

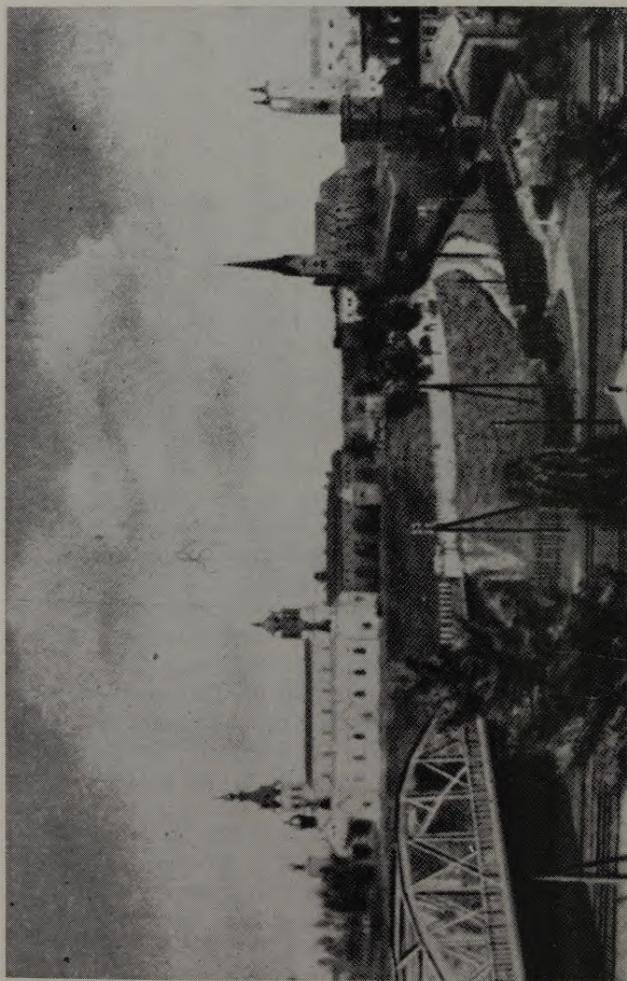
Daugovpiļs piļsātas gerbuņs.

Daugovpiļs ir lelōkō Latgolas piļsāta, atsarūn 19 km lejup nu senejōs vōcu ordeņa piļs Dinaburgas, kas atsaroda 5 km nu Naujines dzeļžeļa stacijas. Vōciši piļi un piļsātu sauce par Dinaburgu, krīvi — par Dvinsku un kaidu laiku par Borisoglebu un latvīši — par Daugovpiļi.

Vōcu bruninīki, īkarōjūt myusu zemi ar krystu, guni un zūbynu, vērzejēs uz reitim gar Daugovas krostim. Lai nūsastyprynōtu ījimtūs apgobolūs, jī 1237. godā uzcēle pyrmū piļi Latgolā — Krystpīli. Tōs aizsardzeibā vōciši mēginōja īiimt Rāznas-Ludzas apgobolus. Lai paturātu īkarotū zemi, 1263. g. jī uzcēle Volkenberga piļi. Krīvu leitovišu un latgaļu styprō pretesteiba un bīži uzbrukumi pīspīde vōcišus atsakōpt uz Daugovas krostim, likvidejūt ordeņa komtureju Volkenbergā. Livonijas ordeņa mestrs Ernests Rasburgs vītu jaunai piļei izavēlēja 19 km augšup pa Daugovu nu pošreizejēs Daugovpiļs piļsātas, upes kreisā krostā (pēc G. Manteifeļa — lobā) — 2,5 km nu Naujines stacijas. Piļs tyka pabeigta 1277. g. un nūsaukta par Dinaburgu.

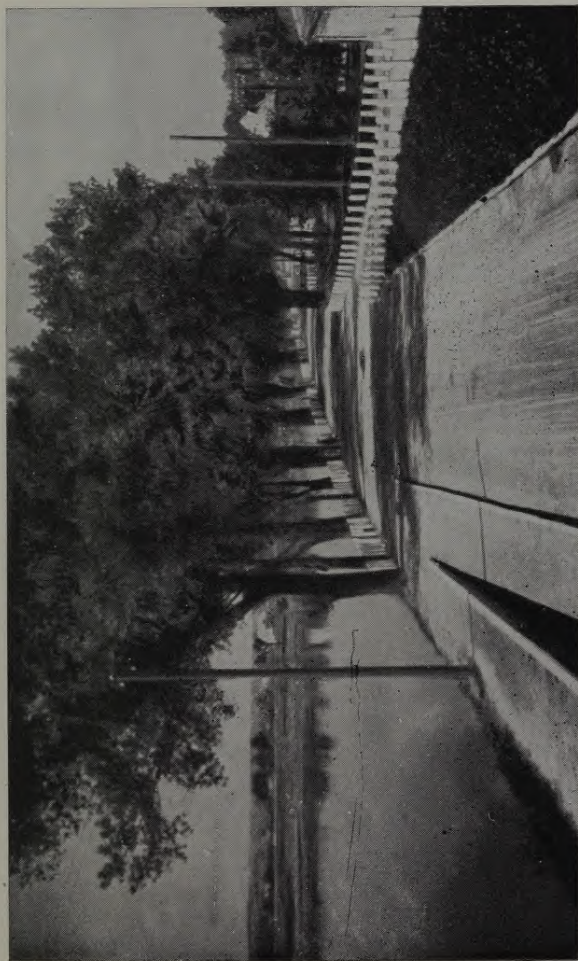
G. Manteifeļs šū piļi aproksta šaidi: „Ap 1277. g. krystnešu provincialais mestrs Ernests Rasburgs, Daugovas krostā, storp divim ar kryumim apaugušim grōvim, kurūs tecēja strauteni un ītecēja senejā Rubonā, uzcēle stypru piļi. Šudiņ vīneigi drupas un akmiņu kaudzes radzamas tōs vītā, kuru vīteji

cylvāki sauc par ‚vacōkū pili‘. Šei vīta beja lai-
meigi izvālāta, jo īvārojam tūreizejū kara vessonu:
dzili grōvi īleņce palelu paaugstynōjumu, kas apžū-
gōts ar myurim, vīgli varēja atvaireit kotru strauju
īnaindika uzbrukumu. Šei piļs nu vīnas puses vaļ-

Daugovpiļs „Jaunbyuve” verūtis nu piļsātas puses 1940. goda

deja par upi, nu ūtras — par plašu apkārtni. Piļs beja calta nu sorkonim ceglim, ar taisnstyura pamatu un stoltim tūrnim styurūs. Kolna nūgōzē, nu piļs sīnas leidz upei turpynōjōs apakšēji nūcītnōjumi. Šymā pilī valdeja krystnešu komturs par plašu apkārtni, dūdūt reikōjumus kaimiņu voitim.

Daugovas dambis pi Daugovpiļs breivōs Latvijas laikā.

Jam beja sovs gērbūņs: divōs daļōs sadaleits laukums, augšejā — Dīvmōte ar Jezus bārnu storp divim stobim, apakšejā — cylvāks uz rūkom tur pili.“

Ap pili izaveidōja apmetne — mīstenš ar bazneicu un kopsātu. Dynaburgu krīvi un leitoviši vairōkkōrt iļāmuši un nūpūstejuši, bet piļs arvīn tykuse atjaunōta, nūstyprynōta.

Ir ziņas, ka vēļ 1555. g. Dinaburgas piļs ir stypra un pi tōs ir piļsāta.

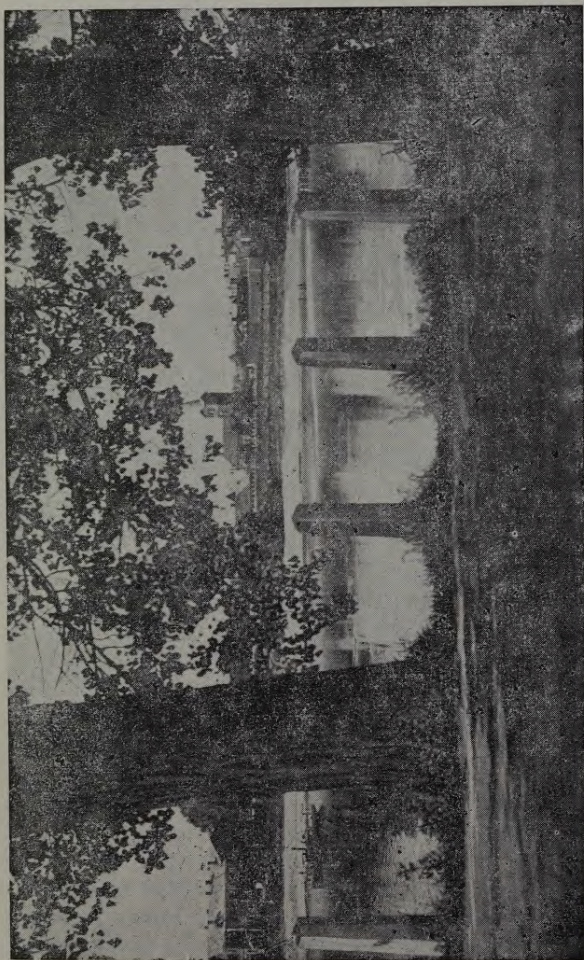
Livonijas ordeņa mestrs Gotards Ketlers, lai sekmeigok aizastōvātu pret krīvim, ar Pūlijas karali Sigismundu Augustu, 1559. g. Viļņā nūslēdze leigumu, pēc kura pūļu karalis apsjēme aizsorgōt Livoniju pret krīvu uzbrukumim. Par tū jys saļēme sovā pōrvaļdeišonā 5 Livonijas pilis ar Daugovpili priķšgolā. 1561. g. ordenis atzyna Sigismundu Augustu par Pōrdaugovas hercogistes un Reigas vērsveiskupijas vaļdinīku. Latgolā tyka nūdybynōtas 4 starostejas — Daugovpiļs, Rēzeknes, Ludzas un Viļakas-Marnauzas. Livonijas ordeņam sabryukūt 1561. g., Livonija kliva par krīvu, pūļu un zvīdru kara lauku.

1566. g. Sigismunds Augusts apvīnōja 4 Latgolas starostejas vīnā Inflanču vaivodistē un par tōs golvas piļsātu nūscēja Daugovpili. 1577. g. Jōņs Brīsmēigais iļēme Daugovpili un kaidu laiku pats tur apsamete. Jau nōkušā godā pūli nu jauna atļēme krīvim pili un piļsātu.

Pastōveigūs ībrukumu un pūstejumu dēļ, Daugovpiļs kai cītūksnis zaudēja sovu nūzeimi un nanūdarēja par drūšu aizsorgu piļsātai, kura tōpēc navarēja sekmeigi augt un atsateisteit. Mynātūs īmesļu dēļ 16. g. s. ūtrā pusē pīrcēle 19 km lejup pa Daugovu, — tagadejō Daugovpiļs cītūksņa vītā. Jaunōs piļs aizsardzeibā pōrsacēle ari piļsēteņa. Daugovpiļs pōrsaceļšonas gods nūteikti nav zynoms. Pēc vīnom ziņom tū pōrcēle Jōņs Brīsmēigais 1577. g., pēc ūtrom — Stefans Batorijs 1582. g. Šymā pošā godā St. Batorijs Daugovpilei pīškeire Magdeburgas piļsātas tīseibas, kas deve piļsātas īdzeivōtōjim plašas pošpōrvaļdes tīseibas. Krīvu,

leitovišu un zvīdru uzbrukumi napārtraukti turpynājās arī jaunajai Daugovpiļš pilei un piļsātai, un tei biži gōja nu rūkom rūkōs.

Pēc Šturmsdorfas mīra leīguma 17. g. s. sōkumā, Pūlijas pōrvaldeīšonā pōrgōja zemes uz reitim nu Aivīkstes — Latgola un leidz ar tū arī Dau-

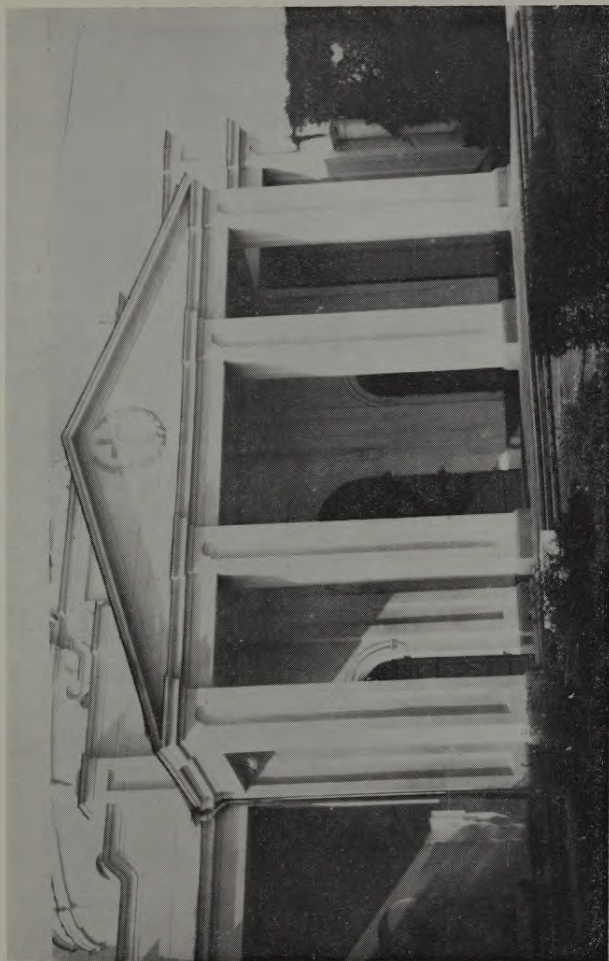
Skots nu piļsātas damba uz Grīvu breītvōs Latvijas laikā.

govpiļš. Pēc Latgolas pīvīnōšonas Pūlijai, te īsaroda jezuiti. 1630. g. jī nūdybynōja Daugovpilī kolegiju un apkōrtnē 12 misijas. Blokus teiri religiskim pīnōkumim un spredikim, jī veice īvārojāmu izgleiteibas un audzynōšonas dorbu. 1631. g. jezuiti Daugovpilī atvēre pyrmū školu Latgolā. Sōkumā tur pasnēdze pyrmōceibu, bet 1761. g. tū porvērte par gimnaziju un 1767. g. pi tōs atvēre teologijas klasi katōļu goreidznīku sagatavōšonai. Storp jezuitu darbinīkim seviški izacēle kolegijas lūceklis Jurs Elgers, kurs saraksteja katōlim vairōkas grōmotas.

1656. g. krīvu cars Aleksejs Michailovičs ījēme Daugovpili un nūsauce tū par Borisoglebovu par gūdu Borisa un Gleba pīmiņai, jo šūs svātūs dīnā cars ījēme piļsātu. Šim svātim par gūdu Daugovpilī uzcēle pyrmū pareizticeīgūs bazneicu.

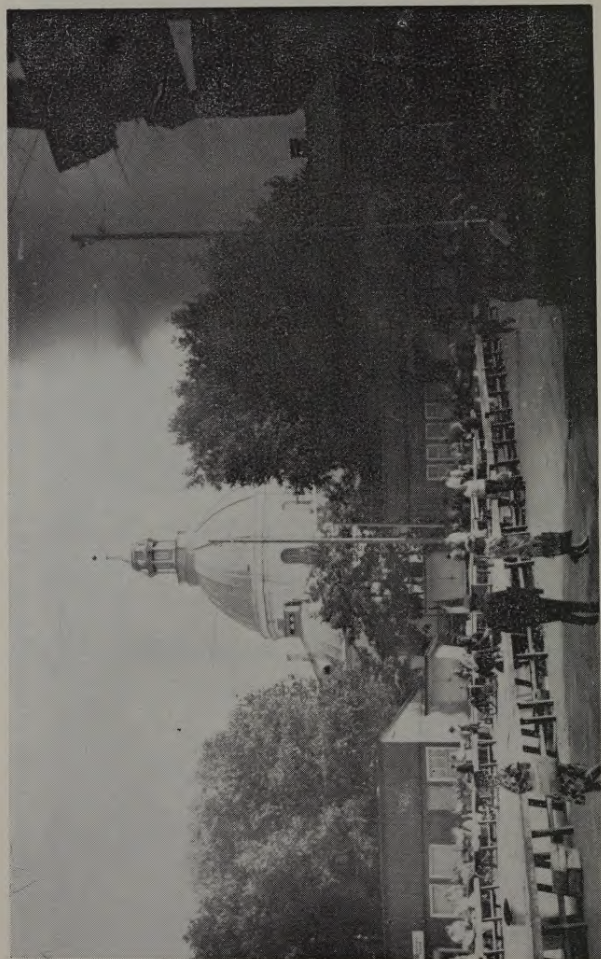
Pēc mīra leiguma Olivā 1660. g., Latgola galeīgi tyka pīvīnōta Pūlijai. Pūļu valdeiba Latgolā atjaunōja 4 starostejas: Daugovpiļš, Rēzeknes, Ludzas un Viļakas-Marnauzas. Pēc Daugovpiļš starostejas inventara 1765. g. radzams, ka piļš atsarūn Daugovas lobaiā krostā un ar uzbārumu aizsorgoj piļsātu nu Daugovas plyudim. Piļsāta atsarūn zamā vītā, ap piļsātu izrokts grōvs, piļsātā ir tērga laukums un 3 īlas: Reigas, Piļš un Ludzas. Piļsāta sastōv nu 99 grunts gobolim, 74 nu tim apbyuvāti; piļsātā ir 5 ols bryuži.

1677. g. Pūlijas karaļs Jōņs Kazimirs Latgolu nūsauce par kņazisti t. i. hercogisti resp. guberņu un Daugovpili nūsacēja par golvas piļsātu. Šymā laikā Daugovpiļš beja par Latgolas laiceīgū un goreīgū centru. Pyrmais Inflanrijas veiskups Korvins-Poplauskis dzeivōja pi Daugovpiļš katedrales, tei vīnlaikus beja arī draudzes bazneica. Jys vizitēja diecezi, cēle un atjaunōja bazneicas; 1685. g. īsvēteja F. Belinska dybynōtū kūka bazneicu Rēzeknē, 1694. g. uzcēle kūka bazneicu Posinē, kurā nūvītoja Dominikaņu mūkus, un 1698. g. īsvētēja bazneicu Indricā.

Važos iekoltō Svāta Pītera gādām 1948. godā caltos bazneīcas portala 1977. goda izskots.

Daugovpils beja īvārojams katōlicisma centrs jau nu ordeņa laikim, jo tūlaik Daugovpili beja komtura sēdeklis, kuram beja padūta Rēzeknes un Ludzas fogtija un Īlyugkstes nūvods. Kōd 1625. godā jezuiti atstōja Cāsu rezidenci, jī pōrsacēle un Daugovpili un Īlyuksti. 1628. godā jī nūdyby-

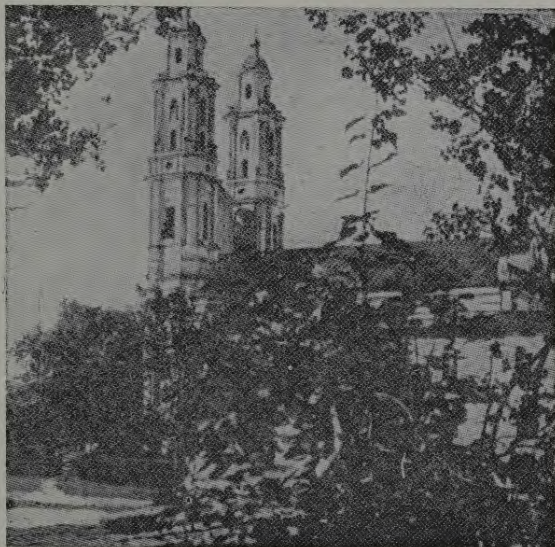

Svāta Pītera bazneica 1977. godā verūtis nu tagadejō Daugovpiļs piļsātas centra.

nōja sovu pyrmū školu, kuru 1761. godā pōrvērtē par gimnaziju un jau 1767. godā pi tōs dorbōjōs ari goreigais seminars prīsteru sagatavōšonai. Nu 1638. goda leidz 1672. godam Daugovpilī kai draudzes gons, školōtōjs un seminara profesors

un jezuitu koleģijas superiors ir strādojis Jurs Elgers.

Daugovpilī beja divejas bazneicas. Svāta Jōņa Kristeitōja gūdam caltō kūka bazneica beja draudzes bazneica un arī skaitejōs par Livonijas veiskupu katedrali. Ūtrō bazneica pīdarēja jezuitu tāvim un tei beja skaista myura celtnē divejim tūrnim, calta 18. godu syntā, kura tod skaitējōs oficialō Daugovpiļs jezuitu koleģijas bazneica. 19. godu synta sōkumā Krīvijas valdeiba šū bazneicu konfiscēja jaunizbyuvātājā cītūksnī par cītūksņa bazneicu. 1944. goda julijā vōcīšim atsakōpūt šei bazneica asūt sagrauta.

Daugovpiļs cītūksņa bazneica.

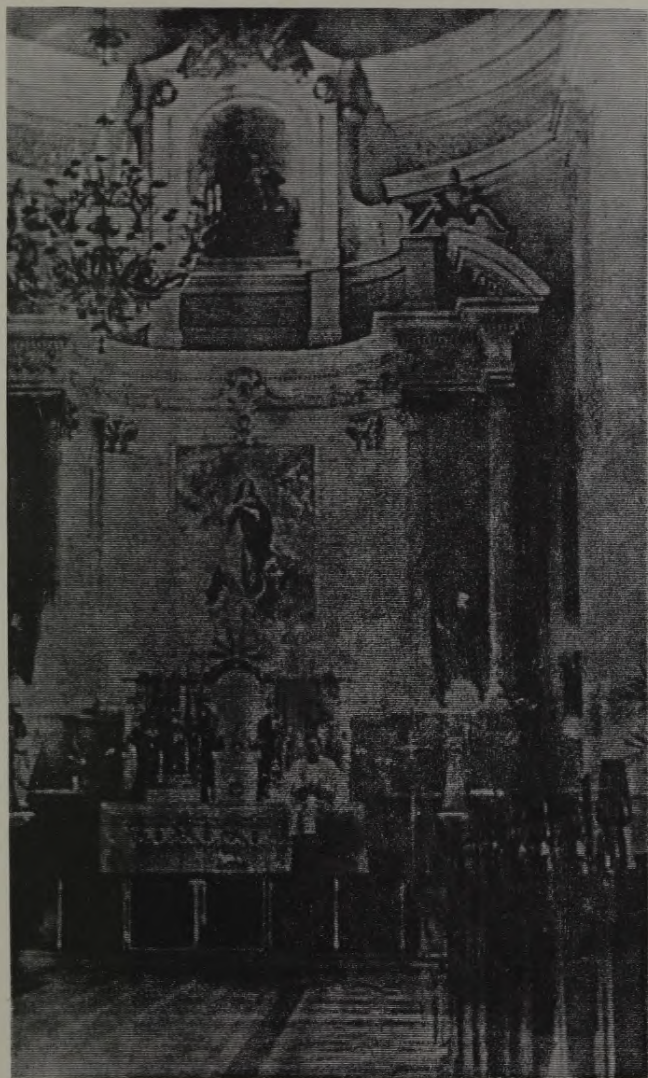
1724. godā Daugovpilī strādōja jezuitu tāvs Georgs Špungianskis; studējis Viļnā un ar 1709. godu īsastōj jezuitu ordenī, ir školōtōjs Īlyukstē nu 1712. leidz 1714. godam. 1732. godā ir izdūta jō latgaļu gramatika.

Tagadejō Daugovpiļs važōs ikaltō, Svāta Pītera, gūdam caltō bazneica ir sōkta ceļt 1848. godā un konsekrēta 1857. godā. Kod 1975. godā breivū pasauli sasnēdze ziņa, ka Latvijas okupanti grīb šū skaistū un vēsturiskū bazneicu nūjaukt, jo tei atsarūn piļsātas centrā, lai bolševiki pa sovam varātu šū vītu izmontōt. Tauta, izzynōjuse par šū komunistu Svāta Pītera bazneicas iznycynōšonas plānu, izrōdēja spontanu pretesteibu, vōce parokstus protestam un grīzēs pi breivō pasauļa ar paleidzeibas saucīni. Ari Latgaļu kulturas fonds 1975. goda 20. aprelī isnēdze Apvīnōtūs Naciju generalsekretaram Kurtam Waldheimam lyugumu, lai jys, ar vysu Apvīnōtūs Naciju autoritati isastōtu par tū, ka šū vēsturiskū pīminekli un latgaļu svātumu, Latvijas okupanti naiznycynōtu. Beja ari isnāgumi nu cytom organizacijom un tai Svāta Pītera bazneica Daugovpilī palyka nanūjaukta.

Ūtrō Daugovpiļs bazneica ir veļteita Svātōkōs Jaunovas Marijas bezvaineigōs ijimšonas gūdam. Tei ir uzcalta 1905. godā. Šōs bazneicas draudzē par prāvestu beja Ontōns Urbšs (vālōkais Līpōjas veiskups) nu 1911. goda decembra leidz 1920. goda majam. Šymā laikā pi šōs draudzes tyka nūdybynōta škola un nu 1914. leidz 1918. godam tymā beja pōri par 300 skolānu. Latvijas naatkareibas laikā šei škola kliva par latgalīšu pamatškolu pi Svātōkōs Jaunovas Marijas bazneicas.

18. g. s. pyrmajā pusē Daugovpilī dorbōjōs izcylais Inflanrijas chronists Jōņs Augusts Hylzens. Jō biografs J. Bartoševics licyno, ka J. A. Hylzens jau tūreiz bejis cylvāks ar lelom zynōšonom, sa-prōteigs, pīсарdzeigs, gūdeigs, mārōns un izcyls runōtōjs-orators. Jys īgyva lelu pīkrisšonu un cīnu šļachtu sabīdreibā. Hylzens, byudams pats vōcu izceļsmes, beja par Inflanrijas vōcu reprezentantu, kuri sovu liktini beja saistejuši ar Pūliju.

Pēc Zīmeļu kara un Pūlijas pyrmōs sadaleišonas 1772. g., Latgolū ar Daugovpilī pīvīnōja Krīvi-

Dīvmōtes bazneicas Daugovpilī golvonais oltors
1977. godā.

**Vyssvātōkō Sakramenta pagūdynōšona Dīvmōtes baz-
neicā Daugovpilī 1977. godā.**

jai. Latgolu pōrvērtē par Daugovas provinci un itylpynōja Pliskovas gubernā. Par jaunōs provinces golvas piļsātu nūsacēja Daugovpili (krīvi tū vālōk nūsauce par Dvinsku). Šymā laikā Daugovpili beja 3461 idzeivōtōjs: 1921 kristeigais un 1540 ticeigūs. Šymā pošā godā beja pavēle Daugovpili celt cī-

Breivōs Latvijas laikā caltais tyļts nu Daugovpiļs uz Grīvu.

tūksni. Nūdybynojūt Polockas vītnīceibu, Daugovpiļs piļsātu 1777. g. nūsacēja par šos vītnīceibas aprīnka piļsātu.

1778. g. keizarīne Katrīna II apstyprynōja Daugovpiļs piļsātas plānu. Piļsāta tod atsaroda Daugovas lobajā krostā, storp Šunicas upi un Bolotnija strautu. Piļsātas zīmeļūs atsaroda jezuitu klūsteris un daži zemes īpašumi. Pi Šunicas itakas Šuņas azarā atsaroda patmaļas un uz Krōslovas pusi — krūgs. Vysas mōias piļsātā beja kūka, izjamūt jezuitu klūsteri, kas beja myura. Tagadejō Daugovpiļs piļsātas vīta 1778. g. beja piļneigi naapdzeivōta.

Pūļu dumpa laikā, 1795. g. guņsgrākā gōja zudumā vyss piļsātas archīvs. Ar tū Latgola zaudēja lelu daļu nu sovas vēstures. 1796. g. Polockas un Vitebskas vītnīceibas apvinōja Boltkrīvijas gubernā. Te itylpynōja ari Daugovpiļs aprīnki ar piļsātu. 1802. g. Boltkrīvijas gubernu sadolūt Mogilevas un Vitebskas gubernōs, Daugovpili īdalēja Vitebskas gubernā, kai aprīnka piļsātu.

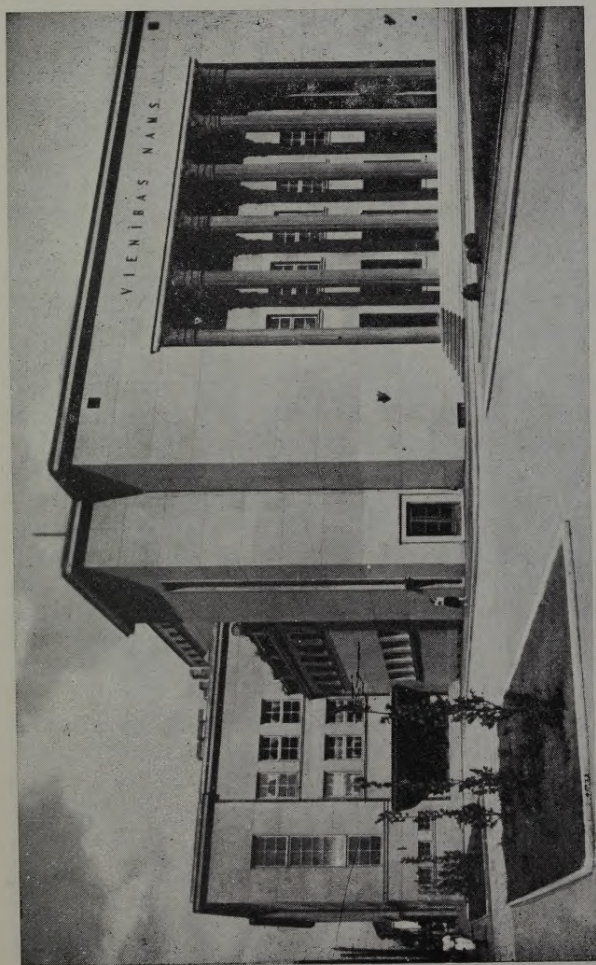
Dzeivi šymā laikā Daugovpili aproksta sekojūši:

„Daugovpili ļūti naerti dzeivōt. Daugovas plyudi rudiņūs un pavasarūs sadzan īdzeivōtōjus bēnēs. Vysa piļsāta vairōkas nedēļas atsarūn yudinī. Attōlais mežs tikai ratu pavasari nateik aplyudyņōts. Ari bīži guņsgrāki piļsātu pūstej. Lai šūs traucējumus nūvārstu, valdeiba projektei ceļt gar Daugovu dambi un piļsātas ceļšonai īrodeit cytu vītu.“ Nu pādejō teikuma radzams, ka piļsāta 1808. g. vēļ atsaroduse tagadejā cītūksnī.

Nu 1772.—1810. g. vairōkas valdeibas komisijas nūsadorbōja ar jautōjumu — kur ceļt cītūksni. Beigōs 1810. g. vinōjōs, ka cītūksnis jōceļ tymā vītā, kur atsarūn Daugovpiļs piļsāta. Vīta, kū izavēlēja cītūksņa byuvei, pīdarēja jezuitim, vacajai piļsātai un piļsātas īdzeivōtōim. 1510. g. Krīvijas valdeiba par 300 000 rubļu nūpērka jezuitu nakustamūs īpašumus Daugovpili — zemes gobolus, klūstera ākas un bazneicu. 1811. g. jezuiti uz Aleksandra I pavēli pōrsacēle uz Krōslovu. Steigā tyka izvasti nūcītyņōjuma dorbi, jo kars ar Napoleonu beja naizbā-

gams. 1812. g. Napoleona karaspāks iņēme Daugovpili un nūroka napabeigtūs apcītynōjumus. Karam beidzūtīs, cītūkšņa dorbus atjaunōja. Turpynoņūt cītūkšņa izbyuvi, 1825. g. nūroka piļs drupas pi Šunicas upes itakas.

1829. g. Daugovpilī beja ļūti leli plyudi: yudiņš

Viņeibas noms 1940. godā.

izskolēja cītūksņa uzbārumu, salauze tylta nūcitynōjumus un pōrplyudynōja mōju apakšējūs stōvus. 1830. g. nūlēme ceļt gar Daugovu 6 km garu dambi, kura byuvi nūbeidze 1841. g. 1831. godā arsenalu nu Viļņas pōrcēle uz Daugovpiļs cītūksni. Šymā pošā godā Daugovpilei pīvinōja Grīvu. 1833. g. isvēteja Daugovpiļs cītūksni. 1840. g. keizars Nikolajs I pavēlēja ceļt kūka plūstu tyltu par Daugovu.

19. g. s. sešdasmytūs godūs caur Daugovpili izbyuvēja divas dzeļžeļa linijas, kas savinōja Pīterpili ar Varšavu, Reigu ar Orlu, un 1873. g. izbyuvēja dzeļžeļa liniju nu Daugovpiļs uz Šaulim. 1892. g. atklōja tvaikūņa satiksmi pa Daugovu. 1893. g. krīvi Daugovpili (Dinaburgu) nūsauce par Dvinsku.

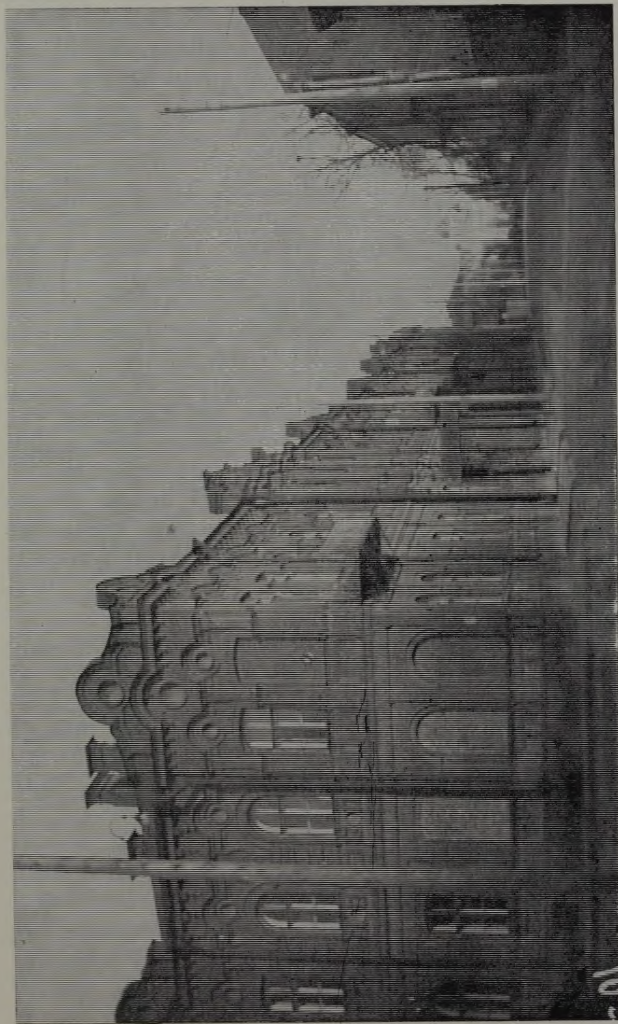
Sōcūt školu organizēšonu Latgolā, pag. godu symta 60-tajūs godūs, Daugovpili atsaroda Latgolas školu direkcija. Bet tū dreīži pōrcēle uz Vitebsku.

Ar Daugovpiļs cītūksņa izbyuves dorbim, kai ari garnizona uzturēšonu strauji pīauga īdzeivōtōju skaits Daugovpili. Vēļ vairōk Daugovpiļs nūzeimi un uzplaukumu veicynōja dzeļžceli. Šī labvēleigi saimnīciskī apstōkli zeimeigi atsaspūgūoj Daugovpiļs īdzeivotoju skaitā. 1840. g. te beja 11 361 īdzeivōtōjs, 1863. g. — 22 825; 1868. g. — 29 622; 1897. g. — 69 675; 1905. g. — 76 588; 1913. g. — 113 048. 70 godu laikā Daugovpiļs īdzeivōtōju skaits beja pīaudzis desmitkōrteigi. Tūreizejai Latgolas gubernas piļsātai Vitebskai tymā pošā laikā beja tikai 101 000 īdzeivōtōju.

Pasateicūt izdeveigim saimnīciskim apstōklim un Daugovpilei kai tranzitcentram, strauji uzplauka piļsātas tērdznīceiba. 1908. g. caur Daugovpiļs dzeļžeļu mozgu tyka izlaisti 819 miļjoni kg krovvas. 1912. g. Daugovpili beja 2210 tērdznīceibas, ryupnīceibas un amatnīceibas uzjāmumu, tūs storpā vairōkas lelōkas firmas un ap 100 mozōku fabriku.

Vitebska, Polocka un Reiga vosoras mēnešūs

kolpōja kai ūstu piļsātas, kas īvārojami veicynōja tērdznīceibu. Pa Daugovu nu augšteces lelūs vairumūs pinōce labeiba, kūki, cegli, tauki, lūpbareibas rauši, putrōmi, sōleita gaļa un eļļa. 1879. g.

Školotōju instituts 1926. godā.

Daugovpilī izkrōve nu 409 buru laivom 550 835 pudi labeibas, 664 000 ceglu, bet nu 608 plūstim 113 192 kb. osu molkas. Tymā pat godā ikrauts buru laivōs 547 842 pudi labeibas 1 800 000 ceglu un plūstūs 1 554 392 kb. asis molkas. Bez tam mynātā godā pa Daugovu gar Daugovpili uz Reigu aizgōja 89 barkas ar labeibu un lynim, kūpsvorā 891 205 pudi, 108 būru laivas ar 126 542 pudu krovu, 5 647 plūsti ar 3 894 038 kb. osu molkas. Uz Daugovpili zemņiki vede sovas zemes ražu un izstrōdōjumus.

Atteiceibā uz ticeibas lītom. Daugovpiļs apriņķis beja īdaleits divūs dekanatūs, kas pīdareja pi Mogilevas archidiecezes: Augšdaugovpiļs ar 40 draudzem: Daugovpiļs, Krōslovas, Osyunes, Indricas, Dagdas, Bēržgola, Vyšku, Jezupovas, Užvaldes un Aulejas. Lejas Daugovpiļs ar 9 draudzem: Leiksnas, Līvenmuižas, Jōsmuižas, Nīdermuižas, Preiļu Vōrkovas, Rušūnu, Kolupa un Aglyunas.

1914. g. nūdybynōja Daugovpiļs kara apgobolu, kurā itylpa Latgola, Reigas apr. un Kūrzeme.

1918. g. februārī vōcu armija ījēme Daugovpili un palyka tur leidz mynātō goda decembram. 19. decembrī Daugovpili ījēme lelinīki un palyka te 13 mēnešu. 1920. g. janvarī latvišu-pūļu karaspāks uzbruka Daugovpilei un ījēme tū. Pēc mīra leiguma storp Latviju un Pad. Savīneibu 8. nov., 1920. g. Daugovpiļs palyka latvišim.

Pasaūļa karā Daugovpiļs beja stypri cītuse: 633 nomi nūpūsteiti, īdzeivōtōji izkleidūši. 1920. g. Daugovpilī beja palykuši tikai 28 938 īdzeivōtōji. 1925. g. īdzeivōtōju skaits beja pīaudzis jau uz 40 640. Šymā pošā godā Daugovpiļs dabōja jaunu gērbūni — zylā laukā vilņōts sudobra baļčs, vērs tō zalta linija, zam tōs sudorba piļsātas sīna.

1929. g. piļsātas territorija beja 4347,10 ha lela. Piļsātā beja 2 katōļu, 3 pareizticeigūs, 1 luteranu, 4 vacticeibnīku bazneicas, 1 baptistu, 1 evangelistu lyugšonas noms un 33 ebreju sinagogas. Cītūksnī beja garnizona bazneica un kopsāta, pareizticeigūs bazneica un pareizticeigūs un katōļu kapleicas.

1930. g. tautas skaitēšonā Daugovpilī beja 43 226 īdzeivōtōji, nu tim 11 657 latviši, 9431 krīvs, 9007 pūli, 11 636 žēidi, 579 vōciši, 37 īgauni, 257 lei-toviši un 623 cyttauteibniki.

Vēl 1897. g. Daugovpilī beja tikai napylni 2 % latvišu, 1920. g. — 5 % 1925. g. — 27 %; 1935. g. 34 %. Šymā pošā laikā nu 1897. — 1935. g. krīvu skaits sasamozynōja nu 30 % uz 20 %; žēidu nu 46 % uz 25 %; pūļu nu 28 % uz 18 %.

1936. g. lyka pamatakmini Vīneibas nomam un 1937. g. tō byuvi nūbeidze.

Daugovpilī beja sekojūšas mōceibas īstōdes: Valsts Daugovpiļs školōtōju instituts, latvišu, krīvu, boltkrīvu, pūļu un žēidu gimnazijas vokora komercškola un žēidu vokora gimnazija, Latgolas tautas konservatorija, 4 latvišu, 6 krīvu, 4 pūļu, 5 žēidu pamatškolas, pa vīnai vōcu un boltkrīvu un 2 apvīnōtas pamatškolas. Piļsātā vēl beja valsts p-škola, valsts rūkdorbu darbneicas, valsts dzelžceļa škola, valsts pūļu amatnīceibas škola, valsts krīvu amatnīceibas klases un žēidu amatnīceibas škola.

Pēc Pymō pasaula kara Daugovpiļs saimnīcislē rūseiba stypri sasamozynōja, jo piļsāta kai dzelžceļa mozgys un tērdznīceibas centrys zaudēja sovu nūzeimi. Celi, kuru krystōjumā Daugovpiļs uzplauka, tagad pīdarēia vairōkom valstim: Latvijai, Krīvijai, Pūlijai un Leitovai, kas kotra ar sovom mui-tom stypri īrūbežōja tērdznīceibu.

Daugovpiļs tyvumā atsarūn vasarneicu vīta -- Stropi un kurorts Mežcīms (Poguļanka). Stropūs pyrms 1914. g. beja 120 vasarneicu. Karā 100 vasarneicu nūpūsteja. Latvijas laikā 60 vasarneicu uzcēle nu jauna. Stropi atsarūn uz Lelō un Mozō Stropu azaru krostim, prižu mežā, skaistā, sausā, veseleigā vītā.

Mežcīmu — Pogūļanku dybynōja grafs Plāters-Zībergs 1883. g. Kurorta plateiba 427 ha, prižu mežs, peļdēšonōs Daugovā un tur ir dažaidas dzīdnīceibas īstōdes. Mežcīmā beja uzcaltas 117 vasarneicas, vīsi īsaroda nu Pīterpiļs un pat Moskovas.

Pirmajā pasaules karā nūpūsteitas 57 vasarneicas un iznīcinātas dzīdnīceības iestādes un citas labīreiceibas. 1926. g. Mežcīma kurortu nu grafa Plātera-Zīberga īgyva akciju sabīdreiba „Līksna“. Mežcīmam tyvokō dzeļzeļa stacija Nūmetne — 2 km.

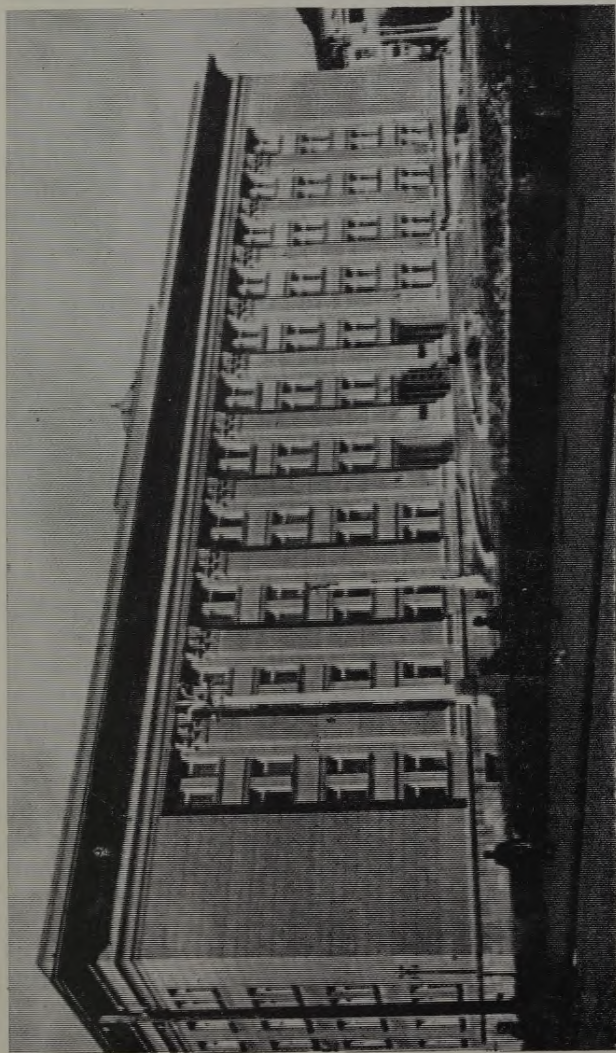
DAUGOVPIĻS PĒC 2. PASAULĀ KARA.

Daugovpilī pēckara godūs stypri auguse ryupnīceiba un ceļtnīceiba. Golvonōs ryupnīceibas nūzares Daugovpilī ir metalapstrōdes, kimiskō, byuvmateriālu, kūkapstrōdes, vīglō un pōrtykas ryupnīceiba. Radeiti jauni un rekonstruēti leli un moderni ryupnīceibas uzjāmumi: Daugovpiļs elektroinstrumentu ryupneica, Daugovpiļs lokomotivu remonta ryupneica, Daugovpiļs lokomotivu depo, Daugovpiļs motovelokēžu ryupneica, Daugovpiļs sintetiskōs šķīdras ryupneica, Baltijas transporta ceļtn. tresta dzeļzsbetona konstrukciju ryupneica, Daugovpiļs kūkapstrōdes ryupneica, Daugovpiļs ōdu un apovu kombinats, ūyūšonas fabrika „Daugovpiļs apgērbis“, Daugovpiļs lynu fabrika, Daugovpiļs gaļas kombinats un konzervu fabrika, Daugovpiļs pīna kombinats, Daugovpiļs ols dareitova, Daugovpiļs maizes kombinats u. c.

Daugovpilī plaši izvārsta dzeivūkļu byuve: 1959. — 1965. g. uzcalti 7 tyukstūšas dzeivūkļu, 20 bārnu dōrzu, 5 ūkolas, 3 med. iestādes u. c. Daugovpiļs prikspīlsātōs un nūmalēs uzcaltas vairōkstōvu dzeivojamōs mōjas.

Daugovpiļs izauguse par lelōkū Austrumu Latvijas izgleiteibas un kulturas dorba centru. 1952. g., uz Daugovpiļs ūkolōtōju instituta bāzes, nūdybynōta augstōkō paidagogiskō mōceibas iestāde, kur klōtīnes un naklōtīnes nūdaļōs sagatavoj vydsūkolas ūkolōtōjus. 1961. g. atvārta RPI filiale, kas sagatavoj maūynbyuves inženerus, kimikus, ceļtnīkus,

enerģētikus u. c. 1965./66. māc. gadā dorbējās 21
vyspōrizgleitōjušō škola, 11 vydsškolas, 7 ostōnga-
deigōs školās, Daugovpiļs internatškola un 3 vokora

Daugovpiļs paidagogiskais instituts 1968. gadā.

vydsškolā. Atvārta Daugovpils muzykas vydsškola, Daugovpils dzeļžceļu transporta tehnikums, medicinas škola, 4. piļsātas profesionali tehniskās školā: kimiku, dzeļžceļņiku, ceļņiku ar vokora maiņu. Īkōrtōts Daugovpils nūvodpētnīceibas un mōkslas muzejs, 60 bibliotekas ar 0,5 miļjona grōmotom un 6 grōmotneicas.

Īdzeivōtōju skaits 1964. g. beja 83 700. Saleidzinojūt ar 1930. g. skaitlim, dubultōjis. Īdzeivōtōju sastōvs pa tautēibom nazynoms.

Ogrōkajā kurortu vītā Poguļankā, vālōk saukta Mezcīms, īkōrtōta sanatorija. (Dati jimti nu LME)

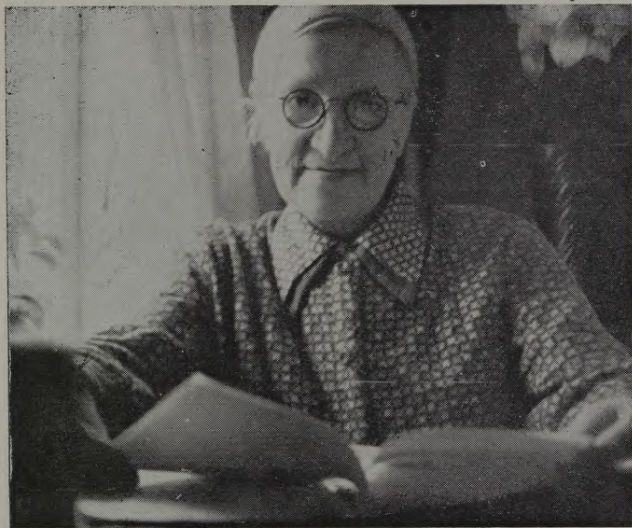
DAUGOVPIĻS VAĻSTS ŠKOLŌTŌJU INSTITUTS

1922. godā Daugovpilī tyka nūdybynōta paidagogiskō vydsškola, sōkumā saukts ari Školōtōju seminars, kas vālōk pōrsaukts par školōtōju institutu. Valerija Seile tyka īcalta par šōs nōkušūs audzynōtōju īstōdes direktisi, kŭ vadēja leidz tōs likvidēšonai 1940. godā.

EISUMĀ PAR V. SEILES DZEIVES GŌJUMU UN DARBEIBU

V. Seile ir dzymuse 1861. g. 22. junijā Makašānu pog. Seiļu cīmā, nabadzeiga zemņika saimī. Jōs tāvam beja gryuti izbarōt prōvŭ bārnu pulceni uz 4 ha zemes un tōpēc 1895. g. ar vysu saimi pōrsacēle uz Pīterpili, kur gimines golva dabōja dorbu fabrikā. Fabrikas školā Valerija ari sōce sovas školā gaitas. Tāvs pēc dažim godim nūmērst un saimes apgōde gulstās uz Valerijas placim. Bet nasaverūt uz gryuteibom, tryukumu un nabadzeibu, ar ceņteibu, dorbu un lobu ļaužu paleidzeibu jei naatlaideigi ceņtēs pēc izgleiteibas. Jei mōcējōs Nikiforovas pryvatā gimnazijā un pēc tōs absolvēšonas studēja vēsturi Bestuževa augstōkajūs sīvišu

kursūs, kas atbylda filologijas fakultatei. Sūplūk studijom jei strōdōja maizes dorbu un apgōdōja saimi.

Direktrise Valerija Seile.

Šymā laikā V. Seile saistējōs sabīdriski-kulturalā dorbā: leidzstrōdōja presē un pīsadalēja Latgaļu bēgļu paleidzeibas komitejā un Muzykalā bīdreibā.

Pēc studiju beigšonas V. Seile kaidu laiku strōdōja N. Rancana un Fr. Obšteina organizētajā Tērdeibas školā Rēzeknē, kur pasnēdze krīvu volūdu un vēsturi. Kaidu laiku Seile beja par Rēzeknes apr. školu instruktori, organizēja latgaļu skolōtōju kursus un vadēja Latgaļu skolōtōju centralbīdreibu.

I pasaūļa kara beigas beja lelu nūtykumu laiks. Sovā grōmotā „Latgolas likteni bēgļu laikmatā“ Seile soka: „Ir laikmati tautu dzeivē, kas eisi kai vīns ocumirklis, bet kas aiz sevis atstōj

naizdzēšamus pādus.“ Taidus naizdzēšamus pādus
atstāja 1917. gads. ar Rēzeknes vēsturiskū kongre-

Daugoviļš skolōtōju instituta ekskursija uz Pļaviņom
1926. godā.

su. V. Seile beja vīna nu golvonajim 1917. goda Rēzeknes kongresa daleibnikim — kongresa organizētāja, rezoluciju izstrādātāja un lēmumu pijēmēja. Kongresa pamata lēmums beja: „Mes Latgolas latviši, apsavinōdami ar Kūrzesmes un Vydzesmes latvišim, paturēsime sovu pošvaļdeibu, pylnu pošnūteikšonas tiseibu volūdas, ticeibas, bazneicas, školu un saimesteibas, kai ari zemes vaicōjumā, bazneicas dareišonōs pīvīnojūt pi Latgolas Kūrzesmes un Vydzesmes katōļus.“

1920. godā Seile tyka īvālāta Satversmes Saņūlci un kaidu laiku beja par izgleiteibas Ministra bīdri. Pymā Saeimā jei natyka īvālāta un pōrgōja uz jaundybynōtū Daugovpiļs vaļsts školōtōju institutu kai direktrise, kuru jei vadēja leidz to slēgšonai 1940. godā.

Ūtrajā pasaūļa karā vōcu okupācijas laikā V. Seile strōdōja Rēzeknē kai školōtōja un sūplōk školos dorbam strōdōja Tauras paleidzeibā: organizēja kūpādynōšonas punktus, reikōja školānu kūpmītnes, gōdōja par uzturu un drēbam un gōdōja par stipendijom studentim. Šymā laikā kaidu dīnu apcīmōju sovu bejušū direktrisi jōs dzeivūklī Rēzeknē. Jei beja monomi nūspīstā gora stōvūklī. Palyka dzīļā atminī Seiles tod saceitī breidynōjuma vōrdi: „Namēginōjit par daudz skrīt leidza un saistētīs ar šim okupantim, jo „Tys sorkonais viļnis“ veļsīs atpakaļ.“ Jai beja taisneiba.

Institutu absolvejūt maņ beja bažas, voi maņ piškērs pylnas školōtōja tiseibas, jo es ar sovim 19 godim beju par jaunu. Lykums paredzēja leidz pylngadeibai piškērt praktikanta tiseibas. Beja lela prīca, kod direktrise atvede nu Izgleiteibas ministrijas diplomu ar pylnom školōtōja tiseibom. Izgleiteibas ministrs tod beja Rainis. Seile, kai es vālōk uzzynōju, beja paskaidrōjuse, ka šys jaunais puisis ir stolti nūaudzis un goreigi nūbrīdis, lai varātu taiseit izjāmumu un piškērt pylnas tiseibas.

Palyka atminī uz vysu dzeivi V. Seiles izlai-

Daugavpils valsts skolotāju institūta III izlaiduma klase 1927. gada jūnijā. Pirmā rindā ceturto no kreisās direktore Valerija Seile. Kreisā pusē ceturtais no apakšas uz augšu (ar bultu apzīmētais) Jāns Šķirmants.

duma aktā soceitī atvadu vārdi: „Nasaraunit saites ar institutu. Jyusim školā dorbā rassīs vēļ daudz jautōjumu, kur byus vajadzeigs padūms. Nōcit šur un jautojit sovim školōtōjim un jī vīnmār jyusim izpaleidzēs. Nauzskotit sevi par pōrgudrim, vīnmār pasapyldynojit zynōšonōs un sekojit jaunom pasnēgšonas metodem, losit paidagogiskū literaturu.“

Par V. Seiles dzeives pūsmu nu 1944. goda rudiņa leidz jōs nōvei 1970. godam ziņas tryuceigas. Tikai pošūs beidzamūs jōs dzeives godūs caur Stepōnu Seili uzsynōju jōs adresi Reigā, Kolnu ilā 17 — 3, kur jei sovas dzeives beidzamūs godus dzeivōja un myra 1970. goda 10. majā. V. Seiles mērsteigōs atlikas, uz jōs pošas vēlēšonūs, aizvede uz Daugovpili un guļdēja sūplōk sovai mōtei. Vēļ beidzamajā godā izamainējam ar vēstulem. Raksteja, ka sajamūt 74 rubļus mēnesī. Syudzējōs, ka jai kūrpes spīžūt kūjas. Aizsyutēju paceni ar meikstom kūrpem, syltu vylnaini un cytus seikumus. Jū apkūpe ilggadeiga apkūpēja Broņa.

Par Valeriju Seili kai latgaļu atmūdas darbineicu, par jōs dorbu sabīdriskā, zynōtniskā audzy-nōšonas laukā izsmelūšūs pētējumus sovūs dorbūs ir snēdzis latgaļu vēstures, volūdas un kulturas pētnīks Mikelis Bukšs.

Instituts atsaroda klusā Saules ilā pi Dubrovinas dōrza, Daugovas damba tyvumā. Dubrovinas romantiskō dōrza līpu un ūzulu pavēnī nokuši školōtōji atroda lobu pastaigu, atpyutu un, aizsapņojuši pōreiši klusu styureiti. Aiz Dubrovinas dōrza rudiņa leiti pōrplyudynōja zamōs pļovas, kas vālōk klōjōs ar speideigu lada kōtru un beja myusim priķšzeimeiga slidōtova.

Saules ilas nūsaukums cēlis nu sīvišu rūkdorbu školā „Saule“, kas atsaroda pretim institutam. Kai zynoms, ari Saules rūkdorbu škola beja Valerijas Seiles organizēta un pōrraudzēta. Mes, instituta audzekni, Saules meitinom pasnēdzem latvišu volūdu, vēsturi un geografiju. Biži viņ aizstaigōjam pi saules meitiņom tai pat — pasērst.

LATGAĻU IZDEVNĪCEIBA DAUGOVPIĻĪ

Vōcu okupācijas laikā latgaļu kulturas darbinikus nūdarbynōja ryupes par atļōves dabōšonu latgaļu drukōtam vōrdam. Golvonais un pat vīneigais latgaļu drukōtō vōrda izdabōtōjs ūymūs gryu-

Latgaļu izdevnīceības darbinīki izdevnīceības dorba ustobā Daugovpilī 1943. godā. Izdevnīceības vadītōjs Vladislavs Lōcis sovā dorba kabinetā aizmugurē.

tūs laikūs beja Vladislavs Lōcis. Atļōves īgyušona Lōčam gōja dīzgon lāni: 1941. godā jys dabōja atļōvi izdūt tikai tāvu zemes kalendaru. Tōļōk naty-ka ari 1942. godā. Latgaļu izcylais kulturvēsturnīks un volūdņīks M. Bukšs par šū laika pūsmu roksta:

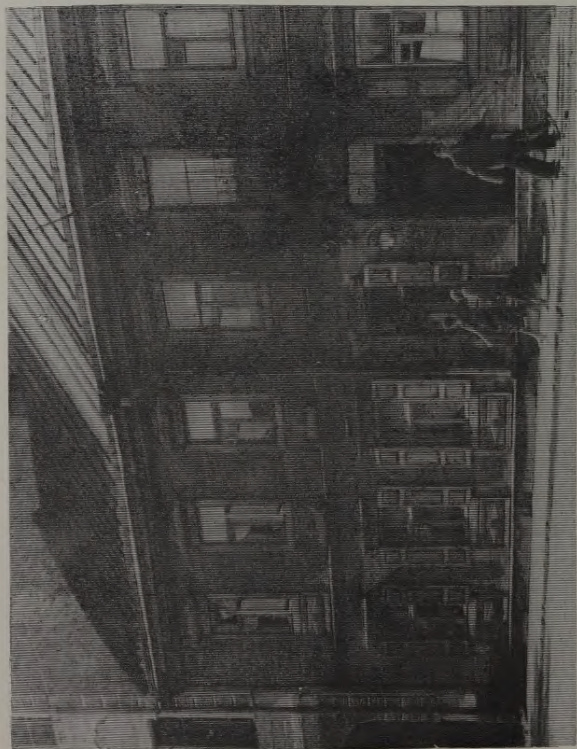
„Bīži viņ lykōs, ka vysas latgaļu ceīņas par so-
vu drukōtū vōrdū beigsīs piļņeigi bez rezultata.
Bet mes nazaudējom ni dūšas, ni cereibas. Kolom
plānus, karsējom īsnāgumus, uzturējom mūžu go-
ru storp Latgolas kulturas darbinīkim un gaidē-
jom uz vacō lada salauzšonu. Beidzūt 1943. godā
rodōs straujs pagrizīņš. Latgaļu gora nabreiveibas
ladi sōka lyuzt, latgaļu aktivitāte atsajaunōja, un

Latgaļu kulturalō dorba dareitōju apsprīde Daugovpilī 1944. godā
aprelī. Nu kreisōs Kazimīrs Jukšīnskīs, Nikolajs Murāns, Jōņs Lud-
bor.s, Mikelis Bukšs, Leonards Latkovskīs, Viktors Vonogs, Vla-
dislavs Lōcis, Norberts Treša, Aloīzs Budže, Bronislavs Spulis,
Jōņs Rubullis, Francis Teirumnīks un Pīters Pudulis.

sőkōs taidi rokstu plyudi, kaidi nabeja bejuši vēl nikod. Vl. Lōcis dabōja atļōvi drukōt.“

Jau ar 1943. goda juniiju sōka izīt lelais dail-literaturas un zynōtnes rokstu krōjums „Olūts“. Šō poša goda rudinī sōka izīt nedeļas avīze „Latgolas Bolss.“ Sūplōk šim divim preses organim sōce iznōkt vīna pēc ūtras daudzas grōmotas: Prikuļa stōsti, Modsolas Jōņa dzejas un stōsti, Kindzuļa un Neikšaniša romāni, V. Seiles un Brežgo zynōt. un Klīdzēja stōsti, M. Skujas dzejas, rokstu krōjumi un monografijas. Trepša uzajēme par redaktoru Latgolas Bolsam un literaru redaktoru Olūtā un cytim rokstu krōjumim, par zynōtniskū

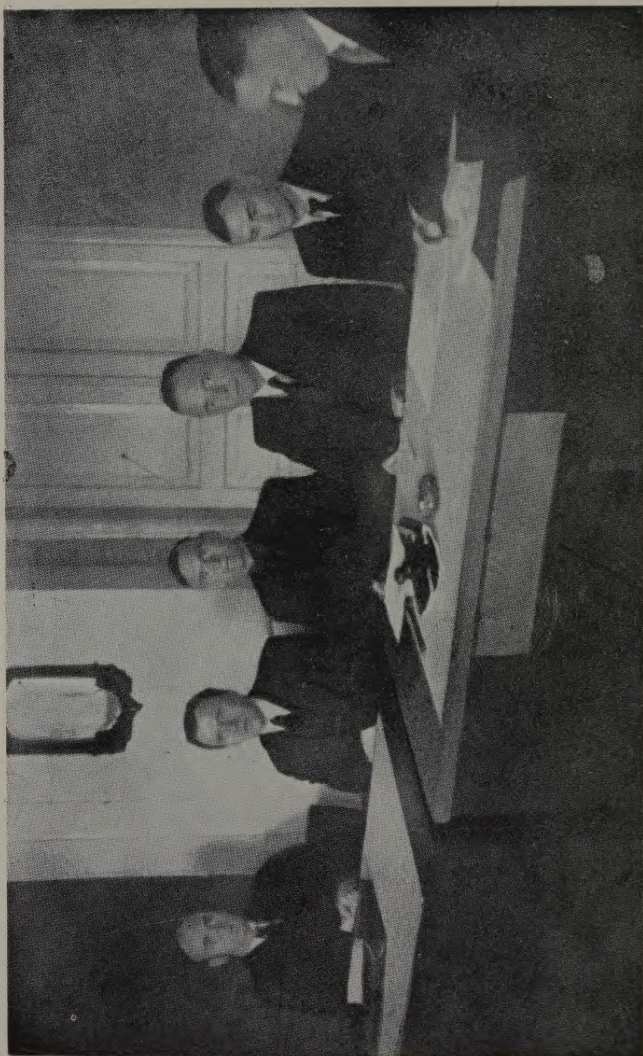

Mōja Daugovpilī Alejas ilā 3 1958. goda pavasarī, kurā 1943. un 1944. godā beja Vl. Lōča izdevnīceiba, vālok pōrsaukta par Latgaļu izdevnīceibu.

Vl. Lōča izdevnīceības darbiniku kauda daļa 1944. gada pavasarī izdevnīceības telpās Daugpīli, Alejas iļā 3. Pirmā rindā nu kreisās Valerija Mundure, Norbertis Trepsa, Vladislavs Lōcis un prof. Boteslavs Brešgo.

redaktoru saistējās profesors B. Brešgo un kai vysu izdavumu vyspōrejšais redaktors un Latgajū izdevnīceības vadeitōjš dorbojās V. Lōcis. Izdev-

Latgaļu darbinīku apspriede Daugovpilī 1944. g. rādā. Nu kreisās Leonards Latkovskis, Jōps Rubiņš, Bronislavs Spūlītis, Aloīzs Budže, Vladislavs Lociņš un Viktors Vonogis.

nīceibas sēdeklis beja Daugovpilī, V. Lōča dzīvūklī Alejas ilā 3. Te otkon nu M. Bukša mynātōs grōmotas:

„Latgaļu izdevnīcībā ļaudis apsagrūzēja kai goda tērgā. Tur nūtyka dažaidu sovu ļaužu apsprīde pēc apsprīdes gon par atļautom, gon naatļautom lītom. Tur tyka sprīsts naviņ par izdūdāmūs rokstu krōjumu saturu un formu, naviņ par drukas aizlīguma atceļšonas svinēšonu, bet tur tyka spraustas linijas vysam latgaļu kulturas dorbam. Tūreiz dzimtinē tyka izraiseita vasala tautas kusteiba, izdevnīcībā satecēja informacija, nūtyka dūmu izmaiņas, tyka debatēti aktuālī vaicōjumi, tur nūskaidrōja myusu tautas kulturalōs vajadzēibas, tur atsaklōja myusu literarus darbinīku pulks un jūs intereses, tur veidōjōs myusu tautas sabīdriskō dūma, tur vodušī tautas spāki salīdēja sovus uzskotus, tai ka tī vēļ godu desmitēs trymdā pastōv nasatrikti. Var saceit, ka izdevnīceiba un tōs gorā poša tauta atroda sovu interēšu demonstrējumu. Izdevnīceiba beja tikpat kai tautas pylvārnīks runōt par jōs kulturalū dzeivi. Te vairs nabēja svoreigi tys, kai kurais saucās un kas kurais ir, bet vīneigi darbeibas gors, vērziņš un mērki. Vysi leidzeigi, vysim tys pat gūds un tī poši pīnōkumi. Kurs te spēja vairōk labprōteigu uperu nest, tam beja radzamōka vīta. Un izdevējs Vl. Lōcis te ir bejis napōrspējams. Jys beja vysu sapuļču oficialais sedzējs, tōdēļ ka izdevnīceiba lykumā beja jō privatais pasōkums, un jam par vysu beja jōatbīld personeigi.“

Vl. Lōča lelōs spējas un īspējas un jō lelō atbīldeiba jū nūstōdēja speciālā stōvūklī: nu vīnas puses jū ļaudis apbreinōja, cīnēja un gūdynōja, nu ūtras puses — apkarōja, taisēja intrigas un ceņtēs iznycynōt. Lōcis, ceineidamīs par latgaļu drukōtū vōrdu, vysu laiku ir stōvējis guņš linijā, un tys ir taisneiba. Jō atbaļsteitōji leidz ar plašom tautas masom ir saguši jō aizmuguri, bet pretinīki pyrmā kōrtā ir šōvuši uz jū. Jys ir vīnmār bejis kara un trauksmes stōvūklī, myužēigūs lītu un apstōkļu saspeilējumūs, un tū vysu var izturēt tikai stypra persona, kam ir skaidra ideja, skaidri mērki un nalūkoma pōrlīceiba. Atsarūnūt šaidōs pozīci-

jūs, pat nav iespējams dzīvot personeigu dzeivi un veidot ģimīni. Tam ir vajadzīgi mīreigōki apstōkli un vajadzēigs laiks dēļ sovas saimes. Bet tō Lōčam nav bejis. Jys ir vīns, un jō saime ir latgaļu grōmotas. Leidzeigs stōvūklis Vladislavam Lōčam ir arī trymdā. Jys uz sovīm Lōča placim nas latgaļu drukōtū vōrdu un vysu latgaļu lītu.

**Jaunovas Marijas bazneica Daugovpilī 1940. goda
15. junijā.**

KŌRSOVA

Kŏrsova ir Ludzas apriņķī, pi Avževkas un Kŏrsovas upes, Daugovpiļs-Reitupes dzelžceļa tyvumā, 1 km nu Malnovas un 3 km nu Kŏrsovas dzelžceļa stacijas, 2,5 km nu Malnovas muižas, 31 km nu Ludzas un 42 km nu Rēzeknes.

Šymā apgobolā jau pyrms vŏcu īnŏkšonas dzēivŏjuši myusu seņči, par kŏ licynoj „Kara kopi“, kas atsarŏn Reitupes krostā, storp tagadejŏ piļsātu un Kŏrsovas deļžceļa staciju, 1 km nu tŏs.

Tagadejŏs piļsātas vītā ogrŏk beja Kŏrsovas cĭms, kas pĭdarēja Malnovas muižai. Te 1763. g. muižas īpašņiks, Francis Šadurskis, uzcēle Jaunovas Marijas katŏļu kŏka bazneicu. Kŏrsovas cĭma īdzeivŏtŏju skaits pĭauga. Ap 19. g. s. sŏkumu te jau beja 2 krŏgi un vairŏki dažaidu preču veikali. Kŏrsovas īdzeivŏtŏji, pa lelŏkai daļai žēidi, nŏsadorbŏja ar tērdzniceibu, pŏrdŏdami pŏrtykas vĭlas un vĭtejŏs ražŏjumus. Tērdzniceibu lelā mārā veicynŏja posta celi nu Rēzeknes un Ludzas uz Ostrovu. Tys sovukŏrt cēle īdzeivŏtŏju rŏuceibu. Bet īdzeivŏtŏju tureibu iznycynŏja Napoleona karaspāka ībrukums 1812. g. un naražas godi, kas tam sekŏja.

Ap 1825. g. Kŏrsovu, sŏplok tŏs parostam nŏsaukumam, sauc par Slobodu. Šymā godā, 7. julijā, uz īpašņika Šadurska lyugumu, Kŏrsovai pĭškeire mĭsta tĭseibas un atļŏve nŏturēt 4 goda tērgus. 1852. g. Kŏrsovas mĭstā jau beja 18 sātu, katŏļu kŏka bazneica, 3 krŏgi un 5 veikali. 1865. g. Kŏrsovā pi katŏļu bazneicas nŏtur jau 5 goda tērgus. Vysŏs goda tērgus golvonŏs tērdzniceibas preces beja nu Ludzas un Ostrovas atvastĭ lātŏkĭ zeida, kŏkvylnas un vylnas audumi, lokoti, kai ari kŏka lĭtas nu Pliskovas guberņas, soldumi un ŏdas nu Ludzas.

19. g. s. beigŏs Kŏrsova pĭdarēja Julijam fon der Roppam, un 1906. g. tei pŏrgŏja S. Agarkova

20. g. s.rūkās.sākumā Kōrsova pazaudēja mīsta tīseibas un palyka par cīmu. Cīma plateiba šymā laikā beja ap 21 ha; uz tim atsaroda 186 sātas ar 1057 īdzeivōtōjim. 1920. g. Kōrsovā nūdybynōja luterticeigūs draudzi ar lyugšonas nomu. Mozus ticeigim sova synagoga.

1920. g. Kōrsovā beja 1915. īdzeivōtōju. 1924. g. 1. apreli Kōrsovai nu jauna pīškeire mīsta tīseibas. Nōkušā 1925. g. Kōrsovā jau beja 252 dzeivojamōs mōjas ar 1963 īdzeivōtōjim, kas nūsadorbōja ar lynu tērdznīceibu, amatnīceibu un seiktērdznīceibu.

1928. g. 11. februari Kōrsovai pīškeire piļsātas tīseibas. Šymā pošā godā, 9. sept. Kōrsovā atklōja Latgolas atbreivōšonas ceinōs krytušim karaveirim pīminekli ar īrokstu:

„Uz ežeņas golvu lyku,
Tāvu zemi sorgojūt!“

1929. g. piļsātā beja ap 700 gruntsgobolu ar apmāram 1000 ākom, nu kurom 15 beja myura. Piļsātā beja ap 3000 īdzeivōtōju. Šymā pošā godā te beja 250 tērdznīceibas uzjāmumu un 2 fabrikas. Piļsātā nūturēja 6 goda tērgus. Šymā laikā piļsātā ir katōļu, luterticeigūs un pareizticeigūs bazneica un 2 žaidu synagogas, 2 krīvu un žaidu 6-klaseigōs un latvīšu 4-klaseigō p-škola. 1935. g. atklōja pīmiņas plōksni Latgolas partizanu pulkam.

Kōrsovas piļsātas apbyuves vīta ir zama, jo te seņōk bejis mežs voi dumbraiņs pūrs. Uz zīmelim nu piļsātas, kaidu kilometru attōļumā, tak Reitupe (seņōk **saukta** Utroja); uz reitim ir Varšavas-Pīterpiļs šoseja un vokorim — dzeļceļš.

Bez piļskolna „Kara kopi“ nu piļsātas īvārojāmom vītom mynama Malnovas muiža, kas atsārūn 2,5 km nu Kōrsovas. Nu piļsātas uz muižu vad skaista vacu liņu aleja. Tagad Malnovas muižā īreikōta Latgolas lauksaimnīceibas vydsškola. Vēļ mynams Naudas kolns, kas atsārūn 5 km nu Kōrsovas. Kolns apaudzis ar skaistu mežu. Sovu nū-

saukumu kolns montojis senejūs laikūs, kod te garom braukuši Reigas un Pliskovas tērgōtōji. Tim bīži uzbrukuši laupeitōji. Lai naudu paglobōtu, tū aprokuši mynātā kolnā. Uz kolna radzams ļūti lels akmiņš, — ladu laikmata atlikas.

Dažaidōs sakareibōs vōrdam **Kōrsova** vēļ ir lītōtas šaidas formas: Korsowka, Kārsava.

Kōrsova pēc Ūtrō pasauļa kara

1967. g. beja 3800 īdzeivōtōju. (2. LME sējums izdūts 1968. g.) Karā sagrautas apm. 80% āku. Kōrsovā dorbojās LLT Ludzas nūdaļas dīzeļmotoru remontdarbneicas, Rēzeknes metalapstrōdes kombinata nūdaļa, Rēzeknes specializātōs meliorācijas ceļtnīceibas pōrvaļdes īcērknis, Ludzas rajona sadzeives pakolpōjumu kombinata patmaļas, mechaniskō, gaļdnīku, apovu, šyušonas u. c. darbneicas; mežizstrōdōšonas īcērknis, Kōrsovas patārātōju bīdreiba, maizes captuve, 12 veikali un ēdneica. 1959. g. uzcalta slimineica, pi tōs īreikōta poliklinika, uzcaltas 2 jaunas 4 stōvu vydsškolas ākas, bārnu muzykas škola, kulturas noms, kino-teatris un 2 biblioteku ākas ar 41 tyukstūšu grōmotom kūpskaitā.

KRŌSLOVA

(Vōciski Kreslau, pūliski Kraslaw, krīviski Kreslavļ, Kreslavka)

Krōslovas piļsātas gērbūņs.

Krōslova atsarūn uz Daugovas lobō krosta, pi Krōslovas upeites ītakas Daugovā, 3 km nu Daugovpiļs-Indras dzeļžeļa stacijas Krōslovas, 42 km nu Daugovpiļs.

Krōslova un tōs nūvods bejis apdzeivōts jau ļūti senejūs laikūs. Akmiņa laikmata apmetņu atlīkas atrosta Daugovas krostā pi Škārskānim un Odumovā, Škaunes pusē — Muižinīkūs, bet vālō dzeļža laikmata seņkopi — Odumovā, Cīmužūs, Aizpūrīšūs, Pundurūs un vairōkōs cytōs vītōs. Ar vālō dzeļža laikmata seņkopim ir īvārojams Šokolades kaļņeš, kas atsarūn vīnu km uz zīmelim nu piļsātas.

Lelais daudzums piļskolnu un seņkopu uzkaļņeņu līcynoņ, ka Krōslovas nūvods bejis bīži apdzeivōts. Ap 3—2 godu tyukstūšas pyrms Kr., te dzeivōjušas sōmu-ugru cīltis, bet vālōk, izspīzūt sōmus-ugrus, te īnōce latgali.

Nūvoda ekonomisko un kulturalō atteisteiba uzplauka pasateicūt Daugovas tērdzniecības ceļam, kas latgaļus savīnōja ar Polockas, Vitebskas, Smolenskas un Kijevas zemem un ari ar Baltijas jju-ras pikrasti.

Krōslova ir izaveidōjuse Daugovas seņlejā, aizvēsturyskas apmetnes vītā. Tōs vōrds saisteits ar

krōslainajim prižu un eglu sylim, kas plēšās gar obim Daugovas krostim.

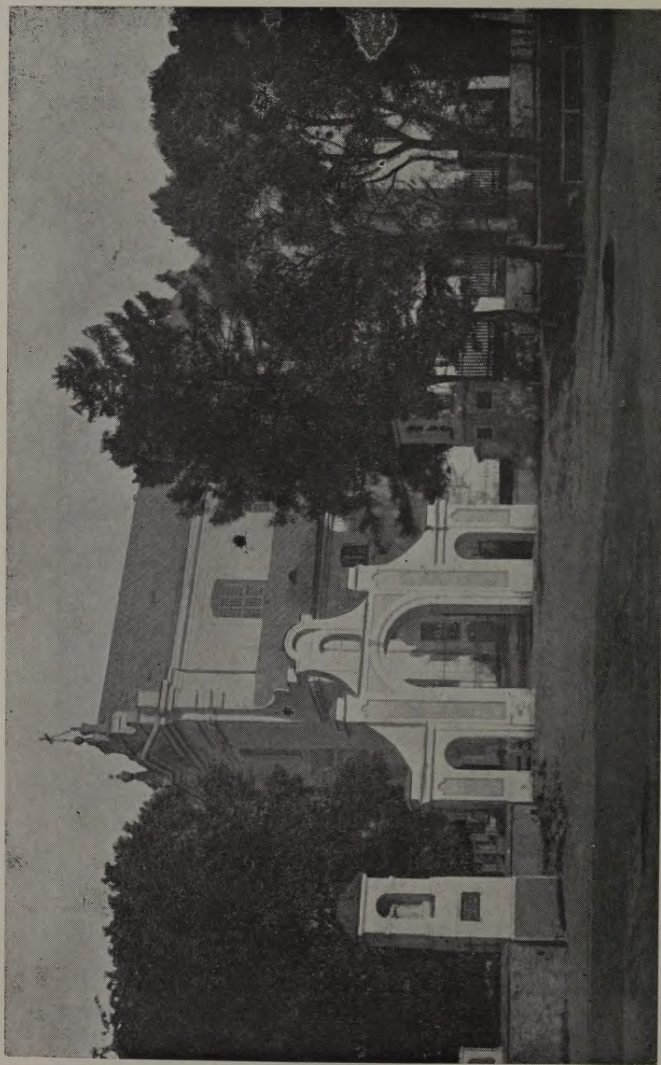
Vēsturiskas ziņas vēstēj, ka 10. g. s. Krōslovas nūvodu pārvaldejuse Polockas kņaza meita Rogneda Gorislava, kas vālōk klivuse par Krivijas kņaza Vladimira Svātō sīvu.

Krōslovas goreigais seminars — augstōkō mōceibas istōde Latgolā, kur gondreiž vasalu symtu godu tyka vui-ceita latgaļu volūda, kai mōceibas priķsmats.

(Attāls nu 1802. goda graviras.)

13. g. s. latgaļu apdzeivōtōs zemes, šymā skaitā ari Krōslovu, iņēme Zūbynbrōļu ordenis, bet pēc tō sakōves — Livonijas ordenis. 1558. g. Livonijas ordeņa provincialais mestrs Vilhelms Firstenbergis icēle par Krōslovas īpašniku Engeļbruchtu Pļumperu. Vinpadsmīt godus vālōk Krōsiova kai dōvynōjums tyka nūdūta Mikeļam Brunovam, jaundybynōtōs Kūrzesmes hercogistes kancleram, kas radzams nu karaliskō roksta Daugovpiļs starostam,

Sv. Ļudvika Kröslovā 1938. godā.

Sabbam, dateita Viļņā, 1569. g. 29. majā. 16. g. s. te jau atsaroda nalels, nu kūka calts katōļu divnoms.

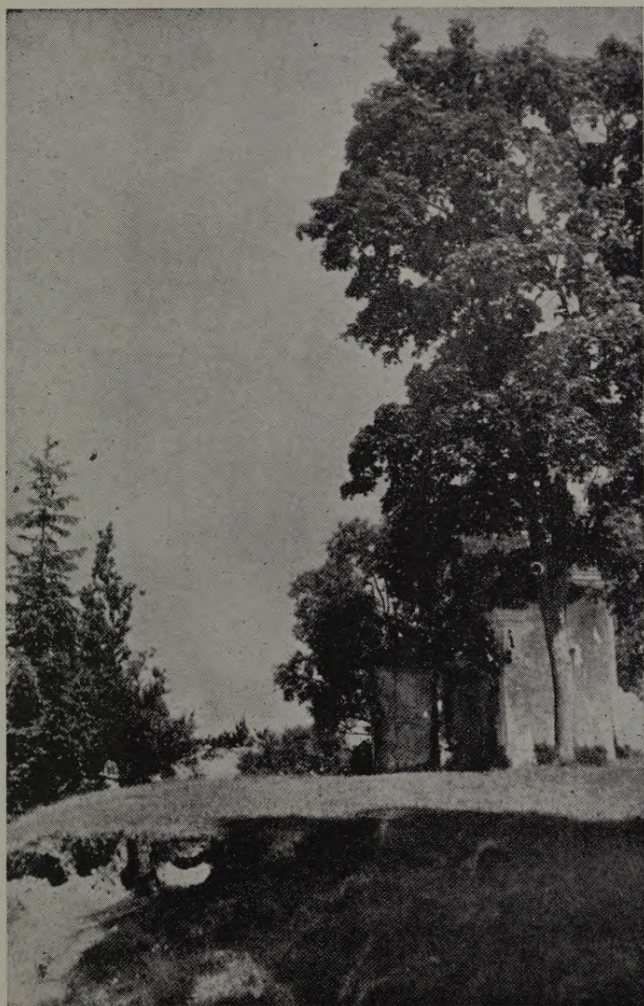
1636. g. 26. sept. Vilhelms Brunovs pārdeva Krōslovu ar vysim pīdarūšim īpašumim de Lundigshauzenu — Volfu dzymtai, kura davuse divus veiskupus un jezuitu Juri, kurs 1676. g. uzcēle katōļu draudzei lelu kūka bazneicu un pēc tam Krōslovā nūdybynōja jezuitu misiju. Jys pārveidōja Kombuļu muižu par skaistu atsevišku īpašumu. Leidz pat 1757. g. Krōslovas draudzi apkolpōja divi jezuiti. 1676. g. Krōslova pōrgōja Jōņa un Mariannas de Kosu dzymtas rūkōs. Jōņs de Koss beja Pryusijas zemes škāpnesis — zūbynbrōļs un Ostrolenskas starosta. Sū dōvynōjumu 1681. g. oficiali apstyprynōja karalis Jōņs III Sobel̄skis. Bet jau 1725. g. skaistais īpašums pōrgōja Čapsku gīmines rūkōs. Čapski sovukōrt 1729. g. īpašumu kūpā ar piļsēteņu pārdeva par 14 000 daļderim sovam kaimiņam Indricā, Jōņam Ludvikam Plāteram, tūreizejam Inflatijas un Daugovpiļs starostam. Plāteru dzymtas rūkōs Krōslova palyka leidz Pymam pasaulā karam. 1729. g. Krōslovu apstyprynōja par mīstu, kurā skaitejōs 47 sātas.

Sv. Donota relikvijas sv. Ļudvika bazneicā Krōslovā.

J. L. Plāters Krōslovā nūdybynōja Plāteru golvonū rezidenci un sōce pīvilkt un pulcynōt ap tū vysu Inflantu pūlu kulturali sabīdryskū dzeivi. Pi šō Krōslovas Plāteru mōjūklā sovu gimines dzeivi saisteja pazeistamais Inflantu kronists, Jōns Augusts Hilzens, vālōkais Minskas vojevoda. Jys apprecēja J. L. Plātera meitu. Roksturojūt sovu sīvastāvu kaidā nu sovom runom, Hilzens soka: „Jys beja napōrspējams vodūņs un saiminīks, vysas myusu provinciņes tāvs un aizbiļdnis. J. L. Plāteram beja oss prōts, lela apkēreiba un kai tūreizejais pūlu pans jys prota labi un veikli runōt seimā. Jys mīlōja Inflantus kai tāvs mīļoj sovus bārnus, tōdēļ jō mōja beja plaši atvārta, slovona ar eistu vīsmīleibu un klīva par vysas apkōrtnes kulturas centru. Pēc jō nōves 1737. g. sārōja navīn jō dāls, znūts, bet ari vysī inflantiši, jo aizgōjējā jī zaudēja sovu gōdnīku un aizstōvi. Kod Pūlijas republiku plūseja naveiksmes Inflantu kņaziste, pasateicūt Plātera aizsardzeibai un politiskai gudreibai, ilgu laiku baudeja mīru.“ J. L. Plāters Daugovpilš starosteju vadeja leidz sovai nōvei.

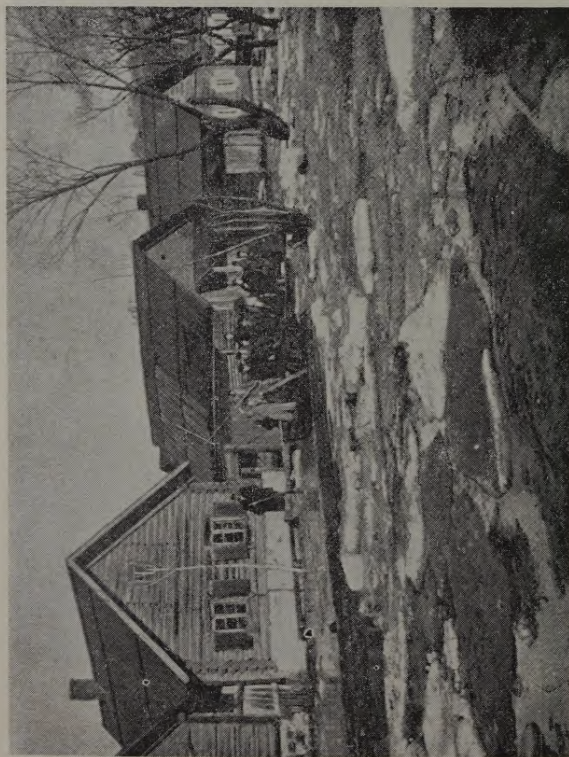
Pēc J. L. Plātera nōves karalis atdeve Krōslovu jō dālam Konstantīnam Ludvikam Plāteram. Dāls gōja tāva pādūs un daudz veice Krōslovas labklōjeibas paceļšonā. Jys gribēja mīsteņu pōrvērst par skaistu piļsātu. 18. g. s. K. L. Plāters tērga laukumā uzcele myura rātsnomu ar tūrni un tērga pōrdūtovu ryndom. Bez tam vēļ uzcele daudz myura un kūka mōju amatnīku un dažaidu omotu meistarim, kurus vālōk savede nu Vōcijas un Varšovas. Šūs amatnīku un meistarū vadeibā Krōslovā sōka strauji atsateisteit amatnīceiba. Plaši pazeistami beja Krōslovā darynōtī paklōji, samta, zeida, vylnas un kūkvylnas audumi. Krōslovā dorbōjōs izecyli īrūču meistari, izgatavōja pūlu spēļu kārtis, karetes un dažaidus juveleru izstrōdōjumus. Vysas šōs preces sōkumā pōrdeve vitejūs goda tērgūs, bet vālōk izvede uz Pūliju, cytom vojevodistem un Krīvijū. Šei ryupnīceiba ōtri tūmār apseika.

Kapleicēna pi Krōslovas.

K. L. Plāters 1755. — 67. g. uzcēle skaistu myura bazneicu renesanses stilā. Bazneica beja dūmōta kai nōkušō Inflantu veiskupa katedrale. Taipat

jys uzcēle lelu myura mōju Daugovpiļs katōļu seminaram. 1768. g. Varšovas seims pīkryta un apstyprynōja veiskupa sēdekļa pōrceļšonu nu Daugovpiļs uz Krōslovu, ar vōrdim: „Jauncaltōs bazneicas un veiskupu katedrales Inflanšu diecezē Krōslovā un lelkunga K. L. Plātera, Mšceslavas vojevodas īpašumu dōvynōjumu, misionaru mūkim priķš diecezes seminara — pīkreitam un apstyprynojam.“ Šam pasōkumam jau beja sajimta Romas pāvesta bulla, kurā par veiskupa rezidenci paredzēja Krōslovu.

Krōslova pavasara polu laikā 1904. godā.

Veiskups Andrejs Ostrovskis apsūleja apgōdōt bazneicas īķšini ar greidu, kanoniskim sēdeklim,

Skots uz Krōslovu 1938. godā.

ērgelēm, presbiteriju, kausim, greznōjumim un bazneicas drēbem. Veiskups J. M. Hilzens uzdōvynōja Plosku muižu ar nūsacejumu, ka Krōslovas

seminarā varēs mōceitīs ari Smolenskas diecezes kleriki. Seminaru materiali atbaļsteja ari pāvests, par tū seminaru rektoram kotru godu beja jōdūd pōrskots par sōvu darbeibu. Seminaru atvēre 1757. g., Varšavas goreidzņiku vadeibā.

Pēc sōkūtnējō itaļu architekta Paracco projekta, bazneicai vajadzēja byut ar divejim tūrnim, kas ar arkadem tūs savinōtu ar golvonū āku un ari ar misionaru mūku rezidenci un seminaru. Jau mynātī un vēl cyti projektētī dorbi natyka realizāti ar Inflantijas pivinōšonu Krīvijai.

Sōkumā bazneicā beja dūmōti septeni oltori, bet tagad tūs ir 11. Vysi izbyuvāti ar lobu gaumi. Lelais oltors ir ivārojams ar milzu oltora gleznu, kuru gleznōjis romītis Gastoldi. Gleznā radzams sv. Ludviks, Francijas karalis, kod jys sasagatavoļ uz krysta karu un sajam bazneicas svēteibu.

K. L. Plāters 1759. g. pi Krōslovas upes jaunatvārtō lipu parka uzbyuvēja lelisku renesanses stilā divstōvu bibliotekas āku, kurā nūvitōja ap 20 000 dažaida satura sējumu. Trejs paaudzes beja gōdōjušas par šūs grōmotu kolekciju. Šei biblioteka beja slovona ari aiz myusu zemes rubežim.

1764. g. K. L. Plāters uzcēle žeidim lelu sinagogu. Šymā pošā laikā ar seima lāmumu nūdybynōja žaidu draudzi, pi kuras vajadzēja pidarēt vysim Latgolas žeidim.

Nasaverūt uz skaistū nūdūmu un bogōteigi savōktim leidzeklim, veiskupijas rezidenci šeit nūdybynōt naizadeve, taipat naizadeve realizēt žaidu kūpejū draudzi Krōslovā, jo 1772. godā šei province tyka atjimta Pūlijai. Teiri katōliskī pūļu Inflanti tyka pivinōti pareizticeigai Krīvijai un ikļauti 1783. g. dybynōtā Mogilevas archidiecezē. Tyka atvārts Minskas-Mogilevas seminars, un 1842. g. Krōslovas seminars tyka pōrcalts uz Minsku.

1789. g. Plātera atraitne, grafine Auguste Plātere, nūdybynōja slimneicu Krōslovā, — Žēļsirdeigūs mōsu klūstera uzraudzeibā. Divus godus vāļōk, uz paaugstynōjuma, kas pōrvolda vysu apkōrtni, tyka nūbeigta byuvēt grafu Plāteru piļs. Tū islēdze plašs parks, kuru greznōja puces, krōšņi

kryumi, ānainas alejas, zali zōļu laukumi un mōksleigas olas, kuru ōrpuse veidoj vydslaiku drupas. Skaistais skots, kas uzjimts nu piļs lūgim uz Daugovu un mīsteņu, globojās Napoleona kūpejā albumā. Piļs ceļšonai ivastī Vōcijas un Varšovas amatniki vālōk apsamete Krōslovā uz dzeivi un atteisteja tekstila un metalryupņiceibu.

Sevišķu uzmaneibu peļnej sv. mūcekļa Donota kapleica, kura ar divom iejom savīnōta ar bazneicu. Kapleicas vydā atsarūn greznis oltors ar stykla šķerstu, kurā globojās 1778. g. nu Romas atvastōs sv. Donota relikvijas.

Pēc pūļu Inflantu iklaušonas Krīvijā, krīvu karaspāks un aizsardzeibas īstōdes pastōveigi atsarōda Krōslovā kai pīrūbežas piļsātā. Sakarā ar tū faktiskō Daugovpiļs aprīnka golvas piļsāta tymā laikā beja Krōslova, jo paneikušā Daugovpīlī tryuka atteiceigu āku, kur varātu nūvitōt aprīnka tīsu un cytas īstōdes.

Pēc tam, kod vaļdeiba nūpērka Daugovpiļs jezuitu koleģijas zemī un ākas cītūkšņa byuvei, jezuiti 1811. g. sovu gimnaziju pōrcele uz Krōslovu, kur tei palyka leidz 1815. g. 1814. g. Krōslovā atvēre aprīnka školu, kū uzturēja misionaru ordeņa mūki.

Napoleons 1812. g. karā Daugovpiļs strategiskū nūzeimi atzyna par ļūti svoreigu. Ari krīvi vadejōs nu tōs pošas atziņas un tyuleņ pēc kara īsōka byuvēt cītūksni un atjaunōt ilgajūs kara godūs izpūsteitū piļsātu. Sakarā ar Daugovpiļs cītūkšņa byuvi 1820. — 22. g. Krōslovā nūvitōja vysas aprīnka īstōdes. 1826. g. nūdaga puse piļsātas, un Krōslova pēc tam neikuļōja. Tikai kūpš 1865. g., kod gar Krōslovu vylka dzeļžceļu, sōka atsadzeivōt piļsātas saimņiceiba. Nu agrōkōs — smolkōs ryupņiceibas beja uzaglobōjuse tikai pūdņiceiba un ōdu apstrōdōšona. Pamozam pīauga īdzeivōtōju skaits. 1852. g. tūs beja ap 3000; 1868. g. — 4000; 1882. g. — 4300; 1897. g. — 7800; 1905. g. — 8000 un 1914. g. — 10 000 (50 % žeidu).

Jau 1822. g. nu Krōslovas uz Daugovpīli varēja pōrceļt golvonōs aprīnka īstōdes. Tūmār Krōslovā

tyka atstōta aprinķa škola, kuras vajadzēibom tūreizejais Krōslovas īpašņiks, grafs Odums Plāters, atbreivōja bibliotēkas āku. Bibliotēka tyka pōrvītōta uz kaidu cytu Plātera muižu, kuru jys montōja pi īpašuma sadaleišonas. Pēdeigi 1854. g. ari aprinķa školu pōrcēle uz Daugovpili. Krōslovā nu vaļsts istōdem tymā laikā palyka vīneigi posts.

Sakarā ar Daugovpiļs uzplaukšonu, Krōslovas nūzeime sasamozynōja, un poša piļsāta sōka paneikt.

Nu 1811. — 22. g. Krōslova skaitejōs it kai par ōrštata piļsātu. Sakarā ar Daugovpiļs cītūkšņa paplašynōšonu, 1820. g. vysas aprinķa istōdes pōrcēle uz Krōslovu, kur tōs atsaroda trejs godi. Kod 1822. g. aprinķa istōdes nu Krōslovas pōrcēle uz Daugovpili, Krōslova vēļ vairōk paneika. 1842. g. Krōslovā slēdze ari Goreigū seminaru.

1852. g. Krōslovā beja 3030 īdzeivōtōju. Mīstā beja 389 nomi, nu tim 32 myura: rātsnoms, tērgōtovu ryndas ar 45 būdem un bez tam kūka nomūs vēļ 35 būdes. Beja ari ōdu fabrika un ceplis pūdeņu darbneica. Apm. vīnu km nu mīsta beja mineralyudiņa olūts ar dzeļža saturu, kur kūka ākā beja ireikōtas vannas.

1855. g. Tērbatas augstškolas profesors A. Petzolds par Krōslovu raksteja: „Senejōs gūdeibas mīstam bēdeigs izskots: ākas voi nu pa daļai, voi piļņeigi sabrukušas un atgōdinoj lobōkus laikus, kod Krōslovu varēja pīskaiteit pi tureigom piļsātom.“

1859. g. Krōslovā uzcēle divi kūka bazņeicas: vīnu pošā mīstā, ūtru kopsātā. 1864. g. uz apgobola golvonō priķšņika grafa Muravjova pavēli, slēdze Krōslovas klūsteri, bet žālsirdeigūs mōsu katōļu kapleicu pōrvērtē par pareizticeigūs kara bazņeicu. Krōslovā nūvītōja ap 4000 karaveiru.

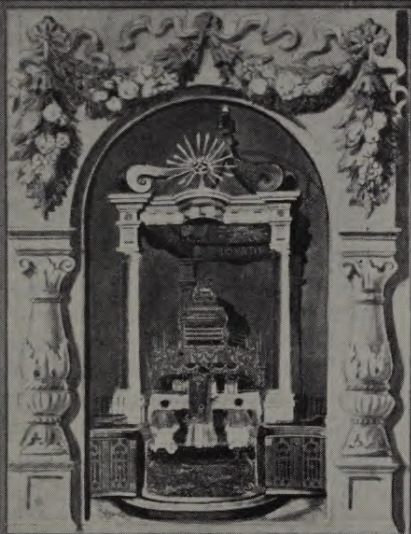
67. lopas pusē:

Augšā: Krōslovas sv. Donota kapleica un relikviju oltors.

Apakšā: Skots uz Daugovu nu Krōslovas grafiu piļs.

Ģar molu: Kaidreizejūs Krōslovas dzymtkungu ģērbūni.

(„Terra Mariana“ 54. lp.)

Ecclesiae paroch. Crastaninensis S^{ti} Donati Martiri altaria.

Regio Crastaninensis aequalis ex de-
bitis nobili terrae gentis P^{ist}or. conspicitur.

Lelas pirmsākās Krōslovai atnese Daugovpils-Vitebskas dzelzceļa līnijas izbyuve 1865. godā. Ar tū pilsēteņa sōka atsadzeivynōt. Pēc mīrtīsu īvesšonas vysā zemē, Krōslovai uzdeve pagaidom dūt dzeivūkli Daugovpils apriņķa ūtrō īcērķņa mīrtīsnešam. Tyka uzcaltas kūka kazarmes karaveiru nūvītōšonai. Sōce ceļt jaunās mōjas, atsadzeivōja ryupnīceiba un tērdznīceiba. Pēdeigi, pasateicūt leliskai un vīglai dzelzceļa satīksmei, kai ari skais-tai un veseleigai apkōrtnei, te uz dzeivi apsamete vairōkas gimīnes nu muīžīniku apyryndom, kas stypri pacēle vyspōrejū uzplaukumu šymā privatīpašumā.

1868. g. Krōslovā, garnizonu naīskaitūt, beja jau 4017 īdzeivōtōju. Mīsta teritorija ījēme ap 87 ha zemes. Nomu skaits beja pīaudzis leidz 525, bet tērgōtōju skaits leidz 111. Tymā laikā mīstā beja 13 krūgi, ols bryuzis, dagveina tacynōtova, 3 ōdu fabrikas un divas patmaļas.

Pēc 1882. g. olūtīm, Krōslovā beja pōri par 500 mōju, leliska katōļu bazneica, divas pareiztīceīgūs bazneicas (vīna nu tom īreikōta kapleicā, kuru 1864. g. atjēme nu žālsirdeigom klūstera mōsom), lela myura sinagoga, calta jau 1764. g., kod ar seima lykumu Inflan-tu kņazistes vysīm žeidīm Krōslovā nūdybynōta kūpejō draudze, divi žaidu lyugšonas nomi, posta kantors, škola, apteka un 32 veikali. Te ir vairōkas mozōkas fabrikas, dagveina dādzynōtova, ols bryuzis, četras ōdu fabrikas, kaļča ceplis, cegļu ceplis, pūdeņu un daksteņu fabrikas.

Pēc grafa Mikeļa Plātera 1882. g. savōktīm datīm Krōslovas mīsteņā dzeivōja 4267 obu dzymumu personas. Krōslovas īpašumā kūpā beja 11 469 obu dzymumu personas. Nu šō skaita 7656 katōli, 66 pareiztīceīgī, 400 vactīceibniku un 3362 Mozus tīceigi. Šymūs skaitļūs naītylpst Krōslovas kazarmēs nūvītōtī karaveiri, kuru skaits pastōveigi mainejōs un kurus navar pīskaiteit pī vītejim īdzeivōtōjim.

Krōslovas īdzeivōtōji nūsadorbōja golvonā kōrtā ar myurnīceību un ōdu izstrōdōšonu. Ar tērdznīceību nūsadorbōja vīneigi žeidi un vactīceibnīki.

Pādeji pa yudiņa ceļu un dzeļžcelim tērgājās ar lynim un linsākļom, izvede labeibu uz Reigu, bet īvede silčas, sōli, tabāku un cytas kolonialpreces.

Labi apmakļāti goda tērgi, stōsta Plāters, poš-laik (1882. g.) te ir divi, nu kurim sv. Donota tērgs nūteik pyrmā svātdinē pēc Pītera dīnas, bet ūtrys — Jura dīnā. Tērgōšonōs šymūs goda tērgūs nūteik golvonā kōrtā ar zyrgim. Lauku īdzejvōtōji Krōslovas muižōs ir pūļu Inflantu katōļticeigī latvīši. Ari leitovīšu nalels skaits dzejvoj Krōslovas tyvumā, kas vysi runoj leituviski, bet dīvōrdus un katechismu mōcōs pūļu voi vītejā latvīšu volūdā. Pīlaižams, ka leitovīši īsaroda Inflantūs laikā, kod vairōk Plāteri pēc kōrtas vaļdeja kai starosti Daugovpilš un tymā pošā laikā ari Daugielišku starostejōs.

1893. g. Krōslovā izacēle lels guņsgrāks, kurā gōja būjā lelōkō piļsātas daļa. Vairōkas tyukstūšas cylvāku palyka bez pajumtes.

Krōslovas draudze pīdarēja Daugovpilš augstōkajam dekanatam. Bez draudzes bazneicas Krōslovā, tai pīdarēja vēļ trejs filiales — Kombulūs, Borovkā un Skaistā.

Pēc 1877. g. tautas skaiteišonas Krōslovā beja 7825 īdzejvōtōji. Mīstā beja 877 ākas, nu tom 121 myura. Mīstā beja Izgleiteibas ministrijas tautškola, pareizticeigūs draudzes škola un lauku ambulance. 1914. g. jau beja 10 000 īdzejvōtōju, kas nūsadorbōja golvonā kōrtā ar lynu, linsākļu un cytu lauksaimniceibas ražōjumu tērdzniceibu. Pavasarūs, plyudu laikā, Krōslova šod tod applyust. Seviški leli plyudi beja 1931. g.

Pēc Pyrmō pasaulā kara īdzejvōtōju skaits Krōslovā beja stypri sasamozynōjis: 1920. g. beja pavysam tikai 3564 īdzejvōtōji. 1923. g. 16. apr. Krōslovai pīškeire piļsātas tīseibas un tymā pat godā bejušā Plāteru izremontētā pilī atvēre vaļsts gimnaziju. Pīlei pīasaslādž 12 ha lels dekoratīvs parks. 1922. g. tyka nūdybynōta Krōslovas krōj-

aizdavu sab-ba un Latvīšu bīdreiba, kurai beja sovs noms ar teatra zāli. 1928. g. uzcēle spākstaciju. 1929. g. Krōslovai pīdarēja 386 ha zemes. Uz 1064 gruntsgobolim beja 805 ākas, nu tom 72 myura. Idzeivōtōju golvonō nūsadorbōšona beja tērdznīceiba, amatnīceiba un zemkūpeiba. Šymā godā Krōslovā beja 368 tērdznīceibas uzjāmumi, divas patmaļas, divas kūku zōgētovas un terpentina fabrika. Krōslovā tyka nūturāti seši goda tērgi. Piļsātā beja katōļu bazneica, divas pareizticeigūs bazneicas, vacticeibniku lyugšonas noms, vaļsts vydsškola un pīcas pamatškolas.

Pēc 1905. goda revolucijas, Krōslovā sōka raiseitīs latgaļu nacionalō atmūda un sabīdryskō dzeive. Tyka dybynōtas bīdreibas. Pīterburgas akadēmiskō jaunōtne te sareikōja pyrmū teatra izrōdi.

Vīns nu vacōkim un skaistōkim Krōslovas vēsturyskim pīmineklim ir dendrologiskais parks, kū sōka veidōt jau 1760. g. Tō 22 ha lelajā plateibā aug gondreiž 50 ratu sugu kūki, pīmāram, vejmuta prīde, sorkonais kūks, malnō prīde, sorkonais kļovs, sudobra egle, vairōki symtgadeigi ūzuli u. t. t. Te mīt ari ādamī veina glīmeži.

Daugovas kreisā krostā atsarūn Prīdaine ar krōšņu prižu sylu un boltsmiļšu plyudmali. Te daudzi pavoda sovos vosoras atvalinōjumus. Obejus upes krostus savīnoj pōrcaltuve — prāmis. Īcineitas atpyutas vītas ir ari teiksmainī Šokolades un Valna piļskolni, kai ari piļsātai pīgulušais gleznainais Zyrgazars. 3,5 km zīmeļūs nu Krōslovas ir ap vīnu km gars Ašaraiņa azars. Tys ir idiliski skais-tōkais dobas styureits Latgolā.

Par Krōslovas skotu tūrni uzskota turistu un fotografu īmiļōtū Odumovas kolnu. Nu tō atsaver breiniškeigs skots uz piļsātas un Daugovas leiklūčainū, kļovim un ūzulim apaugušū, seņleju. Kolna pakōjē, pi tai sauktō Lelō akmiņa laukuma, ir Skaņu leja. Te skaņas atsabolsoj pīcas reizes.

Krōslova ir peļņejuse Latgolas Šveices nūsaukumu.

1967. g. beja 6700 īdzeivōtōju. Krōslovā uzbyuvāta lela lynu fabrika, firmas „Latvija“ ūyūšonas darbneica, Krōslovas kūkapstrōdes fabrika, rajona sadzeives pakolpōjumu kombinats, LLT nūdaļas, darbneicas, remonta un ceļtnīceibas, pōrvāļdes baze, maizes captuve, rekonstruēta pīnōtova. Dorbojās tipografija, Baltijas zyvu aklimatizācijas stacija u. c. Uzcalts universalveikals ar ēdņeicu un restoranu, 8 veikali (pavysam piļsātā 17 veikali), 2 vydsškolas ar 1185 ūkolānim, vokora vydsškola un bārnu muzykas ūkola, uzcalts rajona kulturas noms, kinoteatris, dorbojās 2 bibliotekas ar 39 400 grōmotom.

KRYSTPIĻS

(Krystzeimes piļs, Krystpiļs, Cruceborch, Kreutzburg, Kryžbork, Kryžbor)

Krystpiļs un Jākubpiļs piļsātas gērbūni.

Krystpiļs ir Daugovpiļs aprinķī, uz Daugovas lobō kresta, ipretim Jākubpilei Kūrzemē, ap 3 km nu Krystpiļs dzeļžceļa stacijas. Te satak dzeļžceli nu Reigas, Jelgovas, Daugovpiļs un Rēzeknes.

Jau pyrms bruninīku piļs uzceļšonas, pi Asotes, apm. 3 km nu piļsātas atsarūn seņču piļskolns. Tys pīrōda, ka šys apgobols myusu seņčim beja ļūti svoreigs. Ari seņrokstūs mynāta kaida Aszotes piļs. Krystpilei vysūs laikūs bejuse svoreiga strategiska un politiska nūzeime. Šymā pūsmā Daugovas krostūs atrūnami leli piļskolni, un nūvods bejis apdzeivōts jau akmiņa laikmatā.

1237. g. Reigas veiskups, Nikolajs de Magdeburgs, uzcēlis „Kreutzburg“ pili, kuru latviši sauce par Krystzeimes pili. Šei beja pyrmo piļs, kū vōcīši uzcēle Latgolā. Ar šū pili sōcēs apgobola pakōpiniska ikarōšona. Krystpiļs pīdarēja arciveiskupam. Uz kaidu laiku pili beja iļēmis ordenis, bet 1318. g. beja spīsts tū atdūt atpakaļ veiskupam. Streidi ar ordeni piļs dēļ beja sōkušis jau 1297. godā. 1485. g. Krystpilī nu jauna beja ordeņa kara-spāks, bet bez panōkumim.

1577. g. augustā pili iļēme krīvu cars, Jōns Brīs-

meigais, atstodams Krystpilī savu vojevodu, Matveju Putjatinu.

Pēc mīra leiguma Olivā 1660. g., Krystpiļš leidz ar Latgolu pōrgōja pi Pūlijas. 1585. g. Pūlijas karalis, Stefans Batorijs, uz feodaltīseibu pamata, atdōvynōja Krystpili Nikolajam Korfam — Szmysingam, kŭ 1589. g. apstyprynōja ari pats karalis Sigizmunds III. Šys pūļu — Inflantu Korfu atzōrōjums Krystpilī ir cēlis nu Kūrzesmes Prikulu īpašnika, Nikolaja Korfa. Korfu dzymta arvīnu beja uzteiceiga Pūlijas republikai un ir saglobōjuse vērteigas atmiņas par Stefanu Batoriju. 1632. g. Nikolajs Korfs beja Inflantu zemes delegats seimā. Karaļa Jōņa Kazimira laikā Krystpiļš Korfi beja slovoni kara lītōs: Nikolajs Korfs, tūreizejais Cāsu vojevoda, un Vilhelms Korfs — Orlenes starosta, drūšsirdeigi aizstōvēja Smolensku. 18. g. s. sōkumā divi Krystpiļš Korfi pēc kōrtas beja Rēzeknes starostas, sōkumā Nikolajs, bet pēc jō dāls Sigizmunds. Korfu-Szmysingu dzymtas īpašumā Krystpiļš palyka leidz Pyrmajam pasaulā karam.

Zvīdru karā 1626. g. pi Krystpiļš nūtyka ašņainas kaujas storp zvīdru vodūni Hoznu un pūļu kara vodūnim: Aleksandru Gonsevsku un Levu Sapiehu. Mynātā godā Gonsevski pi Krystpiļš panōce nu Leiksnas atsakōpušū zvīdru generalu Hoznu, kas, apsavinōjis ar karali Gustavu Adolfu, beja gotovs kaujai. Gonsevskam pīnōce paleigā leituvīšu kara vodūņs, Levs Sapieha. Zvīdri mēginōja pārsaceļt pōri Daugovai, aiz kuras kaujas gatavēbā stōvēja Pūlijas republikas karaspāks. Kod Gustava Adolfa zyrgs kryta, zvīdri atsakōpe uz Dalenes pili, kuru ari dreīži ījēme pūli.

Baronu Korfu Krystpiļš ir sena un grezna piļš, calta vacōs Kreutzburgas piļš vitā. Krystpilei pīdar plaši īpašumi Daugovas lobajā krostā, kas stīpās nu Carogrodas stacijas gar Reigas-Daugovpiļš dzeļzceļu vairōkus kilometrus aiz Krystpiļš stacijas, Krystpiļš īpašumā itylpa Leivōni, Treppenhofa un Carogradas dzeļzceļa stacija, kas pīsaklōve Piļskolna pusmuižai.

1772. g. Krystpils pārgāja krīvu rūkos. 1784. g. Krystpili jau sauca par mīstu. Šymā laikā tur beja luterāņu myura bazneica gotu stilā un kungu myura mōja ar dōrzu uz obim Baļutas upeites kros-tim, kas itak Daugovā. Uz upeites beja yudiņa pat-maļas.

1845. g. zīmā Krystpils īdzeivōtōji naražas dēļ cīte bodu. Daudzi myra boda nōvē. 1852. g. mīstā beja 210 nomu, nu tim trejs myura, kai ari myura krūgs un blokus ākas. 1864. g. 6. majā valdeiba at-lōve Krystpili nūturēt trejs goda tērgus, kotru trejs dīnas ilgi. 1868. g. Krystpili beja 1268 īdzei-vōtōji, kas nūsadorbōja ar tērdznīceibu un amatnī-ceibu. Šymā laikā Krystpils mīsts ijēme ap 25 ha zemes, kas pīdarēja baronam Nikolajam Korfam. Uz šōs zemes gobola atsaroda 321 noms, 31 tērgō-tova, 9 krūgi un tērga laukums. 1879. g. Krystpili beja katōļu kapleica, kŭ ireikōja Jākubpiļs dekans, trejs žaidu lyugšonas nomi, slimineica, posta stacija, Reigas-Daugovpiļs dzeļžceļa stacija, dagveina da-dzynōtova un ols bryuzis.

Uz Krystpils īpašumu teritorijas atsaroda vēļ ūtrys privats mīsteņš, natōli nu Aivīkstes itakas Daugovā. Šū mīsteņu pūli sauca par Glazmanku, vōciši — par Trentelbergu. Krystpili un šū mīsteņu apdzeivōja nalels žaidu skaits, par kurim ir napa-reizs īskots, ka jī nūsadorbōjuši ar zemkūpeibu un nu tōs iztykuši. Vysa jūs mōju īkšejō īkōrta un pogolmi beja tai īkōrtōti, ka navarēja pīlaist dū-mu, ka īdzeivōtōji nūsadorbōj ar kŭ cytu, kai vī-neigi ar tērdznīceibu.

Pēc 1897. g. tautas skaiteišonas, Krystpils mīstā jau dzeivōja 4142 īdzeivōtōji. Ceļōtōjs M. Slu-čevskis, kas šymā laikā apmeklējis Krystpili, at-roda, ka vacō piļs pōrbyuvāta un paplašynōta. Jys roksta: „Pošu muižu var nūsaukt gondreiž par pili. Tei ir vīna nu bogōtōkom vysā apgobolā. Muižas īpašnīka noms izaceļ ar sovu augstŭ tŭrni un vasa-lu ryndu monumentalu ceļtŭ.“

Īdzeivōtōji plašajūs Krystpils īpašumūs beja vī-neigi latviši. Bet na vysi jī pīdarēja pi katōļu ticei-

Krystpiļš nūvoda tautas tārps.

bas, storp jim beja divas trešdaļas luterticeigūs. Pīterburgas akademikis, Pīters Keppens, sovā etnografiskā kartē kļūdaini atzīmēja, ka šmā nūmalē dzeivoj vairōkas tyukstūšas igaunū. Tys acim radzūt nūtyka aiz tō īmesļa, ka vitejī krīvu īrēdni snāguši napareizas statistiskas ziņas. Parosti jī par „latysz“ (latvīts) nūsauce katōļu latvīšus, bet luterticeigūs sauce par „čuchna“, kas leidzynošanās nūsaukumim čudj, finn, est (igaunis). Nu tō laikam cālusēs klaida. Krystpīls īpašumā protestantiskim latvīšim ir sova atseviška protestantu draudze ar bazneicu pošā Krystpilī.

Kod 1900. g. atklōja Moskvās-Ventspīls dzeļceļa līniju, kas īt caur Krystpilī, tōs nūzeime vēļ vairōk pīauga. 1905. g. Krystpilī beja jau 7345 īdzeivōtōji un 1081 noms, nu tim 36 myura. Krystpīls stacijā īkrōve ap 50 000 pudu labeibas un kūku materialu. Vālōk Krystpīls sōka paneikt. Tam par īmesli pa daļai beja jaunais mīstenš, kas rodōs pī Zylānu stācijas. 1914. g. Krystpilī beja 5300 īdzeivōtōju, kas nūsadorbōja kai seiktērgōtōji, amatnīki un cukurnīki.

1. pasaūļa karā Krystpīls lūti cīte, jo nu 1916. — 1919. g. atsaroda kara darbeibas jūslā un kaidu laiku ari boļševīku okupacijā, nu kuras tū 1919. g. 6. junijā atbreivōja Valmīras kōjnīku pulks.

Pōrskotameibas dēļ minēsim īdzeivōtōju maiņu Krystpilī pēc godim: 1852. g. beja 210 mōjas, 1868. g. — 320 ar 1268 īdzeivōtōjim, 1882. g. — jau 2557 īdzeivōtōji; 1897. g. — 4142; 1905. g. — 7345; 1914. g. — 5300; 1920. g. — tikai 1862 īdzeivōtōji.

1920. g. 10. junijā Krystpīls īgyva pilšātas tīseibas un sōce nu jauna apsabyuvēt, jo 1917. g. krīvu karaspāks atsakōpūt beja nūdadzynnōjis ap 600 āku. 1925. g. Krystpilī beja 3526 īdzeivōtōji, 1930. g. — 3213, nu tim 53 % latvīšu, 36 % žaidu, 7 % krīvu.

Nu vysom Latgolas pilšātom Krystpilī beja relatīvi vysvairōk luterāņu — (1935. g. — 45 %), kas izskaidrojams ar tū, ka tei atsaroda šaipus Lat-

golas dabiskō rubeža un nūvoda īpašņiki Korfi pūlu laikūs napōrgōja katōļticeibā. 1924. — 29. g. Krystpiļs rubežūs beja īskaiteits ari Zylānu cīms, bet tod otkon pīvinōts Krystpiļs pogostam. 1929. g. piļsātas nūvodam pīvinōja Krystpiļs dzeļceļa staciju. Krystpili apgōdōja ar elektreibu 12 km attōļō Jaunkalsnavas elektriskō stacija „Aiviekste“.

1929. g. piļsātas plateiba beja ap 250 ha. Uz 716 gruntsgobolim atsaroda 517 ākas, nu tom 32 myura. Pēc 1930. g. tautas skaiteišonas, Krystpilī beja 3213 īdzeivōtōju. Storp 122 ryupnīceibas uzjāmumim lelōkais beja 1932. g. caltō cukra fabrika, tod Kūku zōgētova, yudiņa un tvaika patmaļas, pīnōtova, vairōki ceglu cepli, 217 veikalu, kas lelōkū tīsu atsaroda žaidu rūkōs. Piļsātā beja latvišu un žaidu p-škola, biblioteka, ambulance, divi aptekas, pīci ōrsti, 4 zūbu ōrsti, luterticeigūs bazneica, baptistu lyugšonas noms, synagoga un pareizticeigūs bazneica. 1936. g. tyka atklōts tylts uz Jākubpili, kas ļove Krystpilei pīslēgt ari Jākubpiļs-Neretās šaursližu dzeļceļu. Krystpilī beja garnizons. Uz Daugovas krosta uzcalts nu dolomita pīmineklis breiveibas ceiņōs krytušim karaveirim. Dolomits lauzts pošā Krystpilī.

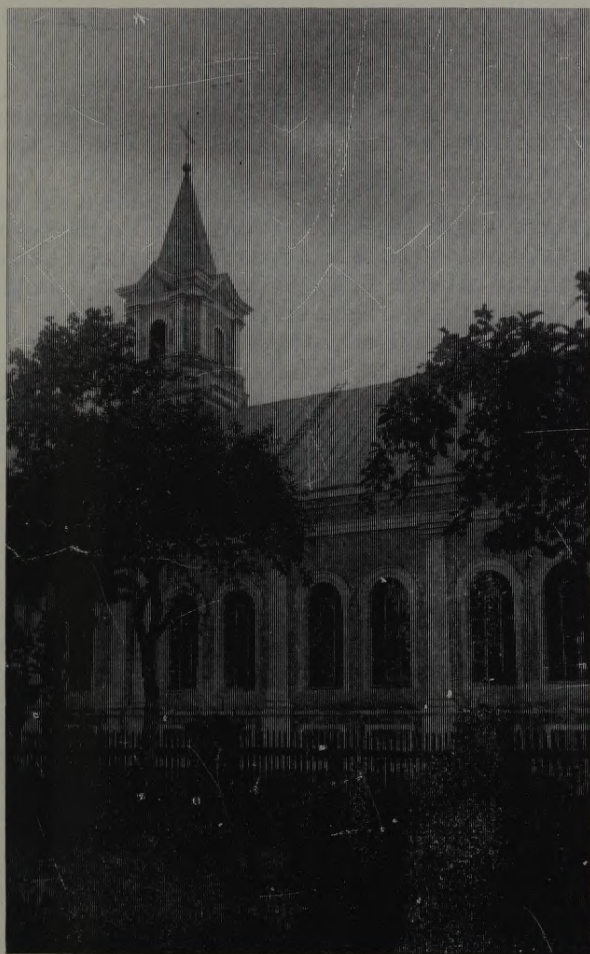

Krystpilī ir skaisti dobas skoti. Nu piļs tūrņa skaists skots atsaver pōri Daugovai uz Kūrzemi un Jākubpili. Teikamu īspaidu atstōj ari skots uz Vidzeli — lelōkū saleņu Daugovā, uz kuras atsarūn Solas muiža. Aiz saleņas — krēcūšais Daugovas Kalins un aiz tō — Daugovas priķskrōces voi Piri-karižas, kas izabeidz ar stōvū Sprīžu krostu un Brēku mōjom.

3 km nu Krystpiļs un 0,5 km nu Daugovas, pošā lelceļa molā atsarūn jau mynātais Asotes „piļskolns“ ar mōksleigi nūstōvynōtom molom. Piļskolns sasnādz 10 metru augstumu; tys apaudzis ar zōli un ratim vacim bārzim. Nu reitim un dīnvyy-

Breiveibas ceiņos kytušajim karaveirim dolomita pīmineklis
Krystpilī uz Daugovas krosta.

Jākubpiļš katōļu bazneica 1939. goda 10. septembrī.

dim piļskolnu aptak Lagzdes upeite. Nu piļskolna breinišķeigs skots uz Daugovu. 4 km augšup Krystpilei, Daugovas vydā, uz Ōbeļu solas atsarūn ūtrys piļskolns „Kaupre“. Skaists piļsātas parks, kas

sākts īreikōt jau 1927. g. un pabeigts beidzamā breivōs Latvijas pastōvēšonas laikā.

Dažaidōs vēsturiskōs sakareibōs Krystpiļs ir saukta par Cruceborch, Kreutzburg, Kryžbork, Kryžbor, Krystzeimes piļs, Krystpiļs, vītejōs tautas izrunā Krystapiļs.

Krystpilī sovas katōļu bazneicas nabeja un tai Krystpiļs latgali gōja uz Jākubpiļs katōļu bazneicu Jākubpiļs bazneicā nu reita dzīdōja latgaliski kotru svātdini un atlaidu dīnōs un bazneicā beja dabojamas vysas latgaļu avīzes un žurnali.

Ari kōzōs dzīdōja un apdzīdōja latgaliski.

Novembra mēnesī pa atsevišķom saimem dzīdōja par nūmyrušajim psalmes latgaliski. Tai ari jaunō katōļu audze, kas beja dzymuši un auguši Krystpilī un Jākubpilī, cīnēja obejas latvīšu volūdas.

Krystpiļs Jākubpiļs daļa

1950.—1962. g. Krystpiļs beja rajona centrys, bet 1962. g. tei tyka pīvīnōta Jākubpilei. Krystpiļs ir Jākubpiļs ryupnīceibas rajons. Te atsarūn Jākubpiļs byuvmaterialu ryupnīceiba, tyltu un dzeļžbetona konstrukciju ryupneica, cukra fabrika u. c. uzjāmumi. Krystpilī atsarūn Jākubpiļs rajona kulturas noms, uzcalts 1959. g. un vairōkas cytas kulturas un izgleiteibas īstōdes.

1962. godā Krystpiļs tyka pīvīnōta Jākubpilei, pōrvārsta par cīmu un īdzeivōtōju skaits uz pusi sasamozynōjis.

Krystpiļs cīms — Jākubpiļs rajona zīmeļu daļa ar 1749 īdzeivōtōjim 1966. godā.

LEIVŌNI

Leivõnu pilsātas gērbūns.

Leivõni ir Daugovpiļs apr., Daugovas lobajā krostā, pi Dubnas upes ītakas Daugovā un pi Reigas-Daugovpiļs dzeļžceļa līnījas, 154 km nu Reigas un 63 km nu Daugovpiļs, ar 3527 īdzeivõtõjim (63 0/0 latvīšu).

Leivõnus nūdybynõja muižnīku Līvenu dzymta 1533. godā, un piļsāta nūsaukta jūs võrdā. Apdzeivõtõs vītas izaceļšona šymā vītā ir izskaidrojama ar yudiņa ceļu nu Dubnas uz Daugovu, pa kuru nūtyka kūku transports. Tūmār Leivõnu uzplaukums sõcēs tikai pēc Reigas-Daugovpiļs dzeļžceļa atklõšonas 1861. g., kod Leivõnūs īreikõja dzeļžaceļa stacīju.

1574. g. Leivõni atsaroda Johanna de Ungerna īpašumā un 1677. g. põrgõja Poceju rūkõs. Leonards Pocejs te uzcēle katõļu kūka bazneicu; 1758. g. tõs vītā draudzes lūcekli uzcēle myura bazneicu.

18. g. s. sõkumā Leivõni põrgõja Korfu-Kreicburgu īpašumā. 1824. g. novembrī vaļdeiba piškeire Leivõnim mīsta tīseibas un goda tērgus atļõve nūturēt Lelõ gavēņa ūtrā nedeļā. 1854. g. zimā Leivõnu un apkõrtnes īdzeivõtõji naražas dēļ põrdzeivõja lelu bodu; mīsta žeiði myra boda nõvē. Šymā laikā Leivõnūs beja 28 sātas un 2 myura krūgi. 1865. g. te jau nūturēja 2 goda tērgus.

Pēc Reigas-Daugovpiļs dzeļžceļa īvilķšonas, 1868. g. Leivõnūs jau beja 368 īdzeivõtõji, 65 dzei-

vojamās ākas, pīcas tērgōtovas un 5 krūgi. Grunts-goboli un sakņu dōrzi ijmē apm. 8 ha zemes. Īdzeivōtōji nūsadorbōjā ar amatnīceibu un pa da-lai ar tērdznīceibu.

1880. g. Leivōnu īpašņiks, barons Nikolajs Korfs, pōrbyuvēja katōļu myura bazneicu. Divejus godus vālōk Leivōnūs jau dzeivōja 1140 īdzeivōtōju, bet pēc tautas skaiteišonas 1897. g. — 2614 īdzeivō-tōju.

1904. g. Leivōnūs uzcēle lelu stykla pudeļu fa-briku ar 500 strōdnīkim un 1905. g. — celulozes kūka myzu apstrōdōšonas fabriku. Tys ļūti pacēle īdzeivōtōju skaitu. 1905. g. īdzeivōtōju skaits Lei-vōnūs beja pīaudzis uz 4500 dvēselem — karā Lei-vōni atsaroda kauju jūslā un stypri cīte: nu 432 dzeivojamom mōjom nūpūsteja 155. Latvijas sō-kumā, 1920. g. īdzeivōtōju skaits beja nūkritis leidz 1888, bet tod otkon pamazam pīauga: 1925. g. īdzei-vōtōju skaits beja jau 3085, 1930. g. — 3219, 1935. g. — 3527 īdzeivōtōji.

1926. g. 7. jūnijā Leivōnu mīstam pīškeire piļ-sātas tīseibas. 1929. g. Leivōnu piļsātai pīdarēja 280 ha zemes. Piļsātā beja 1006 grunts-goboli, uz kurim atsaroda 609 ākas, nu tom 33 myura. Piļ-sātas īdzeivōtōji nūsadorbōja ar tērdznīceibu, amatnīceibu un gadejuma dorbim.

Leivōni izavērte par plašōka nūvoda saimnī-cyskū un kulturas, kai ari satiksmes centru, kū 3 pōrcaltuves saisteja ar nūvodu. Piļsātas teritorija ap 4 km garumā īzastīpe obpus lelceļam, un mor-fologiski tei sastōv nu 2 dažaidom daļom, kū škir upe. Leivōnu dīnvydu daļa Dubnas kreisā krostā, kas pīslāgts dzeļžceļa stacijai, ir tōs lobōkais kvar-tals ar vairōkom 2 stōvu mōjom, kas grupejās ap Reigas-Daugovpiļs lelceļu. Te īlas brugētas koltim voi opolim akminim, bet ītves betonētas. Šymā kvartalā, dzeļžceļa stacijas apkaimē dorbojās kūdras fabrika, cegļu ceplis, spirta dadzynōtova un cyti uzjāmumi. Šūs āku vydā 1931. g. uzcēle lu-terteicīgūs bazneicu. Tylts par Dubnu pi yudiņa patmaļom saista šū kvartalu ar piļsātas zīmeļu daļu

Leivõnu atbreivõšonas pīmineklis.

upes lobā krostā. Te cīši sableivātas nateiras vīnstovu kūka ākas, bīži vīņ caurim jumtim, atgōdyņoj tipisku sādzu. Šū piļsātas daļu apdzeivoj leloķū tīsu žeiđi.

Bez jau mynātom bazņecom beja 3 synagogas, baptistu un vacticeibņiku lyugšonas nomi. Dorbōjōs piļsātas komercškola, 2 p-školas, 3 latvišu bibliotekas, slimņeica, 2 aptekas, 5 ōrsti, veterinārōrstis, piļsātas un pogosta ištōdes.

1919. g. vosorā ap Leivōņim nūtyka lelas kaujas ar sorkonarmiju. Beidzūt 3. Jelgovas pulks Leivōņus iļēme. Šūs kauju pimiņai 1935. g. Leivonūs atklōja pīminekli.

Dažaidōs vēsturyskōs sakareibōs Leivōņi ir saukti par Lievenhof, Līvenmuiža, Līvāni, vīteļōs tautas izrunā Leivōns.

Leivōņūs 1976. godā 7100 iđzeivōtōju.

Svoreigs ryupņīceibas centrys, 1950.—1959. g. Leivōņi beja arī rajona administratīvais centrys. Piļsātā ir sekūši leluzjāmumi: Leivōņu eksperimentālō biokimiskō ryupņīceiba, stykla fabrika, rekonstruēta 1954. g., kūkapstrōdes fabrika „Leivōņi“, kažukōdu apstrōdes fabrika „Elektra“ filiale, kūdras fabrika, pīņōtova; dorbojās maizes capture, Preiļu rajona sadzeives pakolpōjumu kombinata paviljons, Preiļu meliorācijas ceļņīceibas pōrvaļde, LLT Preiļu nūdaļas ičērknis, remonta un ceļņīceibas ičērknis mežizstrōdes ičērknis patārātōju bīdreiba ar 15 veikalim un 3 ēdņecom. Dorbojās slimņeica, ambulance, feldšeru un vacmōšu punkts, 2 bārnu dōrzi, 2 vydsškolas ar 1212 školāņim 1965./66. g., vokora vydsškola, muzykas škola, kulturas noms, kinoteatris, 2 bibliotekas ar 45 700 grōmotom 1967. godā.

LUDZA

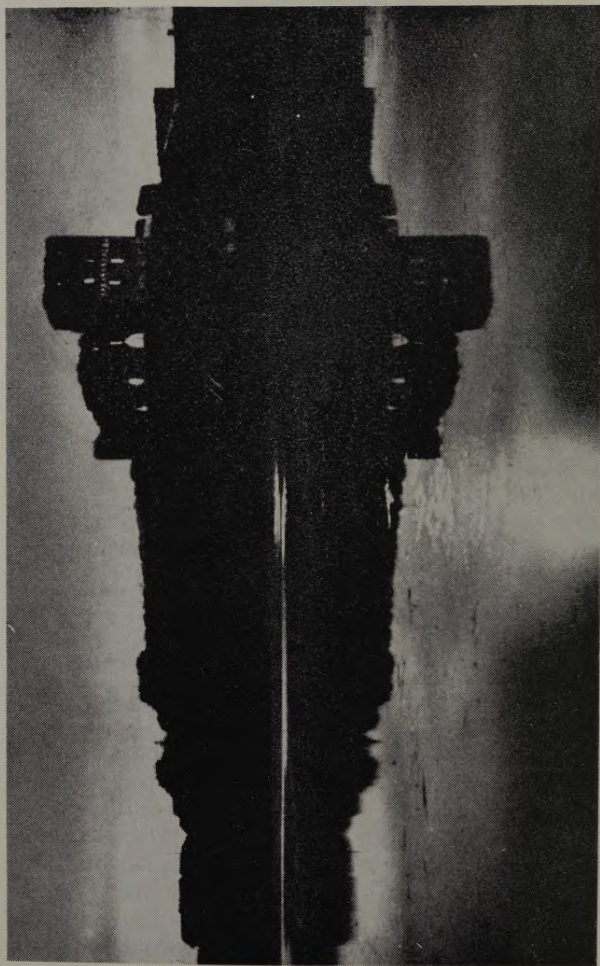
Ludzas pilsātas gērbūņs.

Livonijas ordeņa piļs (krīvyiski — Ļutin, Lučīn, Luža; vōcyski — Ludsen; pūliski — Ļucin) uzcalta 1399. g. uz senejūs latgaļu, jau dzelža laikmatā apdzeivōtōs teritorijas. Tū līcynoļ Ūdu kolna kopu vīta, kur 1890. — 1891. g. krīvu archeologi atroka 338 latgaļu kopus, bet 1925. g. prof. Fr. Balodis — 2. Atklōjumus Ūdu kolnā aprakstejis arī J. Soikāns grōmotā „Kū mums stōsta seņču kopi?“

Kijevas un Ipatija krīvu chronikā atzeimāts, ka jau 1171. g. Ludzā (Lučīn, Luža) bejuse pareizticeigūs bazneica, kas ītylpa Polockas kņāža vaļstī. Šymā pošā chronikā stōsteits, ka kņāžam Rjuriķam Rostislavičam ceļā nu Novgorodas uz Smolensku Ludzas tyvumā pīdzimis dāls, kam dūts vords Michails. Storp cytim vēsturnīķim, arī Karamzins Ludzu uzskota par Rostislaviča Lučīnu. Taitod Ludzas piļsāta pastōvējuse jau 12. g. s. ūtrā pusē.

12. g. s. Livonijas ordenis ībruka myusu zemē un 13. g. s. sōķumā sagrōve Latgolas piļsātu Jeršiku. 1237. g. Reigas arciveiskups uzcēle Latgolā pyrmū piļi — Krystpīli. 1263. g. uzcēle Volkenbergas piļi, lai sovōs rūkōs sagrōbtu un paturātu Rāznas — Ludzas tērdznīceibas rajonu un tērdznīceibas ceļu uz austrumim. Kod ordenis cīte naveiksmi kaujā ar kņāža Daumonta karaspāķu 1277. g.,

jī slēdze mīru, kam sekāja Volkenbergas komandanturas likvidācija. Ordenis saprota, ka ir pārdruši tai ōtri un dzili īit Latgolas īkšīnē, tōpēc nūlēme Latgolu īkarōt pakōpiniski: 1275. g. uzcele Daugovpili, 1285. g. — Rēzekni, 1293. g. — Viļaku. Beidzūt, 13. g. s. beigōs Livonijas ordenis

Ludzas piļsdrupas 1968. godā.

īkarāja Ludzas nūvodu, un ordeņa mestrs Venne-
mars fon Bruggenoje 1399. g. uzcēle Ludzas pili.
Pēc cytom, gon mozōk tycamom ziņom, Ludzas
pili cēlis bruninīks Konrads fon Torbergs, taitod
vīnā laikā ar Rēzeknes pili.

Ludzas piļs calta storp Mozū un Lelū Ludzas
azaru (pēc Manteifeļa — pi Lužas azara, kuru ta-
gad sauc par Ludzas), uz garona morenu paugu-
rōja. Pili uzcēle ar 6 tūrnim, 3 vōrtim un 2 priks-
pilim.

Par Ludzas piļs byuvi uzaglobōjuse legenda,
kas šōs piļs byuvi attāloj cytaidi. Šei legenda at-
stōsteita Rēzeknes piļs vēsturē. Legenda myusim
nūrōda uz tū, ka ar Daugovpiļs un cytu piļu iz-
byuvi Volkenberga pazaudēja sovu nūzeimi un nū-
gōja nu vēsturyskōs skotuves.

Ludzas piļskolnu uz zīmelim, reitim un voko-
rim apjam stōvas nūgōzes. Obejus azarus savīnōja
grōvi, kas stīpēs nu zīmelreitim uz dīnvydvoko-
rim un atdaleja ikšejū pili ar konventa nomu nu
ōrejōs prikspiļs, kū ari atdaleja grōvis, kas gōja
lūkveideigi dīnvydreitu vērziņi. Dīnvydu pusē var
redzēt iejas vōrtu atlikas ar uzvalkamū tyltu pōri
grōvim. Ūtrī iejas vōrti beja zīmeļu pusē. Uz ceļa
nu piļs leidz azaram ari beja trešī vōrti, bet tūs
lītōja vīneigi yudiņa pīvesšonai. Ōrejai prikspilei
beja trejstyura veids, bet ikšejai — napareiza
četrstyura. Poša piļs atsaroda ikšejōs prikspiļs zī-
meļvokoru molā. Tei beja gondreiz kvadratveidei-
ga, ar pībyuvi, izbeideitu uz zīmelim un vokorim.

Īeja pilī atsaroda dīnvydreitu pusē. Beja jōit
caur ōrejū prikspili uz tyltu ar nūcitynōtim vōr-
tim, kas beja calts par ūtrū grōvi.

Sprīzūt pēc piļs atlikom, kai ikšejōs prikspiļs,
tai golvonōs piļs sīnas bejušas caltas nu laukakmi-
nim un aplyktas ar sorkonim ceglim. Seviški ryu-
peigi beja izgreznōta piļs pībyuve, kas lik dūmōt,
ka te ir bejis piļs pōrvaldnika dzeivūklis. Piļs gol-
vonōs telpas īslēdze četras krystveideigas veļves
ar pilaru telpu vydā. Piļs atlikas rōda, ka tai be-
juši trejs stōvi. Augststōva sīnā napōrtrauktā ryndā

beja mozi caurumi, kas līcyno, ka te beja piļs sor-gu vīta.

Ludzas piļs beja fogtijas priķšpostenis Latgo-las aizsardzeibai uz lelō Moskvas ceļa, Sebežas un Opočkas tyvumā. Ludzas pili pōrvaļdeja īrednis, kŭ īcēle fogts un apstyprynōja Daugovpiļs koman-dants voi Livonijas ordeņa lelmestra vītniks.

Baideidamīs nu uzbrukumim nu jauncaltōs piļs puses, pliskovīši 1463. godā Lelō Ludzas azara pre-tejā krostā izcēle cītūksni Krasnyj Gorodok, nu ku-ra jī 1481. g. 1. martā ībruka Latgolā un pa daļai nŭpŭsteja Ludzas pili. Kod 1525. godā atteiceibas ar Moskvu uzalobōja, bruninīki pili atjaunōja.

Sōcūtīs Livonijas karam, 1558. g. krīvi kņāža Grigorija Tjemkina vadeibā ījēme Ludzu, nu ku-rīnes tūs sovukōrt padzyna leitovīši.

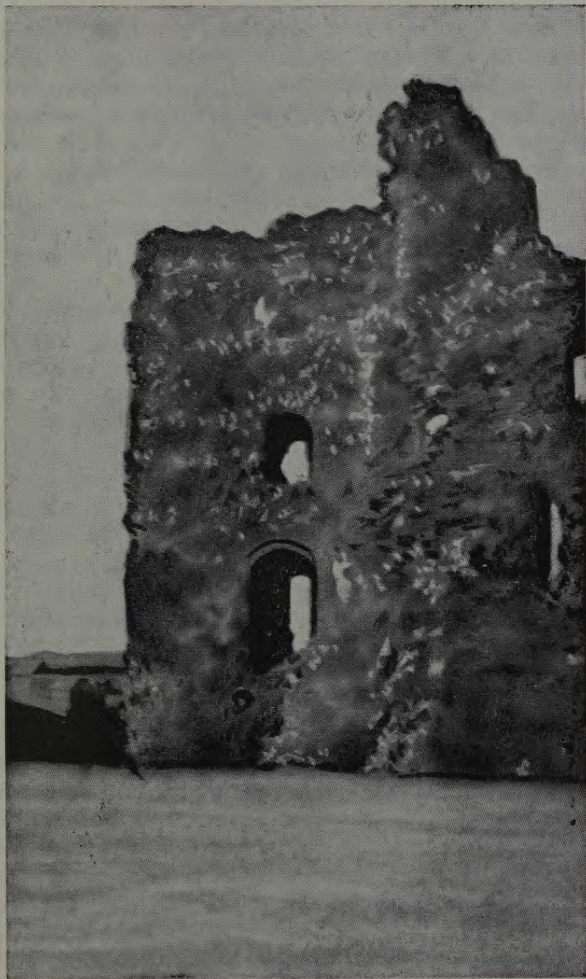
Livonijas ordeņa mestrs Ketlers 1559. g. lyudze pŭļu karaļa Sigismunda Augusta paleidzeibu un tymā pošā godā nŭslēdze leigumu, pēc kura or-deņam beja jōdūd pŭļu karaļam aizlikšonā 5 pi-lis, tūs storpā ari Ludza. Pŭļu karalis nu sovas pu-ses apsŭleja aizstōvēt ordeņa zemes.

Krīvu pōrspāks Livonijā pīrōdeja, ka ordenis ir par vōju, lai ceineitūs pret krīvim. Tōpēc 1561. g. 28. nov. ordenis atzyna Sigismundu Augustu par Livonijas vaļdinīku un mestru Ketleri īcēle par Kŭrzesmes hercogu. Latgolu ar nŭsaukumu Inflan-tu vojevodiste, kas kaidreiz beja pazeistama ar nŭ-saukumu „Livonia australis“, itylpynōja Leitovas lelknazistē.

Pēc Inflantu vojevodistes izaveidōšonas, Ludza pŭļu-leišu rŭkōs baudeja mīru leidz 1577. g. Tŭ-mār kars storp Pŭliju un Moskvu beja naizbāgams.

1577. g. Jōņs Brīsmēigais ībruka Latgolā un 25. julijā ījēme Ludzas pili. Paradzādams Livonijā sa-dursmi ar pŭļu karali Stefanu Batoriju, Moskvas cars stypri nŭcītnōja Ludzas pili. Jys uz Ludzu atsyuteja 37 šaunamūs irūcus, 282 pudus pulvera, 3400 lŭdes un 22 pudus olvas. Atstōjūt Livoniju, Jōņs Brīsmēigais par Ludzas piļs vojevodu īcēle Grigoriju Količevu.

1581. g. Stefans Batorijs, atsagrīzūt no Pliskovas, ar pavodūnim īsagrīze Ludzā un no vojevodas Količeva pīpraseja nūdūt pili. Količevs Stefana Batorija syutņus, Troku vojevodu Radzivilu un

Ludzas piļsdrupas 1935. goda zīmā.

chorunžiju Sobeski, sajēma ar lelgobolu šovīnim, pādejū īvainojūt. Pūli atsakōpe.

Karalis Stefans Batorijs atkōrtōtā kara gōjīnī uz Moskvu ījēma Ludzu un apsastōja pilī, dzeivūkli sev izvēlejūt ūtrā stōvā, bet svīta ījēma trešū stōvu. Karalis konstatēja, ka šei rūbežpiļs ir ļūti nūdareīga aizsardzeibai. Piļsēteņu voi ōrpuspiļs nūmetni lyka pōrceļt uz tagadejōs Ludzas piļsātas vītu. Piļs garnizonu nūlēme īvārojami pastypry-nōt — leidz 1000 karaveiru.

Moskvas cars 1582. g., pēc nasekmeigom kara gaitom atsasaceja nu Livonijas un tymā pat godā nūslēdze leigumu ar Pūliju. Leiguma nūslēgšonas laikā pilī atsaroda 5 lelgoboli, 2 dzeļža mortiras un 44 haubices.

Manteifeļs sovā rokstā stōsta par dokumentu, kas uzraksteits 17 godus pēc augšmynātō leiguma nūslēgšonas, ar nūsaukumu: „1599. g. Ludzas piļs revizijas izroksts nu Inflantu revizijas grōmotas 1599. g., kas atsarūn vaļsts archivā. Izroksts izdūts Varšavā 1748. g. 30. janvarī, ar Kičinska parokstu un Jezupa Odrovonša zeimūga nūspīdumu ... S. R. M. Supremus Regni Thesaur.“ Šō dokumenta vīns eksemplars sovā laikā tyka ryupeigi globōts pādejō Ludzas starostas Borcha mōjas archivā. Šys dokuments ap 1881. g. pīdarēja Prezmas muižas īpašnīkam Vladislavam Soltanam Rēzeknes apriņķī.

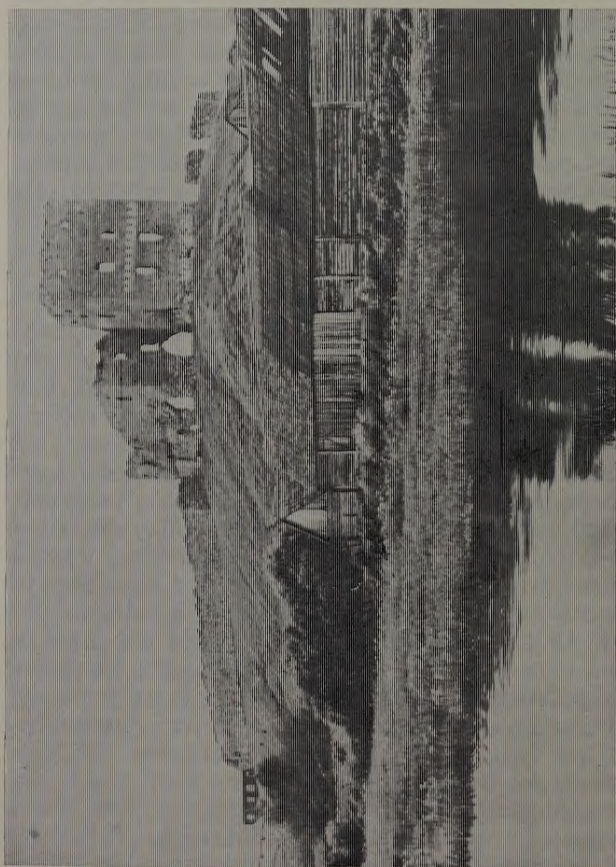
Šymā dokumentā par pili saceits, ka revizijas laikā pilī beja mozōk irūču nakai 1582. g. leigumā mynāts. Mynātō dokumenta nūdaļā „Mīsteņš voi nūmetne pi piļs (Miasteczko albo Posada pod Zamkiem)“ saceits, ka gausi gōjuse šō mīsteņa atjaunōšona, kas tik daudz reizes nūpūsteits un pēdeigi, uz karaļa St. Batorija reikōjumu, pōrcalts uz cytu vītu. Revizijas laikā piļsēteņa sōkuse nūsa-dybynōt, un tur jau bejušas 24 mōjas. Kotrai nu tom tyka piškērts 10 osu gars un tikpat plots zemes gobols. Aiz piļs pi azara tyka īrōdeiti 30 osu

gari un tikpat ploti sakņu dūrzi. Ari teirumus starosta jim pīškeire aiz piļs, Nērzas un Isnaudas muižu rubežūs. Ar karaliskūs komisaru lāmumu 1590. g., šo mīsteņa īdzeivōtōji beja atbreivōti nu vysim nūdūklim uz 10 godim. Šys lāmums pījemts uz vītejō starostas aplīcynōjumu, ka mynātī mīsteņa īdzeivōtōji piļs uzlyktōs kļaušas pylda — īt piļs sardzēs un dorbūs, jo jī ir nabadzeigi, lai breivprōteigi īsasaisteitu piļs dīnastā. Tōpēc jim papyldus moksojami daži zloti godā un dūdams uzturs. Taipat jūs atbreivōšona nu vysom nūdavam turpynojama, jo mīrs ar Moskvu nav drūšs. Šūs piļs sorogu un strōdnīku pīnōkumi palik leidzšīnejī: kotram nu jim jōbyun šautinei un zūbynam, pulveram un lūdem pēc vajadzeibas. Jim vajaga byut gotovim ceīnai pret kotru īnaidnīku un īsarast pīli trauksmes gadejumā. Pi tam jim jōivāroj vīneigi piļs juridīkīcija, bet nikaida cyta. Mīsteņā šymā laikā beja piļs krūgs, kurā pōrdeve piļs olu un īsolu dagveina tacynōšonai.

Piļs prīškā uz kolna jau labi seņ bejuse bazneica, tei tykuse vairōkkōrt kara laikā nūpūsteita, un 16. g. s. beigēs tū katōli nu jauna uzcāluši. Tod uz kaidu laiku šū bazneicu ījēme luterāņu mōceitōjs. 1599. g. Ludzas revīzījas aktā mes losom, ka uz kolna piļs prīškā aiz tylta atsarūn kūka bazneiceņa, kuru uzcēlis tagadejais starosta tymā vītā, kur seņōk stōvēja īnaidnīku nūdadzynōtō bazneica. Nu vītejōs šļachtas ir dzērdāts, ka Ludzā bejušas divas dīvkolpōjumu vītas. Par vīnu nabeja zynoma atsarasšonas vīta. Kunga Skuminova revīzījā 1583. g. saceits, ka dīvkolpōjumi nūtykuši pi azara, sauktō Lucen. Revīzījā vēļ saceits, ka draudzes prīsteram pi piļs beja pusmuižeņa ar ražas vērteību ap 40 bucu labeibas, bet nivīns navarēja uzrōdeit vītu, jo vacōkūs īdzeivōtōjus, kas tur dzymuši, vysus īnaidnīks apkovīs. Tagadeji vysi ir nu jauna pīnōcēji, tūmār zynōja stōsteit, ka kolns storp azaru un pīli pīdarējis bazneicai. Tagad tū lītoj evangelīskōs bazneicas ministris. Jam pīdar

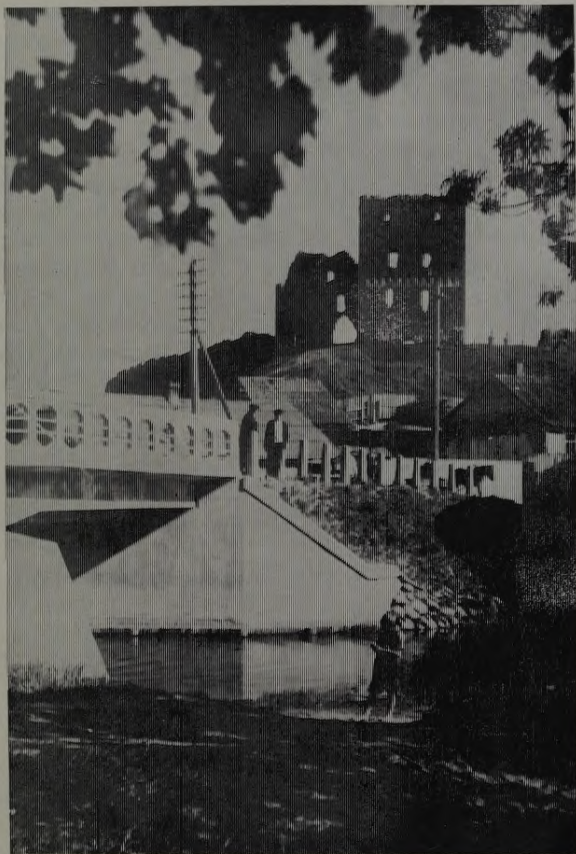
sova pusmuiža uz piļš zemņiku zemes, aiz Dunalkas azara, un zemes pīdar tik daudz, cik var apstrōdēt.

Ludzas pilei pīdarēja 3 pusmuižas: Zacharovas, Plusīnas un Nēzās. Vīnai nu pusmuižom pīdarēja kolns piļš priškā storp azarim. Šys kolns, saceits revizijā, byutu jōnūdūd bazneicai, jo tur nu senejim laikim un ari tagad stōv bazneica, voi ari mīsts jōpōrceļ kolnā, kai tū sovā laikā beja dūmōjis ari karalis Stefans Batorijs.

Ludzas piļsdrupas 1935. godā.

Revizija konstatej, ka mynātai Ludzas pilei pīdarūšos pūsmuīžos ir moz dīnastnīku, jo daudzi aizbāg pōri rūbežim uz Moskvu, kod dorbs jīm te izalīk par smogu. Bet pēc kaidim godim 4, izbaidūt turīnes „breiveibu“, jī otkon atsagrīž un bīži tū dora vairōkkōrt. Ari nu tim, kas ir Ludzas piļs pōrziņā, reti kaidis nav bejis reizi voi divas Moskvā. Revizijā vēļ saceits, ka Ludzas apkōrtņē, mežūs,

Ludzas tylts pōri šaurumam, kas savīnoj Lelū un Mozū Ludzas azaru.

storp pūrim un azarim dzeivoj ap 600 zemņiku. Satiksme ar jim pa slyktim celim gryuti iespējama. Jī ir ļūti nabadzeigi.

Mežu un džungļu te ir pōrpilneiba. Tymūs dzeivoj aļni, lōči, lyuši, meža cyukas, stērnas, caunes un babri.

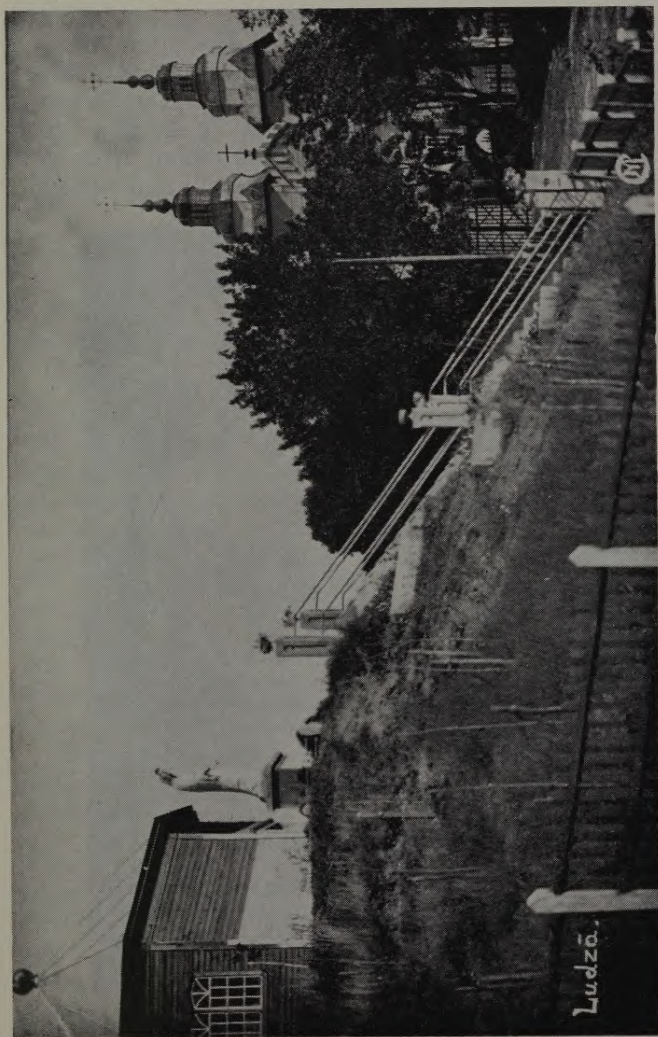
Revizijā vėl saceits, ka Ludzas apkōrtnē ir ap 60 azaru. Lelōkī nu tim ir Ludzas, Cyrma, Iļžas, Dunokļa (šudiņ saukts Zvērgzdines) u. c. Ostoņūs lelōkūs azarūs „antiquitūs“ krystnešu laikūs vīteji muižinīki nadreikstēja zvejōt, pyrms natyka izvylkti piļs zvejas teikli.

Pēc ordeņa krisšonas, Livonija un īpaši Latgola kliva par zvīdru, pūļu un krīvu kaujas lauku. Ludza kai strategiski svoreigs punkts gōja nu rūkas rūkā. 1625. g. zvīdru karalis Gustavs Adolfs, sakovis pūļu maršalu Stanislavu Sapiehu, bez kaujas ījēme Ludzu, jo tei šymā laikā nabeja nūcitynōta. Sapieha nūsyuteja uz Latgolu Konstantinoviču un Devjaltovsku ar uzdavumu sastōdeit nu vītejim muižinīkim karaspāku Latgolas piļu atkarōšonai nu zvīdriem. Pēc Rēzeknes ījimšonas, mynātais karaspāks vērzejōs uz Ludzu. Zvīdru komandants Ludzā, nacarādams sajimt pastyprynōjumus, pasadeve bez ceiņas. Par piļs komandantu pūli īcēle Karnicku. 1635. g. Štumdorfā Zvīdrija un Pūlija nūslēdze mīra leigumu. Pūlija paturēja sev zemes uz reitim nu Aivikstes, t. i., tagadejū Latgolu.

Par zvīdru laikmatu Ludzā ir interesants dokuments: „Ludzas starostes inventara saroksts un Ludzas piļs un pogosta atjimšona kungam Gerhardam fon Manteufelam un nūdūšona kungam Nikolajam Žardanam 1646. g. 18. decembrī.“

Sys saroksts seiki aproksta Ludzu, tērga laukumus, uzskaita mōju īpašņikus uz atsevišķom īlom, nu kurom golvonōs ir Lelō Piļs un Rēzeknes, īla. Interesants ir ari Ludzas piļs padūtūs klaušu aproksts: 6 nedeļas godā ar zyrgu jōīsarūn piļs

dorbūs, vīnu nedeļu godā pa divi cilvēki nu saimes bez kūrnēšonas jōnōk piļs byuvdorbūs, jōdūd daļa nu kotras labeibas, kū sēj, taipat nu lynim, jōdūd 3 škyutis godā nu kotras saimes uz Viļņu

Ludzas katōļu bazneica un Jaunovas Marijas statuja 1935. godā.

voī Rēzekni un 10 bolkas nu kotras saimes piļš at-
jaunōšonas un nūstyprynōšonas vajadzeibom. Bet
piļš byuvdorbi izapiļdeja gausi un piļš aizsardzeiba
beja vōja.

1654. g. izacēle kars storp Moskvu un Pūliju
Mozkrīvijas dēļ. Šymā pošā godā cara Alekseja Mi-
chailoviča kara vodūņš Levs Saltykovs ar Stepo-
nu Jelaginu un karaspāku īsaroda pi Ludzas, tū
īleņce un, rūkūtīs zam piļš myura sīnom, sōka tū
ījimt. Aplenkšonai beja sekmes, un pūļu garnizons

Ludzas Jaunovas Marijas statuja 1935. godā.

pasadeve 22. decembrī. Aplenkšonas laikā sasprydzynōja vīnu nu piļs tūrnim.

Šymā pošā laikā Moskvai ar Zvīdriju izacēle kars Livonijas dēļ. Ordins-Naščokins ar karaspāku īnōce Latgolā, padzyna zvīdrus un sōce nūdybnot kōrteibu. Ari Ludzā ceptēs paceļt tērdzniceibu un amatnīceibu.

Ar Olivas mīra leigumu 1660. g., Ludzu kūpā ar vysu Latgolu pīvinōja Pūlijai ar nūsaukumu Inflantija. Nu 1677. g. tei sōce sauktīs par hercogisti voi kņazisti.

Pūlim nūsastyprynoūt Latgolā, pādejūs karūs te apsamatuši krīvi sōce izceļōt. 1667. g. Ludzas un Rēzeknes kazaki, skaitā 137, lyudze Pliskovas Krasnogorodas vojevodu pīškērt jim zemi Krasnogorodas vojevodistē.

Latgolai sōkumā nabeja atseviškas pōrvaldes, tū īvede tikai 1667. g. ar seima lāmumu. Pōrvaldes pamatā lyka Pūlijas republikaniskū ikōrtu. Tīsas un administratīvū varu nūdeve starostu un voitu rūkōs. Daugovpiļs starostu īcēle par piļs starostu; jam beja padūts Ludzas piļs starosta. Latgolā uzturēja kōrteibā vīneigi Daugovpili; cytas pilis, tūs vydā ari Ludzas pili, atstōja nūvōrtā. Īnōkumus nu Ludzas un cytom pilim sadaleja divōs daļōs: vīnu izlītōja vītejōs pōrvaldes uzturēšonai; ūtru daļu sadaleja vēļ divōs daļōs vīnu nu tom izlītōja krūņa vajadzeibom, bet ūtru — Leitovas karaspāka uzturēšonai.

1683. g. Varšavas seims pījēme lāmumus par katōļu bazneicu ceļšonu Latgolā. Sakarā ar šim lāmumim, jau tymā pošā godā tyka īcalti karaliskī un republikaniskī komisari: Viļņas veiskups Aleksandrs Kotovičs, Smolenskas veiskups Konstantins Bžostovskis, Černihovas vojevoda Otto Fridrichs Felkerzams, Žmudijas kastelans Eustachijs Groths, Lidas maršals Aleksandrs Mosievičs, Inflantu starosta Vladislavs Sokolovskis un Inčurskas starosta Teofils Plāters, kuri pījēme storp cytu ari Ludzai svoreigu lāmumu:

„Ludzas bazneicas izbyuve 1686. g. 19. oktobrī“.

Mynātō komisarū komisija šōlāmuma ivodā deklarēja: „Stōjūtīs pi Dīva gūdynōšonas Inflantu kņazistē, par bazneicu dybynōšonas un prīsteru materialōs nūdrūšynōšonas, nūlēme dybynōt bazneicas tymōs starostejōs, kur tūs nav.“

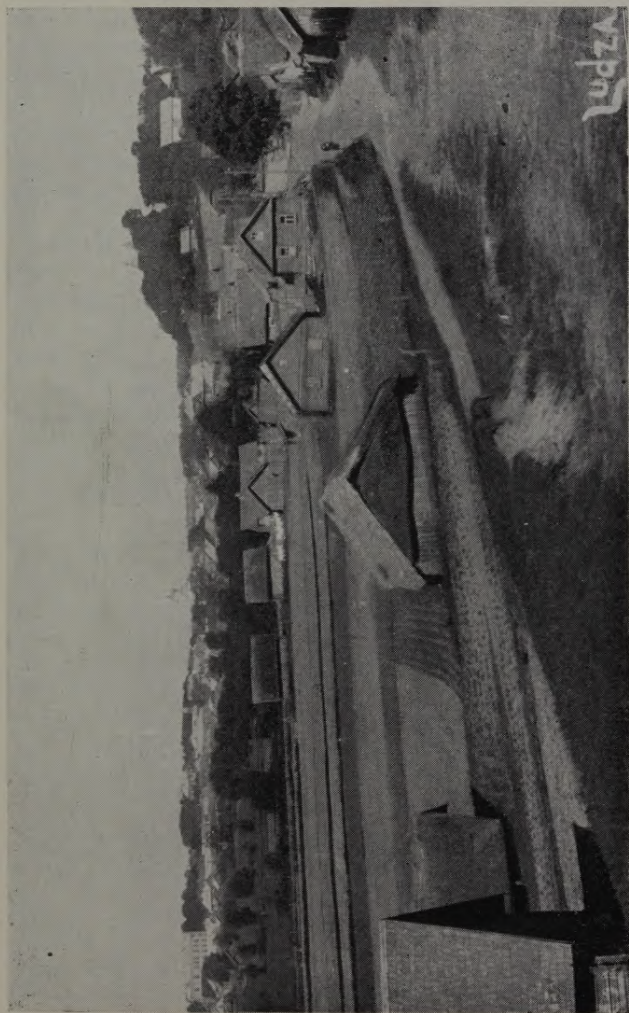
Lai sekmeigōk un otrōk paveiktu bazneicas byuvi Ludzā, augšmynātō, karaļa nūzeimātō komisija, sastōvūšō nu mynātīm komisarīm, sasazynojūt ar Ludzas starostu, vītejim muižinīkim, un piļsōnim, uzdeve Krakovas vojevodom, kūpā ar Ludzas starostēju nasakavejūt stōtīs pi bazneicas byuves Ludzā, lai jau 1687. g. pavasarī byuve tyktu nūbeigta.

Kai radzams, šymā laikā Ludzā nikaidas bazneicas nabeja. Ari jau mynātais „Ludzas starostejas inventara, piļs un piļsātas nūdūšonas pōrjimšonas 1646. g. decembra akts“ par bazneicas pastōvēšonu Ludzā nikō namiņ.

Bazneicai jōbyut uzcaltai un apgōdōtai ar vysu, kas pīsanōk Dīva gūdynōšonai, t. i., ar oltorim, bikerim un bazneicas karūgim. Taipat prīsterim ar varganistu jōuzceļ mōja ar ērtim dzeivūklīm, školai un slimineicai ākas. Bazneica un mynātōs ākas jōceļ uz kolna pi piļs, kur beja luterticeigūs bazneica un kur akmiņa krysti stōv uz senejim kopim. Bazneicas materialai nūdrūšynōšonai komisija pīškeire bazneicai zemes gobolu aiz piļs pi azara. Draudzes lūceklim uzlyka nūdovas — 30 zlotu naudā, pudu šyunu mada, nu kura voskys nūdarātu svecēm, pudiku sukōtu lynu nu četvertes (dūmōta caturtdaļučastkas). Taipat nu četvertes nūsa-ceja vīnu strōdnīku uz 4 nedeļom godā un škyutīs uz Reigu voi koltu dalderi.

Draudzes prāvesta pīnōkumus komisija defiņjuse šaidi: „Prāvestam arvīn jōbyut klōt sovā draudzē un jōsaryupej par sovu vikaru, varganistu, bakalauru un kantori, jōgōdoj par svātōs katōļu Bazneicas apvīnōšonu, kur byutu škeļšonōs, un

ceņteigi jōsaryupej par kristeigōs ticeibas un katechisma īmōceišonu jaunōtnei, kotru nedēļu jōnūtur mišu par karali, myusu kungu, kas laimeigi un žēleigi par myusim volda, un ūtru mišu par Ludzas starostu, bet trešū — par vysim labdarim.“

Skots uz Ludzu 1936. godā.

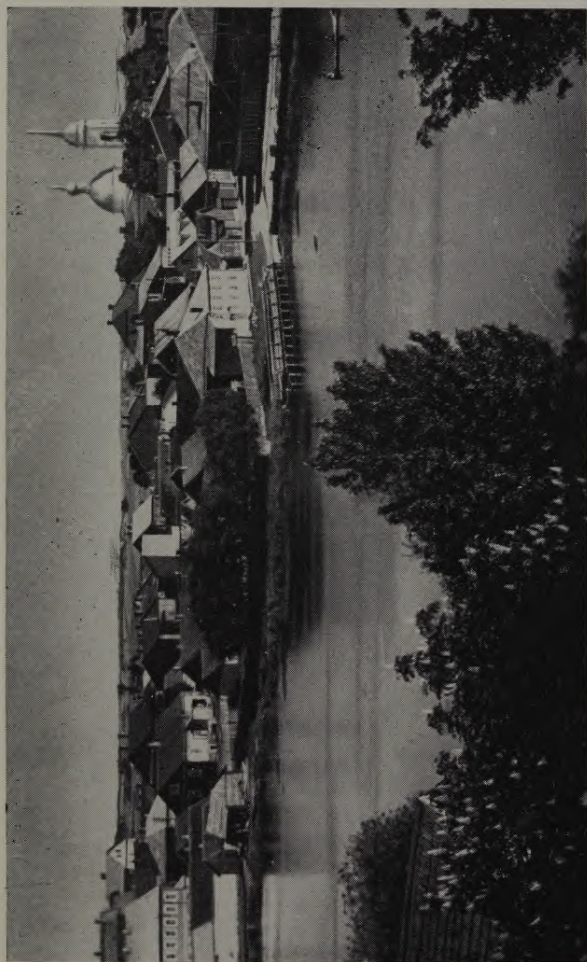
1772. g., pyrmūreiz sadolūt Pūliju, Latgolu un ari Ludzu pīvinōja Krīvijai un nūsauce par Pliskovas guberņas Daugovas provinci. Ludzu nūsaceja par aprīnka piļsātu. Šymā laikā te dzeivōja na vairōk kai 227 īdzeivōtōji. Sešus godus vālōk, 1778. g. Ludzu nūsaceja par Polockas vītņiceibas aprīnka piļsātu. Šymā pošā godā keizarīne Katrina II apstyprynōja Ludzas piļsātas plānu un 1781. g. 21. sept. tai dōvōja gērbūni — leišu jōtnīku malnā laukā.

Par šōs 1686. g. ar tik lelu ryupeibu uzcaltōs Ludzas draudzes bazneicas turpmōkū liktini autentiskas ziņas atrūnam Jelgovas bazneicas archivā. Vins nu dokumentim ir dateits 1715. godā, laikā, kod Inflantu veiskups beja rūseigais Krištops Šembeks, vālōkais arciveiskups, un ūtrys 1749. g., sastōdeits nu Kozielskas veiskupa — Jezupa Puzinas. Obūs dokumentūs Ludzas bazneica ījam svo-reigu vītu. Nu ūtra dokumenta radzams, ka mynātō bazneica nūdaga 1736. g., bet 1738. g. tūrei-zejais prāvests un Inflantu oficialis veiskupa vīt-nīks Obrickis bazneicu uzcele nu jauna. 1740. g. Ludzas bazneicu apkolpōja prāvests Šreteris. Saka-rā ar draudzes lūcekļu skaita pīaugumu Šreteram pīškeire dažus paleigus vikarus.

Ludzas starostistes inventarā 1765. g. mynāts, ka nu Ludzas bruninīku piļs palykušas vīneigi dru-pas. Ludzas starostisti šymā laikā pōrvaļdeja Jōns un Ludvigs Borchī nu Zībergim. Piļskolnā, piļs-drupōs beja uzcalta kūka āka ībraucējim; piļs priš-kā atsaroda katōļu kūka bazneica ar mōceitōju dzeivūklim un dažaidom saimņiceibas ākom. Ap-kōrtne pi piļs inventarā nūsaukta par mīstu. Tur beja 38 gruntsgoboli, kas pīdarēja 43 īpašnikim, Bez mynātim Ludzas mīstā dzeivōja ari 2 žeidi — tērgōtōji. Mīstā beja ari krūgs ar telpom tērgōtō-jim, kas sabrauce uz goda tērgim. Ūtrys krūgs at-saroda pi upes, aiz tylta, pretim pilei.

Ludzas piļsātas 1784. g. aprokstā saceits, ka piļ-sāta atsarūn uz paaugstynōjuma un uz Lelō un Mozō Ludzas azara krostim, pi Rēzeknes-Sebežas

lelceļa. Ap piļsātu uzbārts zemes vaļnis, Ludzai pīdarēja ap 743 ha zemes. Piļsātā uz 104 gruntsgobolim dzeivēja 1491 īdzeivōtōjs — 803 veirīši un 688 sīvītes. Īdzeivōtōji nūsadorbōja ar tērdznīceibu, dagveina tacynōšonu un zemkūpeibu. Ludza nūtūrēja

Skots uz Ludzas piļsātu 1935. godā.

4 goda tērgus, kurūs īsaroda apkārtejūs piļsātu tērgōtōji.

1796. g. 12. decembrī Ludzas piļsātu īskaiteja Boltkrīvijas guberņā, kū sastōdeja, apvīnojūt Polockas un Vitebskas vītnīceibas. 1802. g. 20. februari, sadolūt Boltkrīvijas guberņu — Mogilevas un Vitebskas guberņōs, nūsaceja par Vitebskas guberņas Ludzas aprīnka piļsātu.

Pēc pīvīnōšonas Krīvijai, Latgolā sōka īplyust pīrūbeža žēidi un krīvi, jo tei izavērtē par īvārojāmu lynu tērdznīceibas centru. Pīauga īdzeivōtōju skaits: 1784. g. tūs beja tikai 1491, bet 1848. g. — 2354; 1868. g. — 3578; 1891. g. — 5140; 1905. g. — 5966; 1914. g. — 7100 īdzeivōtōju, nu tim puse žēidu, kam jau 1886. g. beja sova synagoga. Ari krīvi 1843. g. uzcēle Sv. Dīvmōtes myura bazneicu pareizticeīgūs draudzei. Ludzā beja ari vīna nu vacōkom Latgolas ev. luterāņu draudzem ar 1866. g. caltū myura bazneicu.

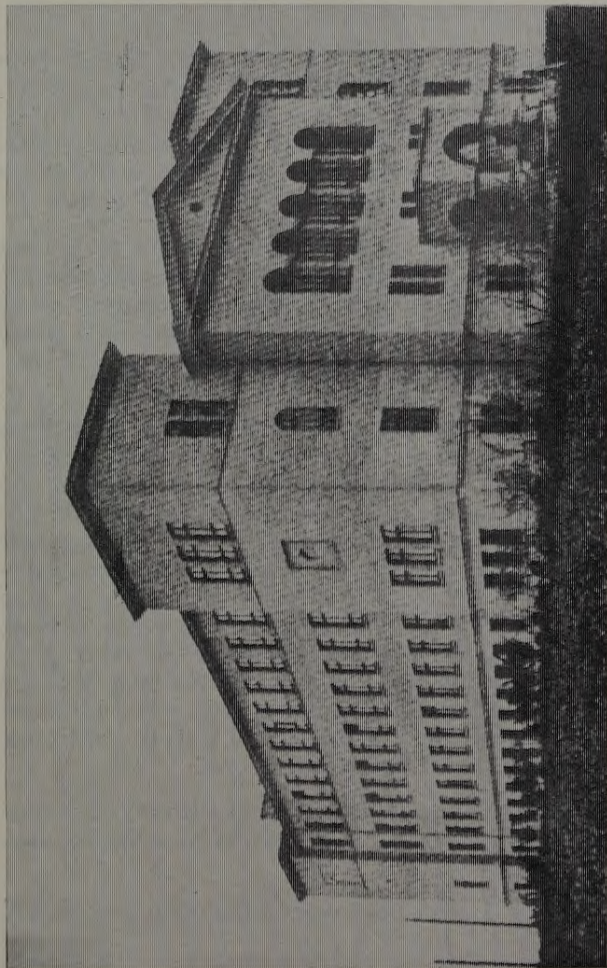
1828. g. 4. novembrī Etingers dabōja krīvu vaļdeibas atļōvi Ludzā atvērt sīvīšu pansiju. 1866. g. te atvēre aprīnka školū; bez tōs te dorbōjōs vēļ šaidas školas: puisānu un meitiņu draudzes škola un 2 privatškolas — meitinem un zānim.

Kai jau augšā mynāts, 1868. g. Ludzā beja 3578 īdzeivōtōji. Pēc ticeibom tī sasadaleja: katōļu 1143, pareizticeīgūs 378, vacticeibnīku 106, luterāņu 36 un Mozus ticeīgūs 1915. Kristeigī īdzeivōtōji nūsadorbōja golvonā kōrtā ar zemkūpeibu, bet žēidi — ar tērdznīceibu un amatnīceibu.

Ludzas lelais guņsgrāks 1866. g. 1. augustā iznycynōja ap 200 nomu.

19. g. s. beigōs Ludzas aprīnkī pastōvēja divi dekanati: Prikšludzas un Aizludzas dekanats. Obūs dekanatūs 1880. g. beja 70 000 katōļu. Prikšludzas dekanatā itylpa sekūšas draudzes: Ludzas, Eversmūižas, Slobodas, Posines, Landskoronas Rundānu, Pyldas un Brodaižu. Aizludzas dekanatā: Malnovas (vālōk nūsaukta par Kōrsovas), Pušmucovas, Styglovas, Nautrānu voi Rogovkas, Viļakas, Baļtinovas un Bēržgaļa draudzes.

Leidz Moskvai-Ventspils-Ribinskas dzelzceļa
linijas uzbyuvei caur Ludzu 1900. g. te pastovēja
dizgon dzeiva tērdznīceiba. Pēc mynātō dzelzceļa
linijas atklōšonas, rodōs cytas tērdznīceibas vītas,
un Ludzai pikryta tērdznīceiba vīneigi ar pīlsātas

Ludzas valsts ģimnāzija un komercskola 1935. gadā.

apkārtni. Tērdznīceibai sazamozynojūt, žeiði sōka Ludzu atstōt.

1905. g. Ludzai ar priķšpiļsātom pīdarēja ap 759 ha zemes, beja 564 nomi, nu tim 16 myura. Piļsātā beja 5 zamōkōs pakōpes ūskolas: trejs veirišu un divas sīvīšu. Tōs pošas ūskolas Ludzā pastōvēja leidz 1910. godam.

Kai jau augšā mynāts, 1914. g. Ludzā beja 7100 īdzeivōtōju, kas ir lelōkais skaits, kas Ludzu apdzeivōjis. Pēc Pymō pasauļa kara 1920. g. Ludzas īdzeivōtōju skaits stypri sasamozynōja; te beja tikai 5020 cylvāku, bet 1925. g. jau 5559, tūs storpā 1782 latviši, 1320 krīvu un 1907 žeiði.

1920. g. Ludzā beja 645 dzeivojamōs mōjas: nu tom 18 myura. 1929.g. Ludzas piļsātai pīdarēja 881 ha zemes. Uz 1283 grunts gobolim atsaroda 1102 ākas, nu tom 65 myura. Piļsātas īdzeivōtōji nūsadorbōja golvonā kōrtā, ar tērdznīceibu. Te nūturēja 8 goda tērgus.

Tērdznīceiba Ludzā atsaroda žeiðu rūkōs, un 356 seiki veikali nūdorbynōja tikai 543 cylvākus. Nu 238 ryupnīceibas un amatnīceibas uzjāmumim, kas nūdorbynōja 344 strōdnīkus, nūzeimeigōkī beja: patmaļas, kūku zōgētova, 2 ceglu cepli, ōdu gērētova, vylnas vārptuve, zyrglītu darbneica, gaļdnīceiba. Bez parostom aprīnka pōrvaldes un tīsu īstōdem Ludzā dorbōjēs aprīnka slimineica, 8 ōrsti, 3 zūbōrsti, 3 aptekas, notars, 3 advokati, vaļsts gimnazija un orūdškola, Latgolas tautas augstškola, 2 latvišu, 1 krīvu un 1 žeiðu pamatškola; 2 biblioteakas, 4 bazneicas, 2 synagogas, Latvišu bīdreiba, aizsorgu pulka ūtābs un garnizons.

1938. g. vosorālelais guņsgrāks iznycynōja gondreiž pusi Ludzas āku, jo sevišķi vacpiļsātas daļu pi azara.

1943. g. Ludzā beja vairs tikai 3946 īdzeivōtōji.

Ludzā 1967. godā ir bejis 7100 idzeivōtōju.

Pēc kara uzbyuvātas daudzas jaunas dzeivojamās un sabīdryskas ākas. Uzcalti vairōki ryupnīceibas uzjāmumi — lynu fabrika ar strōdniku dzeivojamū kvartalu (1952. g.), putnu kombinats, maizes captuve, bezalkoholiskūs, dzērīņu dareitova, LLT nūdaļa, meliorācijas ceļtnīceibas pōrvaļdes, remonta un ceļtnīceibas pōrvaļdes, storpkolchozu ceļtn. org-jas MRS bazes un remontdarbneicas, sadzeives pakolpōjumu kombinata 3 kompleksi darbneicu (1961, 1967); izveidōta metalapstrōdes ryupneica „Metalists“, dorbojās pīnōtova. Ogrōk naapdzeivōtā daļā uzcalti jauni dzeivojamūs kvartali (1960—1966). Izveidōts kulturas un atpyutas parks, sporta stadions. Dorbojās 18 veikali, tymā skaitā 1964. g. uzcaltais universalveikals, 5 ēdneicas, storp piļsātas daļom ikōrtōta autobusu satiksmē. Dorbojās raj. centralō slimineica; uzcalta 1962. g. poliklinika. Ludzā strōdoj pavysam 26 ōrsti. Piļsātā dorbojās vydsškola ar 1373 školānim 1966./1967. g., kurai uzcalti 2 mōc. korpusi (1948, 1961), kinoteatris, uzcalts 1949. g., 2 bibliotekas ar 54 300 grōm., Ludzas nūvodpētniceibas muzejs, grōmotneica.

PREILI

Preiļu piļsātas ģērbūņš.

Preili ir Daugovpiļš apr., pi Ņakšsaures upeites, ogrōk sauktas Preļkas voi Preiļupes, 21 km nu Daugovpiļš-Reitupes dzeļžceļa stacijas Rušyuna.

Senejō Preiļu mītne atsaroduse dīnvydreitūs nu tagadejōs piļsātas, tyvōk senejam piļskolnam, pi Plyudem. Tagad Preili atsarūn ap 2,5 km nu piļskolna. Preiļu nūvods beja apdzeivōts jau akmiņa laikmatā.

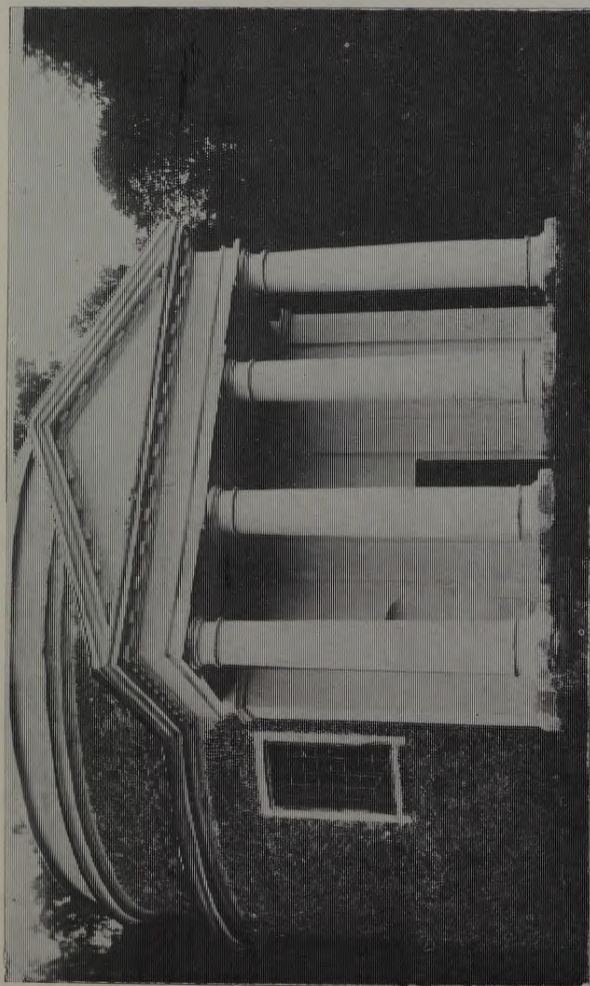
Sōcūt jau ar 1382. g., Preili atsaroda grafu Borchu rūkōs. Nu 1472. g. Preili beja Livonijas ordeņa provincialō mestra, Bernda fon der Borchs, rezidence. Rokstā „Prele“, autors J. Krz. (teksts īspīsts Slownik geograficzny 1893. g.) soka: „Jo ŗei Mantefeļa ziņa byutu pareiza (Inflanty polskie, 122. lp.), tod tys byutu apbreinojams un vīnreizeigs pīmārs, ka bruninīku ordeņa priķšnīkam pīdarēja īpašumi, kurus jys vālōk atstōja sovim maņtinīkim.“

1563. g. pūļu karalis Sigismunds Augusts apstyprynōja Preiļus par Borchu īpašumu, kas Borchu ģimines reiceibā palyka leidz 1866. godam.

1715. g. Posines dominikaņu klūstera mūki Preiļus uzcēle kūka bazneicu. 1746. g. Jōņs Borchs te nūdybynōja Jezuitu ordeņa misiju. 1771. g. tūreizejais starosta, Jezups Borchs, vacōs bazneicas vitā uzcēle jaunu kūka bazneicu.

1784. g. Preili ir cīms ar sovu priķścīmu. Pēc

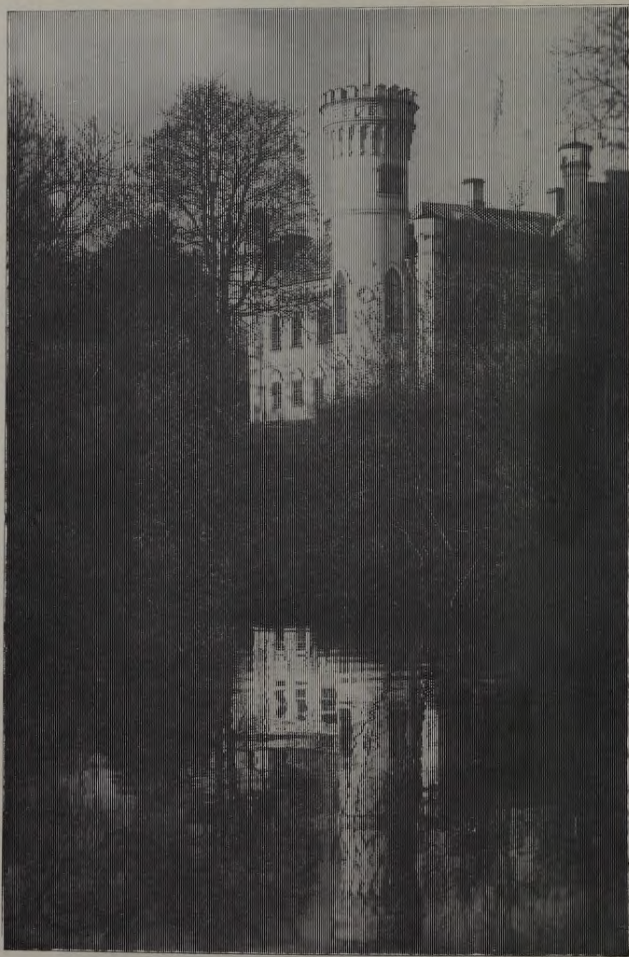
tō goda mērnīceibas kataloga, Preiļūs atzeimāta uniātu kūka bazneica un muižinīku kūka mōja. Kai radzams, vālōkais muižinīku skaistais myura noms uzcalts vālōk. 1817. g. muižā nūbeidze kapleicas byuvi. 1877. g. vītejais prāvests, Jezups Jarockis, ar vītejōs draudzes lūcekļu atbolstu, sōce ceļt jau-

Preiļu katōļu kapleica. Byuvāta nu grafim Borchim tymā laikā, kod tyka calta tagadejō myura bazneica.
Foto 1931. goda 14. augustā.

nu mūra bazneicu, kuru 1886. g. 24. februārī īsvēteja Daugovpils dekans, Jezups Šimanovičs.

1825. g. Preiļu īpašņiks, grafs Borchs, lydze īstōdes, lai Preiļus apstyprynōtu par mīstu, bet šureiz vēļ bez panōkumim. Mīsta tiseibas Preili ģyva

Skots uz Preiļu pili 1931. goda 14. augustā.

1852. godā. Tymā laikā tur beja 85 sātas, bazneica un krūgs. 1868. g. Preiļu mīsts pīdareja Anglijas pavalstnikam, tērgōtōjam Johanam Freidreksam. Šymā laikā mīstam pīdarēja ap 140 ha zemes; uz tōs atsaroda 129 mōjas, 17 veikalu un ari krūgs.

Preiļu piļs 1931. goda 26. augustā.

Mistā dzeivēja 464 īdzeivētōji, kas nūsadorbēja ar tērdznīceibu, amatnīceibu un zemkūpeibu. Godā nūturēja 10 tērgus.

Ap 1882. g. Preiļu īdzeivētōju skaits pīauga vairōk kai divkōrt — 1183 īdzeivētōji. 1873. g. Preiļu muiža leidz ar mīstu pōrgēja muižinika Jōņa Molla īpašumā. Bet tai kai pūlim nabeja atļauts īgyut nakustamus īpašumus šymā apgobolā, Preiļus Molls pērka uz vōcīša, barona Jōņa Ungern-Sternberga, vōrda, bet muižu un mīstu pōrvaļdeja pats uz pylņvaras pamata. Vālōk Mollam atjēme tīseibas reikōtīs Preiļūs ari uz pylņvaras pamata, tōpēc 1891. g. Preili pōrgēja muižinika Gulķeviča īpašumā, bet 1910. g. Preiļus nūpērka Gippiuss.

Preiļu mīsts seviški uzplauka nu 1885.—1897. godam. 1889. g. te uzcēle pareiztīceīgūs un luteraņu bazneicas. Mīstā beja ap 50 veikalu. 1897. g. īdzeivētōju skaits beja 2104. Ap 20. g. s. Preili atsateisteja par samārā labi īkōrtōtu mīstu ar plašu tērdznīceibu. 1905. g. te beja 2344 īdzeivētōji, 393 ākas, nu tom 11 myura. 1914. g. Preiļūs jau beja 2400 īdzeivētōju, tūs vairums beja žēidi: 1925. g. — 52 0/0; 1930. g. — 51 0/0; 1935. g. — 51 0/0. Pōreji īdzeivētōji beja latviši — 26 0/0 un krīvi 18 0/0. 1935. g. Preiļūs beja 206 veikali, 141 uzjāmums. Storp uzjāmumim lelōkī beja 2: motorpatmaļas un eļļas spīstuve.

1928. g. 11. februārī Preilim pīškeire piļsātas tīseibas. Piļsātas zemes plateiba beja 260 ha, 310 gruntsgoboli ar 309 ākom, 213 tērdznīceibas uzjāmumim. Tyka nūturāti 10 goda tērgi.

Bez piļsātas vaļdes Preiļūs vēļ dorbōjōs mīrtīsa, notars, 2 advokati, slimīneica, 2 aptekas, 3 ōrsti, zūbōrstis, veterinarōrstis, rajona agronomis, latvišu, krīvu un žēidu pamatškola, 3 bibliotekas, 2 bazneicas, synagoga, 4 bīdreibas un Sorkonō Krysta nūdaļa.

Dažaidōs vēsturyskōs sakareibōs Preili ir saukti par Preilly, Prele, Preļ, Preli.

Preili — 5500 idzeivotāju 1969. godā.

1950. g. Preili klīva par administratīvū centru un kūpš tō laika strauji izauguši. Uzcalti daudzi vairōkstōvu dzeivojamī nomi, sabīdryskas ākas, jauni uzjāmumi, rekonstruētas golvonōs īlas. Leluzjāmumi — lynu fabrika (uzcalta 1955. g.), šyušonas firmas „Reigas apgērbs“ filiale (nūd. 1966. g.), tipografija, rajona sadzeives pakolpōjumu kombinats ar mēbeļu, trikotažas un šyušonas darbneicom LLT nūdaļa ar mechaniskom darbneicom, 24. ceļu ekspluatacijas raj., remontu un ceļtn. īc. Atvārti 18 veikali, tērgs, 6 sab. ādynōšonas uzjāmumi.

Dorbojās rajona slimineica, poliklinika, strōdoj pavysam 22 ōrsti. 1968./69. g. beja 2 vydsškolas (1224 školāni; uzcaltas 1958. un 1963. g.), vokora vydsškola bārnu muzykas škola, kulturas noms, uzc. 1958. g., kinoteatris, 2 bibliotekas ar 53 500 grōmotu. 1961. g. 1968. g. uzc. radioreleja stacija. Īkōrtōta gleznaina atpyutas vīta, Uzvaras parks (33 ha).*)

---

*) Karogs 1971: 11.

RĒZEKNE

Rēzeknes piļsātas ģērbūņš.

Rēzekne ir senejō latvīšu apdzēivōtō vīta, par kŭ līcynoĵ 3 km uz zīmeļvokorim nu piļsātas uzaglobōjis seņlatvīšu piļskolns, saukts Zalta kolns, kuru vōcīši saukuši par „Goldberg“. Pi Rēzeknes, Makašānu mežā atsarŭn vālō dzeļža laikmata kopi, un pošā piļsātā, uz Rēzeknes upes kreisō krosta, īpretim bruninīku pilei, atrostas kopu vītas, kas līcynoĵ, ka sērmā senōtnē te dzeivōĵuši latgali ar tō laikmata kulturu. Tys nŭzeimoĵ, ka jau pyrms vōcu piļs te bejuse latvīšu piļs un nŭmetne.

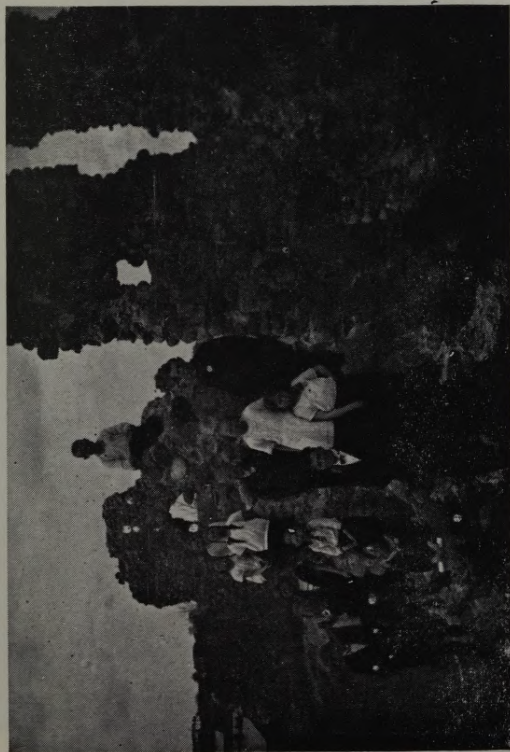
Livonijas ordeņa mestrs, Viļums Šauerbergs, 1285. g. uzcēle Rēzeknes upes krostā, vacōs latvīšu piļs vītā, stypru myrta pili un nŭsauce tŭ par Rositten, pŭli tŭ saukuši par Rzeżyca un krīvi — par Reżyca.

Legenda par Rēzeknes pili stōsta:

„Pēc Volkenbergas piļs vaļdinīka nōves napaļka nivīna veirišu kōrtas pēcnōcēja. Palyka atraitne un jōs treĵs meitas — skaistules: Rozalija, Lucija un Marija, kuru storpā atraitne pyrms sovas nōves sadaleja Volkenbergas īpašumus. Kotra mōsa uz sova īpašuma uzcēle pili. Šōs pilis nŭsauktas pēc mōsu vōrdim: Rozalija-Rositten-Rēzekne; Lucija-Ludza un Marija — Marienhauzena, vīnkōršā tautas volūdā Marnauza — Viļaka. Poša Volkenbergas piļs pēc īpašneicas nōves paneika un galeigi sabruka.“

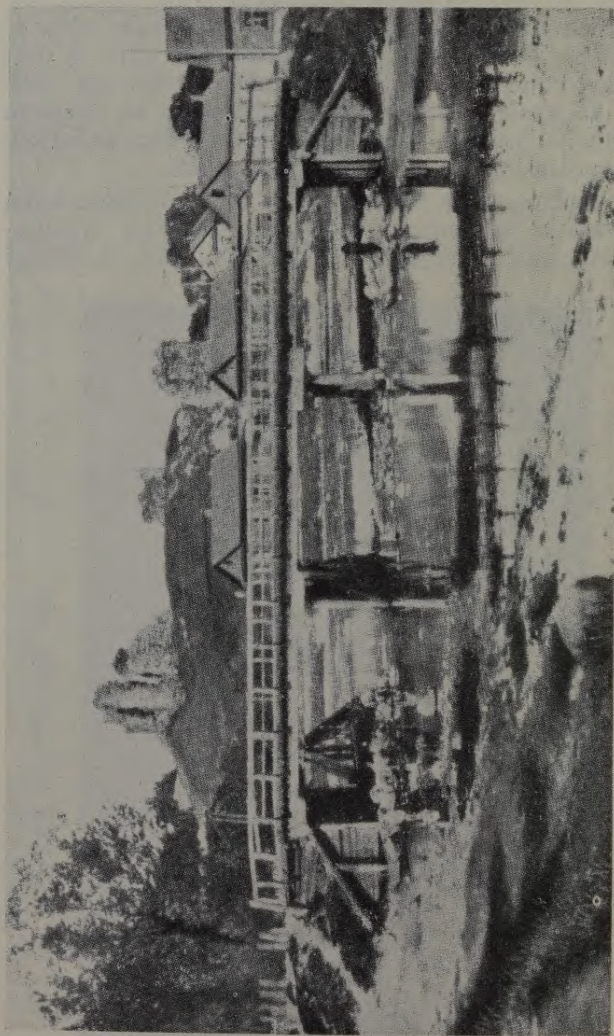
Vōcu bruninīki leidz ar piļs byuvi lyka pamatus piļs tyvumā myura bazneicai un ōrpus piļs uzcēle vēļ ūtru kūka bazneicu. Rēzeknes starostes 1583. g. revizijā saceits, ka nu senejim laikim Rēzeknes pilei pīdarējušas divas bazneicas: vīna pi piļs un ūtra ōrpus. Myura bazneicu 1577. g. nūjauce krīvi. Pēc piļs atkarōšonas nu krīvim 1582. g., komisari Skumins un Jurs Rozens, uz Stepōna Batorija pavēli, vacajā vītā uzcēle kūka bazneicu. Bazneicas byuvi pabeidze 1599. godā.

1685. g. tyka uzcalta jauna Jezus Kristus kūka bazneicā, kū Inflantu veiskups Nikolajs Korvin-Poplauskis īsvēteja. Šū bazneicu uzcēle Krakovas

Rēzeknes pīldrupas 1938. godā.

vojevoda, Francis Belinskis. 1749. g. šū bazneicu
remontēja un izgreznōja Rēzeknes starosta Korfs
ar tautas leidzeklim. 1887. g. šei jau stypri vacō

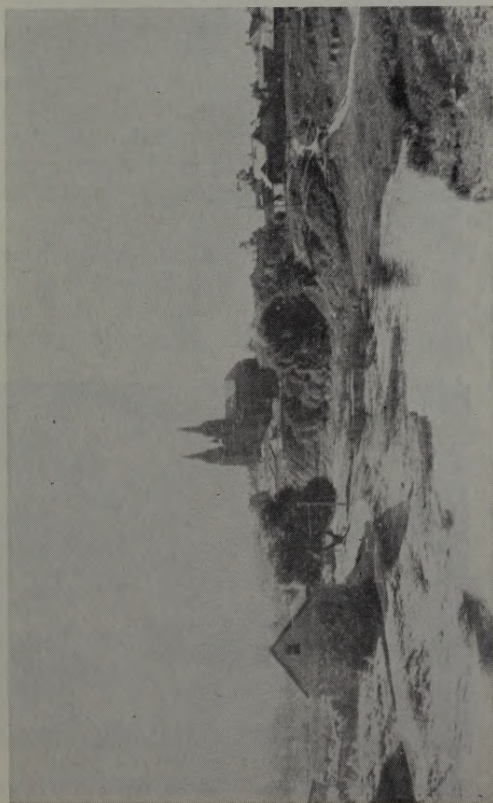
Kūka tylts par Rēzeknes upi 1946. godā.

bazneica nūdaga. 1893. g. tyka lykti pamati tagadejai myura bazneicai.

Rēzekne, atsarūnūt Latvijas austrumūs — krīvu, pūļu leitovišu kaimiņūs, — izaveidōja par svoreigu strategisku centru, kura dēļ ordeņs 14. — 16. g. s. vairōkkōrt karōja ar jau mynātīm kaimiņīm.

Pēc piļs uzceļšonas, 1285. g. Rēzeknē pastōveigi dzeivōja ordeņa fogts, kas beja padūts Daugovpiļs komturam, bet Rēzeknes fogtam kūpš 1399. g. beja padūta arī Ludzas piļs.

14. g. s. pirmajā pusē, Livonijas ordeņa un Leitovas karā, kņazs D. Timofejevičs nu Rēzeknes

Skots nu upes krosta uz Rēzeknes bazneicu 1936. godā.

aizvede vairāk kā 20 000 gyustekņu. Šys kars beidzēs ar 1338. g. nūslāgtū leigumu storp ordeni un Leitovas karali Gediminu, pēc kura Latgola, uz reitim nu Aivīkstes, klīva par neitralu apgobolu karojūšūs storpā un beja pīejama tērdznīceibai kai bruninīkim un reidzinīkim, tai ari krīvim un leišim. Rēzeknei šymā laikā pikryta lela lūma tērdznīceibā. Tū apstyprynoju ari tys, ka reidzinīki lyudze Gediminu nūdrūšynōt mynātā apgobolā tērdznīceibu pret bruninīku patvareibom.

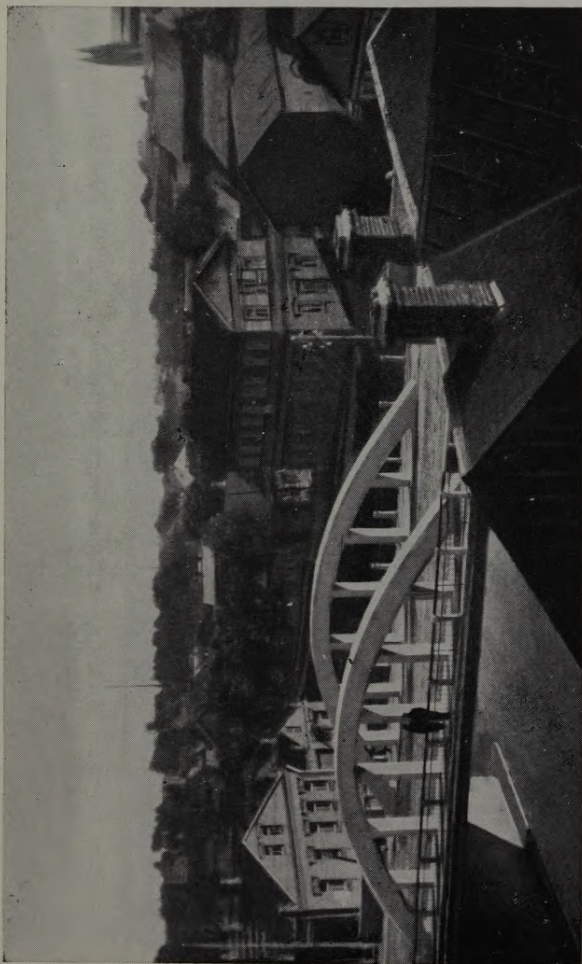
1481. g. Latgolā ībruka moskovīši un stypri nūpūsteja Rēzeknes pili. 1556. g. ordeņa mestrs beja spīsts slēgt savīneibu ar Pūliju un pūļu-leišu garnizons ījēme Rēzekni. Bet jau 1577. g. Jōņa Brīsmēigō karaspāks poša cara vadeibā ījēme pili un nūpūsteja pi piļs atsarūnūšū mīsteņu, kas beja radīs nu muižinīku krūgim. Tymā pošā godā tyka nūpūsteita ari vacō myura bazneica, kas beja calta vinā laikā ar pili. Pili cars stypri nūcītyņōja un nūvītōja tymā 24 šautines, 395 pudus pulvera un 1150 lūdes.

Pēc krīvu kara ar Pūlijas karali Stepōnu Batoriju un sekojūšō mīra leiguma 1582. g. krīvim beja jōatstōj Latgola, un Rēzekne nūņōce zam Pūlijas un klīva par starostas sēdekli. Mīra nūslēgšonas

Rēzeknes piļsātas vaļdes noms 1931. godā.

laikā Rēzeknes pilī atsaroda 4 ielgoboli un 16 haubices. Karaļa revidenti 1582. g. ziņojumā raksta: „Pi Rēzeknes piļs, tamā vītā, kur agrōk beja muižinīku krūgi, beja izaudzis mīstenš. Tymā dzeivōja tikai mozpiļsōni un amatnīki ar piļsētnīku tiseibom, kū jim piškeire karaļs.“

Jaunais tylts par Rēzeknes upi Atbreivōšonas alejā 1938. godā.

Atsakōpūt krīvi aizvede Rēzeknes vōcīšus uz Moskvu. Stēpōns Batorijs sovā ziņōjumā pīmiņ, ka pādejūs divūs godūs Rēzeknes apgobolā pazuduši gondreiž vysi vōcīši. Pēc tam arī ordenis sabruka „kaļ satryudējis kūks“, soka krīvu vēsturnīks Karamzins.

Rēzeknes azars uz kura zīmā nūtyka zyrgu skrīšonōs saceiktes. Aiz azara radzama Rēzeknes I dzejļceļa stacijas āka 1935. godā.

Manteifeļs savā rokstā par Rēzekni soka:
„Myusu reiceibā ir interesants un svoreigs doku-
ments, kas sastōdeits pōrs desmit godu pēc pūlu-
krīvu mīra nūslēgšonas 1599. g., ar nūsaukumu:

Rēzeknes skolōtōju instituts 1939. godā.

„Ex Actis Revisionis sive lustrationum Thesauri Regni Palatinatus Livoniae Anni Millesimo Quingentesimi Nonagesimi Noni Extractum, et Anno Millesimo Sexcentesimo

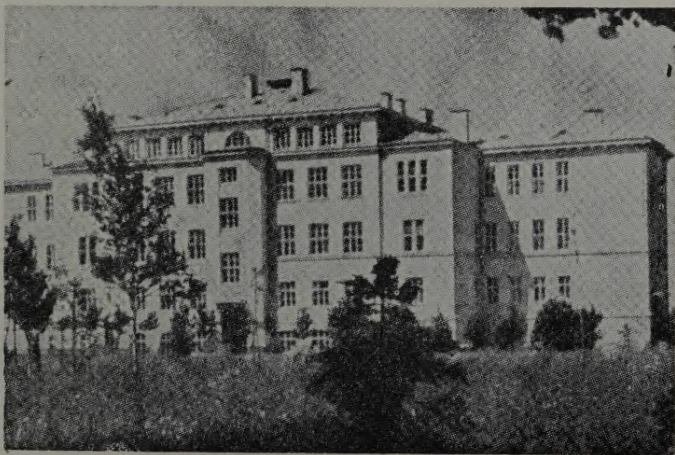
Latgolas atbreivōšonas pīmineklis 1939. godā.

Nonagesimo Octavo, Die Nona Mensis Februarii Varsaviae extraditum.“

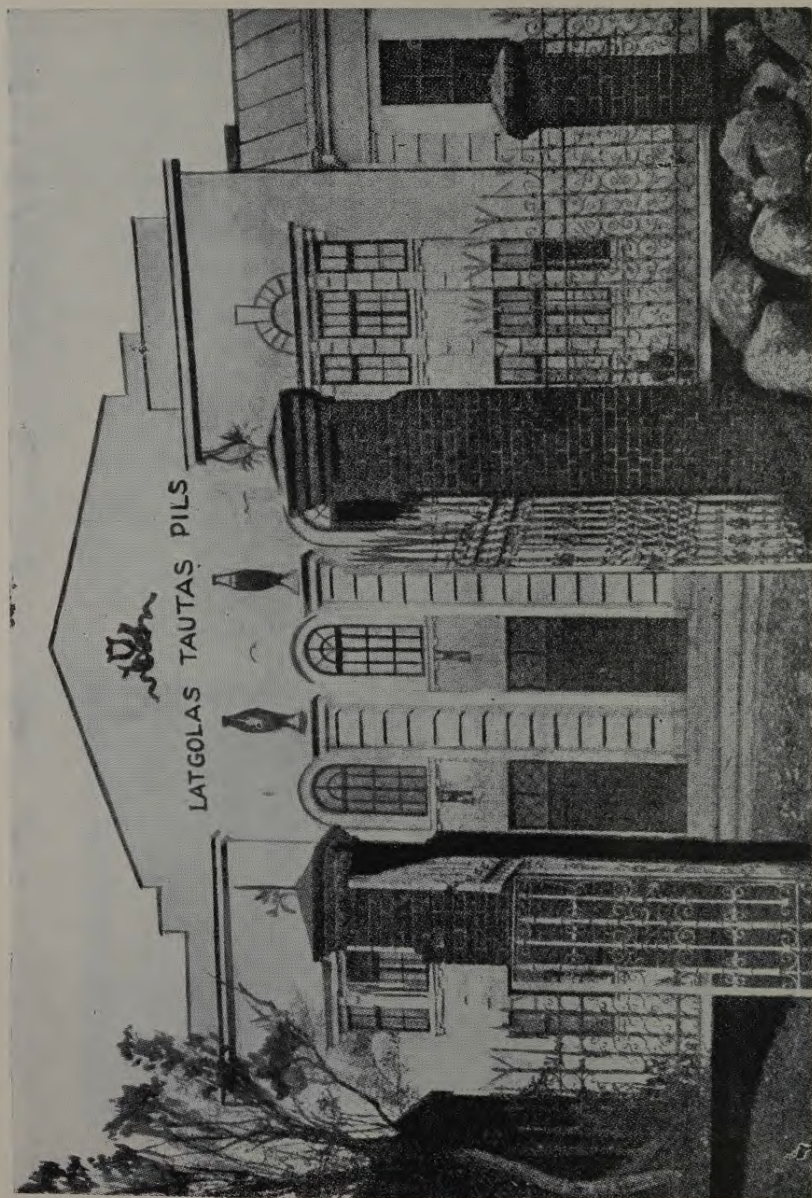
Tulkējums: „Izvylkums nu vaļsts monta revīzijas aktim, kas izgatavōts par Livonijas pilim 1599. g. bet izsnāgti Varšavā 1698. g. 9. februārī“.

Tōļōk Manteifeļs paskaidroj, ka vīneigi pats vērsroksts raksteits latīņu volūdā, bet vysa klade redīgēta pūliski un satur 18 lopaspuses in folio, apzēmūgōta ar karaliskū zēmūgu, karaļa un Inflantes sekretaru paraksteita. Vīns šō dokumenta eksemplars pīdar Manteifeļa gimines archivam (Archivum J. M. II daļa Nr. 5, 1599. g.) Vysinteresantōkais pants šymā dokumentā ir pošas Rēzeknes piļs seiks aproksts, kūpā ar tai pīdarūšom pusmūižom, īpašumim, 58 azarim, naapbyuvātom vītom, mežim, babru olom, ar rūbežu apzēmējumim un plašim zemes apgobolim.

Manuskriptā mynāts, ka šymā laikā Rēzeknes īpašumā ir 2 bazneicas, vīna nu tom ir piļs priškā — myura. Šei bazneica 1577. g. nūjaukta, lai na-

Rēzeknes vaļsts gimnazija 1939. godā.

Latgolas tautas piļs 1938. godā.

traucātu piļs aizsardzeibu. Piļs aizsardzeibā jau tod beja krītna piļsēteņa.

1590. g. Pūlijas karalis Rēzeknes piļsōnim beja uzlicis dažas nūdovas un piņōkumus: jim beja jōmoksoj sakņu dōrzu un krūgu nūdovas pa vīnam daļderam, jōdūd škyutis leidz tyvōkom kaimiņu piļim, jōstōv sorgūs piļi un vajadzeibas gadējumā jōisarūn piļi ar šautini un zūbynu. Piļsōņu lītas izškeire piļs tīsa. Storp Rēzeknes piļsōnim nabeja ni vīna žeida.

Rēzeknes pilei pīdarēja vairōkas pusmuižas, kurōs ītylpa vairōki pogosti. Rēzeknes leļajai pusmuižai beja 8 pogosti: Krīvānu, Rāznas, Cyskodu, Sakstagolas, Kašovas, Vōrkovas, Nautrānu (Zaļmuižas) un Lubōnas.

Osyunes pusmuiža atsaroda pi Drujas rūbeža, kur beja kaidreiz starostas Naruševiča dzeivojamō mōja. Nu šōs pusmuižas 1561. g. Inflantu provincialais mestrs Gotards Ketlers atdaleja pogostu „Ramlen“ un dōvōja tū Jōņam Manteifeļam ar nūsaukumu Szoego (Šego). Osyunes pusmuižas pogostu Thulen ar 9 zemņikim mestrs Fištenbeks nūdeve kaidam Krištoforam. Šō pogosta daļu nu Chodkovska irēja nūpalnim bogōtais Nikolajs Šadurskis. Rēzeknes pilei pīdarūšū sādžu Pušu, provincialais mestrs Vilhelms Firstenbergs 1559. g. ar 8 padūtim zemņikim nūdeve Cimermanam.

Rēzeknes školōtōju instituta mōju komplekss 1940. godā.

Dokumentā par mežim saceits; ka tūs asūt pa pylnam. Mežūs dzeivojūt sekūši zvēri: aļnis, lōcs, meža cyuka, lyusis, caune u. c.

Aprokstā vēļ runa īt par Essenes muižu pi azara ar taidu pošu nūsaukumu. Šū pusmuižu kara laikā piļneigi nūpūsteja. Ap 19. g. s. beigom tur vēļ pīminēja nazynomū upi Esseni, kas iztak nu azara ar taidu pošu nūsaukumu. Pa upem: Osyuneicu un Šareju uzturāta satiksme ar Daugovu. Apraksteita ari upe, kas iztak nu Lubōna azara, saukta Aivikste, pa kuru ar laivom un plūstim vastas vysaidas preces uz Daugovu.

Seiki ir apraksteita poša Rēzeknes piļs. Tei calta nu vīnkōršim akminim un atsarūn pi Rēzeknes upes. Piļs dīnvydu pusē ir pīstōtne, prižu polisades žūgs ar kūka vōrtim, vērs kurim platforma ar dēlim sagtu sardzes mōjeņu uz tōs. Ībraukšona piļi caur vōrtim. Vōrti beja apsysti ar zvēru ōdom. Īpretim šim vōrtim beja taidi poši ūtri vōrti, kas vede uz pogolmu. Pogolmā beja vairōkas dzeivojamōs ākas ar stykla ryutim lūgūs. Pogrobūs beja īreikōtas ādamustobas un cytas lobīreiceibas. Akmiņa sīna, kas beja apkōrt pilei, sasaglobōjuse vīneigi daleji; sīna zīmeļu pusē stīpēs gar uzbāruma pošu molu, acimradzūt pa senejim latvišu piļs uzbārūmim, 3—4 pādu augstumā. Pēc Augusta Bīlenšteina dūmom, uzbārūmi ir senlatvišu atlikas (verīs „Baltische Monatsschrift“ S. XXIX, 729. lpp.)

Taitod jōdūmoj, ka Latgolas krystneši apsamete Rēzeknē uz tim izdeveigō latgaļu piļskolna.

Dokuments nūasaslādz ar vōrdim: „Ir vairōk ceļtņū, kas apraksteitas inventarā pi šōs starostes nūdūšonas Sobieska kungam nu Grussevska kunga, kas dīnēja vaļsts īpašumu īstodē W. X. L.“

Piļi beja sekūši īrūči: bronzas falkomets, bronzas serpentins (lūde svēre 5 mōrceņas), 14 haubices, 9 bronzas vāzas un dzeļža zveļtnis.“

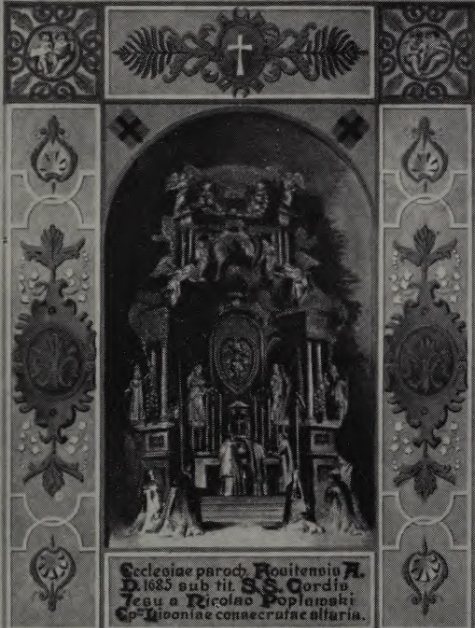
Manteifeļs stōsta, ka storp tautas dzīsmem, ku-

125. lopus pusē:

Augšā: Rēzeknes vacōs bazneicas lelais oltors.

Apakšā: Rēzeknes piļsdrupas.

„Terra Mariana“, 50. lp.

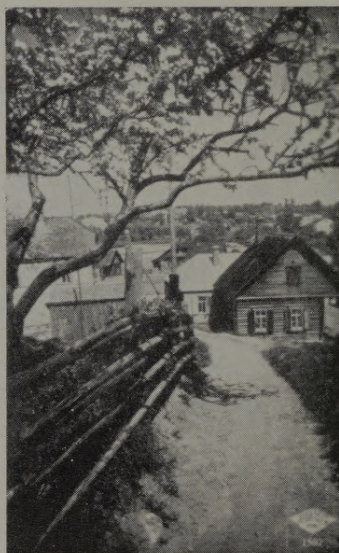

Ecclesiae paroch. Rositensis A.
 D. 1685 sub tit. S. S. Gordis.
 Teu a Nicolao Poplawski
 Episcopo inae consecratae altaria.

Arcis Rositensis a Guilelmo Schauerbergo
 Cruciferorum praefecto A.D. 1285 conditae
 quae adhuc exstant
 vestigia.

ras sakūpēja Ūlands (Stuttgartē un Tībingā, izdūtas 1844. g. 943.—946. lpp.), vīna dzīsmē apdzīd 1584. g. nūtykumu Rēzeknē. Tyvōk par nūtykumu nīkas nav saceīts.*)

Dōrza īlas styureīts 1935. godā.

17. g. s. Rēzekne īt nu rūkas rūkā: 1601. g. tū ījēme zvidri, tod pūli, 1625. g. otkon zvidri, 1626. g. pūli, 1654. g. krīvi, 1656. g. ījēme zvidri un palyka tur leīdz 1666. g., kod ar Olivās mīra leīgumu Latgolū galeīgi pīvīnōja Pūlijai. Šymā laikā zvidri nūpūsteja Rēzeknes piļs apcītyņōjumus un tūs pēc tam vairs naatjaunōja.

Kara sekas golvonom kōrtom beja jōpōrdzeīvoj vītejim īdzeivōtōjim: 1601.—1602. g. beja brīsmēīgs bods — „mōtes ādušās pat sovus bārnuš.“

*) Šōs dzīsmes, kū Dunsdorfs nūsaucis par „Rēzeknes rekviemu“, vēsturysks un krītīks vērtējums īr pi M. Bukša jō grōmotā „Pret Straumi“, 411.—417. lp.

Rēzeknes upe un tylts par tū 1964. godā.

1712. g. nu Rēzeknes piļs beja radzamas tikai drupas. Piļskolnā beja uzcalta muižiniku mōja. Nu mīsteņa izauga piļsāta. Šmā laikā inventarā atzēimāti 23 apbyuves laukumi un 5 dōrzi. Rēzeknes mozpiļsōnim bez nūdūklīm beja jōpylda ari klaušas, nu kotras mōjas beja jōsyuta cylvāks un 2 dīnom labeibas nūvōkšōnai un ziņu iznosōšōnai.

Inflantu veiskupa Šembeka 1715. g. pōrskotā saceits; ka pūļu Inflantijai beja sešas draudzes bazneicas. Tagadejō Sv. Jezus Sirds bazneica calta 1685. g. Veiskupa Puzinas pōrskotā uzskaitētas jau 8 bazneicas ar pastōveigim goreidznikim un 11 bazneicas teik apkolpōtas vizitācijas ceļā. Šmā laikā Rēzeknes bazneicu apkolpoj prāvests ar vairōkim vikarim. 1755. g. tyka nūdybynōtas tai sauktōs papyldu draudzes — filiales — Nautrānu un Bēržgaļa, kuras apkolpōja Rēzeknes vikari. Tikai pēc Mogilevas archidiecezes nūdybynōšōnas šōs draudzes klīva pastōveigas — ar sovīm pastōveigim goreidznikim. Vēļ Rēzeknē ir ols bryuzs, sārkuceņu fabrika, ceglu ceplis, 2 yudiņa patmaļas un kūku zōgētova. Mīsteņa centrā ir vacs, žeidam izrenteits krūgs, ap kuru nu opolom bolkom uzcaltas 15 mōjas tērgōtōjim, kod tī sabrauc tērgu dīnōs.

Par pareizticeigūs bazneicas pastōvēšonu leidz 18. g. s. sōkumam nav nikaidu ziņu. 1786. g. jau ir Pokrova uniatu kūka bazneica. Tagadejō pareizticeigūs myura bazneica Rēzeknē calta 1846. g. Sv. Nikolaja kūka bazneica calta 1871. g. 1867. g. Rēzeknē, uz laukuma pretim pareizticeigūs bazneicai un bejušai posta stacijai uzceļe kapleicu Aleksandra II izaglōbšōnas nu nōves pīmiņai. Vacticeibnīkim 1886. g. beja divi lyugšōnas ņomi, taipat beja luterticeigūs bazneica, vairōkas sinagogas un 5 lyugšōnu nomi.

„18. g. s. Rēzeknes piļskolna atlikas vēļ stōvēja vysā sovā krōšnumā,“ soka Manteifeļs, atsasaucūt uz J. K. Bretzes „Livl. Monument S. VIII, 144. lp. Piļs atlikas sōce saplakt un nūzūst sakarā ar Pīterburgas-Varšavas šosejas byuvi un pastyprynōtu piļsātas apbyuvi, kaidom vajadzeibom tyka izmontōti piļs materiali.“

1772. g., sadolūt Pūliju, Latgolu pīvināja Krīvijai, un Rēzekni pasludynēja par Pliskovas guberņas apriņķa piļsātu. 1796. g. nōce reikōjums apvīnēt Polockas un Mogilevas guberņas Boltkrīvijas guberņā, Rēzekni atstēja par ōrstata piļsātu. Pēc Boltkrīvijas gub. sadaleišonas Vitebskas un Mogilevas guberņos 1802. g., Rēzekni īdaleja Vitebskas guberņā kai apriņķa piļsātu. Rēzeknē īvede Krīvijas administrācijas īstōdes: Zemstes tīsu, magistratu un postu. Sōce zemes mēreišonu, izdeve nūteikumus par dagveina dadzynōšonu, krūgim, sōļa pōrdūšonu un tērdznīceibu.

Kod Latgolu 1772. g. pīvinēja Krīvijai, Rēzeknē šķolu nimoz nabeja. Šymā godā Polockas apgobola pōrvaļde pīpraseja ziņas par šķolom un šķolānim Krīvijai pīvinētūs apgobolūs. Atbiļde beja, ka Rēzeknē šķolu un šķolānu nav. Vacōkō bazneicas šķola Rēzeknē dybynōta 1784. g.*)

1786. g. keizars apstyprynēja tautšķolu lykumu, pēc kura Rēzeknē 1826. g. atvēre pyrmū vaļsts tautšķolu. Tū atklōja Rēzeknes apr. šķolu gūda pōrziņš Kazmers Buinickis. Pēc pūļu sasaceļšonas 1831. g. nōce reikōjums par apriņķa šķolas pōrceļšonu nu Krōslovas uz Rēzekni.

1778. g. keizarīne Katrina II pījēme Rēzeknes piļsātas plānu. Pēc šō plāna Rēzeknes piļsātai vajadzēja izavērt tai: piļsāta nu trejom pusem jōaptaisa ar sīnu, kurā uz Daugovpiļs, Polockas un Ludzas ceļa jōītaisa vōrti. Pēc šō plāna piļsātā beja paradzāti divi laukumi: golvonais laukums pi bazneicas, ap kuru vajadzēja koncentrētīs dažaidom vaļsts īstōdem, un mozais laukums — Daugovpiļs ceļa molā, pi tylta. Šys laukums paradzāts sōļa pōrdūšonai, maizes un seiku preču veikalim. Sīna un molkas pōrdūšonai pēc plāna beja jōnūdola sevišķs laukums piļsātas nūmalē, pa ceļam uz Polocku. Žeidu būdeišu un šķolas īreikōšonai atdaleja sevišķu „žaidu laukumu“ — Ludzas ceļa molā. Kotrai īdzeivōtōju kōrtai īdaleja sevišķus kvartalus: mui-

*) Sal. Acta Latg. 3, 202. lp.

žinīkim — Ludzas-Daugovpiļš ceļa molā, žeidim — ostonus kvartalus piļsātas zīmeļreitu nūmalē, pi jim paradzātō laukuma; pōreji kvartali — piļsōnim un cytim īdzeivōtōjim. Uz šō plāna beja īzeimāta katōļu bazneica apmāram tymā pošā vitā, kur pošlaik Rēzeknes komisara mōja un lūpkautuve. Piļsdrupōs īreikōja labeibas, sīna un kara pīdarumu nūlyktovas.

19. g. s. sōkumā Rēzekne beja stypri paneikuse, ar vīnu īlu un 754 īdzeivōtōjim, nu kurim 536 žei-di. Kod 1836. g. caur Rēzekni izvylka Piķterburgas-Varšavas šoseju, piļsāta pamosam atsadzeivynōja. 1852. g. piļsātā jau beja 358 nomi (nu tim 3 myura) ar 1340 īdzeivōtōjim. Eistais Rēzeknes uzplaukums sōcēs tikai pēc 1861. g., kod uzbyuvēja Piķterburgas-Varšavas dzeļžceļu. Tod Rēzeknē jau beja 562 nomi. Lūti strauji pīauga īdzeivōtōju skaits. 1885. g. Rēzeknē beja jau 10 041 īdzeivōtōjs un 1897. g. — 10 795, dažaidas fabrikas un 381 veikals. Pēc Moskvās-Ventspiļš dzeļžceļa linijas atklōšonas 1901. g., kas īt caur Rēzekni, piļsāta kli-va par īvārojamu Krīvijas dzeļžceļa magistrali, kur uzcēle 2 dzeļžceļa stacijas un cytas ākas. 1905. g. Rēzeknē, bez priķšpiļsātom, beja 16 842 īdzeivōtōji un 2072 nomi (nu tim 307 myura). Īdzeivōtōji pōrtyka lelōkū tīsu nutērdznīceibas un ryupnīceibas. Šymā laikā Rēzekne sōka izaveidōt par Latgolas kulturalū centru. Šymā ziņā leli nūpalni beja Latgolas atmūdas darbinīkim: Fr. Trasunam, N. Rancānam, Fr. Kempam un brōlim Skryndom.

1871. g. Rēzeknei pīškeire gērbūni: jōtniks bol-tā laukā ar sorkonom zvaigzņem.

1907. g. Jōņš Kalniņš Rēzeknē atvēre privatu tērdznīceibas školu. Tū 1908. g. pōrjēme un uzturēja Tērdznīceibas izgleiteibas bīdreiba. Školā N. Rancāns mōcēja latgaļu volūdu. Šai školai lela nūzeime Latgolas kulturalas dzeivē. Tymā mōcējōs daudzi nōkuši Latgolas kulturalas un sabīdryskī darbinīki. 1918. g. pi Tērdznīceibas školas atvēre komercškolu 1907. g. Latgolas kulturalas darbinīki ar N. Rancānu priķšgolā pi Rēzeknes bazneicas nū-

Latgolas kongress Rēzeknē 1917. gada 26. un 27. aprēlī.

dybynāja pirmū katōļu ūkolu, kurā slapyni mō-
ceja latgaļu volūdu.

Sōcūtis Pymam pasauļa karam 1914. g., Rē-
zeknē beja 22 800 īdzeivōtōju, storp tim puse žei-
du. ūymā laikā beja 11 žaidu synagogu, 2 pareizti-
ceigūs cerkvas, 1 katōļu bazneica, 1 ev. luterticei-
gūs bazneica un 16 ryupniceibas uzjāmumu. Kara
laikā Rēzeknē saplyuda daudz bēgļu un tyka at-
vārta 1. gimnazija. Piļsātas īdzeivōtōji pōrtyka pa
lelōkai daļai nu rūseigas tērdzniceibas ar zemkū-
peibas ražōjumim, kū uzpērka vysā Latgolā un
syuteja pōrdūšonai uz Pīterpili, Reigu un Daugov-
pili.

1917. g. revolucija Krīvijā ari Latgolas sabīd-
ryskūs un politiskūs darbinikus pamudynōja cen-
stīs pēc patstōveibas. ūymā nūlyukā latgali izstrō-
dōja tezes kai vysas latvišu zemes apvīnōt vīnā
autonomijā resp. valstī. Šōs tēzes pījēma Latgolas
kongresa organizēšonas sapuļce, un tōs skanēja tai:

**„1. Latviši — latgališi ir vīna tauta ar Kūr-
zemes un Vydzemes latvišim, tōdēļ apvīnojami kū-
peigā autonomijā, paturūt vītejōs pošvaldeibas.**

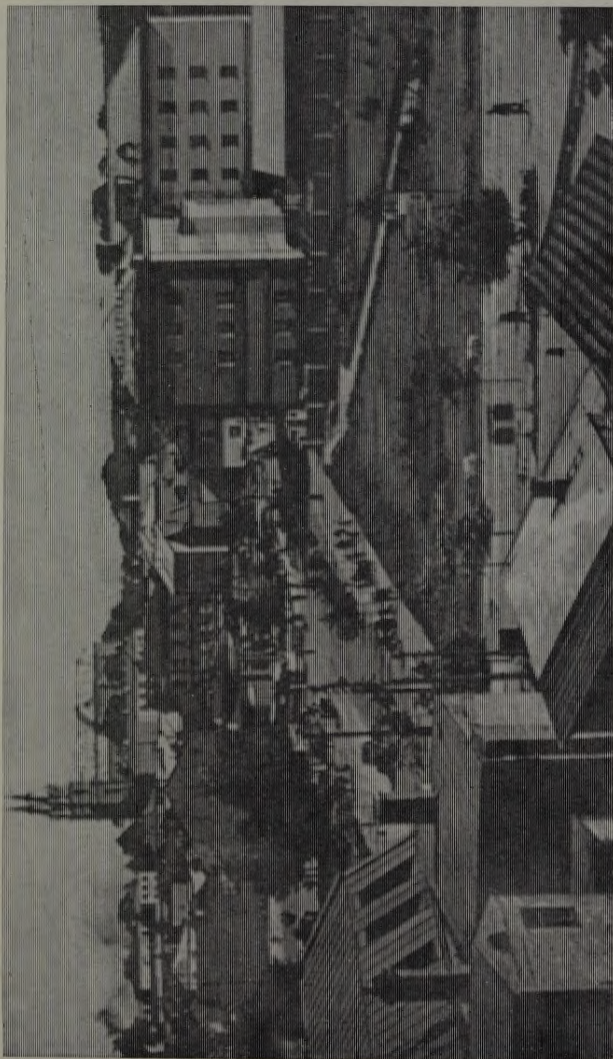
**2. Vysim latvišim ir kūpeiga latvišu volūda, bet
divejas golvonōs izlūksnes (izrunas), kurom palik piļ-
neigas tiseibas sovūs rūbezūs (bazneicā, ūkolōs,
tīsōs, literaturā, bīdreibōs un vysōs dzeives nū-
zarēs).“**

Kod dažas nedeļas vālōk nūtyka **1917. g. Lat-
golas kongress Rēzeknē** (26. un 27. aprelī resp. 9.
un 10. majā), tys nūlēme:

2. § „Mes, Latgolas latwiši, apsawīnōdami ar Kūr-
zemes un Vydzemes latwišim, paturēsīm sowu pošvaldeibu,
pylnu pošnūteikšonas tiseibu volūdas, ticeibas, bazneicas,
ūkolu un saimsteibas, kai ari zemes jautōjumā, bazneicas
dareišonōs piwīnojūt pi Latgolas ari Kūrzesmes un Vydze-
mes katōļus.“

Tōļōk kongress īvēlēja **Latgolas pagaidu zemes
padūmi**, un tei gōdōja par Rēzeknes kongresa lā-

mumu apstyprynōšonu Reigā. Vysu apgobolu zemes padūmu kongress tūs apstyprynōja Reigā 1917. g. 30. julijā.

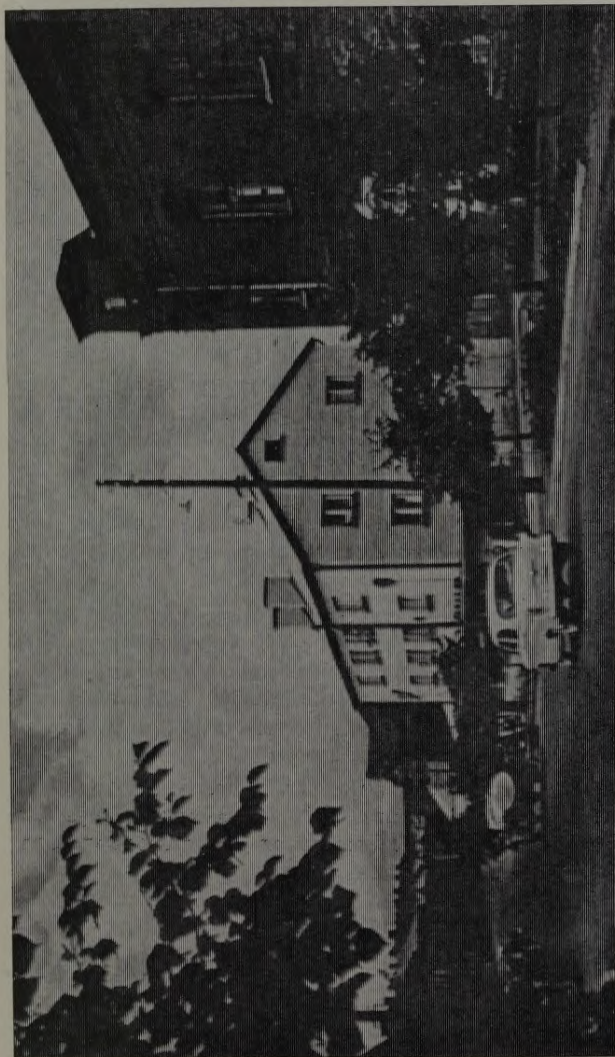
Skots uz Rēzekni 1964. godā.

Pēc apsavināšanas tautas brāļi šus lēmumus
nav ni ivārōjuši, ni pilddējuši.

Rēzeknes 2. vydsškola 1964. godā.

Pēc Kerenska varas krisšonas Krīvijā, vara arī Rēzeknē pārgāja lēlinīku rīkēs. Lēlinīku laikā, 1918. g. 3. un 4. decembrī Rēzeknē sasapulcēja II

Vīna nu Rēzeknes ilom 1964. godā.

Latgolas kongress, kas piņēme I kongresa lāmu-
mus. Šys kongress izvēlēja komiteju, kurai kon-
gresā lāmumi beja jōizvad dzeivē. Komitejai iza-
deve dabōt nu lelinīku vaļdeibas atļōvi pīvinōt Lat-
golu pōrejai Latvijai.

Nu 1918. g. februara leidz decembram Rēzekni
okupēja vōcu armija, bet pēc tam sorkonarmija, kŭ
latvīšu karaspāks padzyna 1920. g. 21. janvarī, un
atbreivōja Rēzekni.

Pasaula kara sekas īspaidōja ari Rēzekni: piļ-
sātas tērdznīceiba paneika, sasamozynōja ari īdzei-
vōtōju skaits. 1920. g., pēc Rēzeknes atbreivōšonas,
tur beja 111 nomi. Pamosam sōcēs piļsātas īdzei-
vōtōju piāugums, kas 1925. g. sasnēdze jau 12 620
(34 % latvīšu, 31 % žaidu, pōrejī — krīvi, pūli
etc.).

1923. g. Rēzeknes piļsātas administrativūs rū-
bežūs īslēdze dažas priķšpiļsātas. Nōce klōt apgo-
bols, daļa Podgorodes, Kļovu sādža, Karantinas
teritorija un Stuķevas muižas goboli. Bez tam piļ-
sātas reiceibā atsaroda ap 373 ha vaļsts fonda ze-
mes, Stuķevas un Vypingas muižas. 1927. g. vēļ-
reiz paplašynōja Rēzeknes piļsātas rūbežus, nu
jauna pīvīnojūt priķšpiļsātu, cīmu un muižu zemes.

1929. g. Rēzeknei pīdarēja 635 ha zemes ar
2013 gruntsgobolim, uz kurim atsaroda 1700 ākas,
nu tom 270 myura. Šymā godā Rēzeknē beja 803
tērdznīceibas un 24 ryupnīceibas uzjāmumi, tyka
nūtūrāti 10 goda tērgi. Īdzeivōtōju golvonō nūsa-
dorbošona: tērdznīceiba, ryupnīceiba, dažaidi ga-
dējuma dorbi un sakņkūpeiba.

1930. g. Rēzeknē beja 12 680 īdzeivōtōju (36 %
latvīšu un 28 % žaidu). 1935. g. Rēzeknē beja 425
seiki ryupnīceibas uzjāmumi ar 975 nūdorbynōtim.
Relatīvi lelōkō nūzare beja apgērbu un apovu
ryupnīceiba — 214 uzjāmumi ar 327 nūdorbynō-
tim, tod byuvryupnīceiba ar 57 uzjāmumim, metal-
ryupnīceiba ar 49, kūkryupnīceiba ar 42 pōrtykas
un garšvīlu ar 31 uzjāmumu. Piļsātā beja 4 spīstu-
ves, spākstacija, dzeļķeļa un auto darbneicas, 2
patmaļas, ols bryuzs, pīnōtōva, ōdu meiceitova, eļ-

ļas spīstuve, 5 lynu punkti, vylnas apstrādāšanas un ceglu fabrikas, bez tam 746 veikali ar 1438 nodorbynōtim. Ik dorbdīnas nūtyka tērgi. Nu

Visneica „Latgale“ Rēzeknē 1964. godā.

vysim īdzejvōtōjim 44 % beja strōdojušūs: ryupnīceibā 9,4 %, tērdznīceibā 8,8 %, vaļsts un pošvaļdeibu dorbā 8,3 %, mōjkolpōtōju 5,8 %, transportā 2,8 % lauksaimnīceibā 2,6 %.

Piļsātas plateiba 8,06 kv.km., kas nu zīmelim uz dīnvydim stīpās 5,5 km, bet videjā daļā ap 2 km plota. Upe sadola piļsātu apmāram vīnaidōs zīmeļu un dīnvydu daļōs. Caur Rēzekni īt Latgolas šoseja, kurai pīsaslādz 2 lelōkōs īlas, sadolūt piļsātu rītumu un austrumu daļōs. Nu 80 īlom golvonōs klōtas ar akminim un pūsmim ari asfalteitas. Vysas īlas lelōkū tīsu apstōdeitas ar lopu kūkim, seviški Rēzeknes zīmeļu daļā, tōpēc Rēzekne tyka saukta par d ō r z u p i ļ s ā t u. Rēzeknē satak 6 pa daļai šosēti lelceli un ap 20 lauku ceļu, kam pīsaslādz vairōkas īlas. Rēzeknē krystojās 2 plotslīžu dzeļžceli — Krystpiļs-Zylupes un Daugovpiļs-Abrīnes. Rēzeknē ir divas dzeļžceļa stacijas — vokorūs Rēzekne I un zīmeļūs Rēzekne II. Rēzeknē I sōcās šaurslīžu dzeļžceļš uz Sītu, kas saista Rēzekni ar Reigas-Guļbīnes-Abrīnes dzeļžceļu.

Piļsāta sadaleita 1832 gruntsgobolūs — 88 % apbyuvāti ar 1958 nomim: 86 % kūka un 10 % myura. Elektreiba beja 1100 dzejvūkļūs, yudiņš 61, centralō apkure 41 dzejvūklī.

Bez aprīnka un piļsātas īstōdem, Rēzeknē atsaroda 3 mīrtīsas, 3 notari, 10 advokati, 2 pamatškolu inspektori, 9 videjōs mōceibas īstodes — 4 gimnazijas, školōtōju instituts, krīvu školōtōju instituts, komercškola, teknikums un orūdškola; 8 pamatškolas — 3 latvīšu, 2 krīvu, 2 žeidu un 1 pūļu; Latgolas tautas konservatorija un tautas universitate, Latgolas muzejs, Latgolas teatris, 6 bibliotekas ar 11 000 sējumim, Latvijas Sorkonō Krysta slimineica, ambulance, 17 ōrstu, 6 zūbōrsti, aprīnka veterinarōrstis, lūpkautuve, 5 aptekas, vērsmežziņš, Latvijas bankas un Vaļsts zemes bankas nūdaļas, Zemes grōmotu nūdaļa, 10 synagogas, 2 katōļu, 2 pareizticeigūs, 2 vacticeibnīku un 1 ev. lu-

teraņu bazneica, baptistu lyugšonas noms un 30 da-
žaidas bīdreibas.

Rēzeknes jaunō bazneica 1973. godā.

Bez Latgolas tautas piļs, storp ākom sevišķi
izacēle modernī školū nomi — školōtōju instituta
āka, 1936. g. caltō, 2. latvīšu p-škola, komercškola
un piļsātas vaļdes noms, nu kurim vairōki tyka sa-

Tautas dōvynōtais 9. Rēzeknes kōjnīku pulka karūgs.

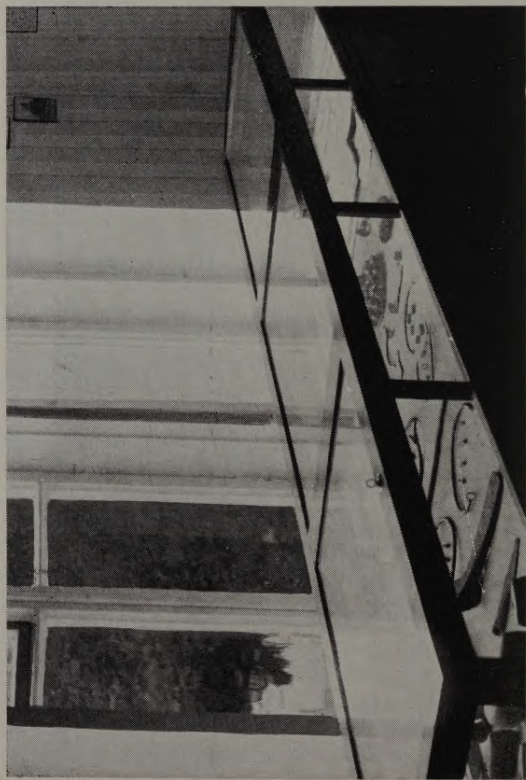
grauti naktī nu 6. uz 7. aprēli 1944. g. — krīvu gaisa uzlidījumā Rēzeknei. Storp vairōku syntu uperim, šamā naktī tyka bumbu nūnōvāts rakst-nīks Aļberts Sprūdžs, sabīdryks darbinīks Jōņs Ikaunīks, Školōtōju instituta inspektors Pauls Svenne u. c.

Latgolas Centralō muzeja etnografiskī priksmati 1943. g. Rēzeknē.

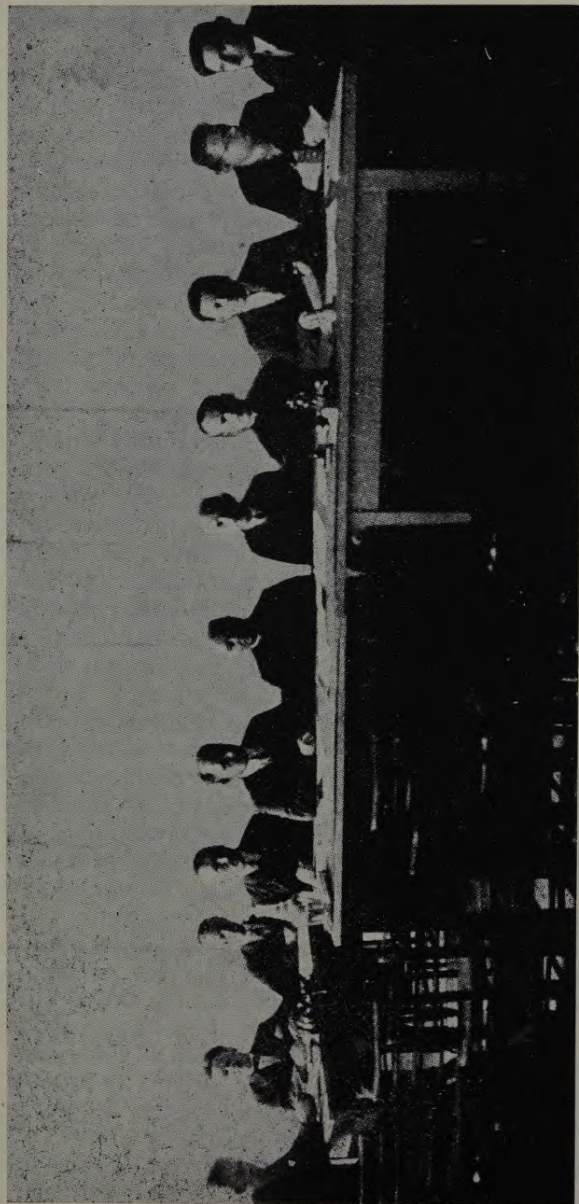
1940.—1941. g. boļševiki nūōrdeja K. Jansona darynōtū Rēzeknes atbreivōšonas pīminekli. Bet vōcu okupācijas laikā, 1942. g. tū atjaunōja un V. E. veiskups J. Rancāns īsvēteja par jaunu, pī-sadolūt lelam skaitam tautas nu pošas piļsātas un

laukim. Vairākūs krīvu gaisa uzbrukumūs Rēzekne tyka stypri nūpūsteita un nūdadzynōta, tai ka 1944. g. vosorā, vōcu armijai atsakōpūt, nabeja atlicis vairs daudz kū pūsteit. Bet vōciši tū nagribēja atdūt krīvim bez cēiņas. Jim atsakōpūt, tyka uzsprydzynōtas, sagrautas voi nūdadzynōtas školu un pošvaļdeibas ākas.

Latgolas Centralō muzeja archeologiskō daļa 1943. godā Rēzeknē.

Vōcu okupācijas laikā 1943. g. Rēzeknē beja vairs tikai 11 649 īdzeivōtōji. Piļsātai pīdarēja 373 ha lauksaimnīceibai izmontojamas zemes ar 789 saimnīceibom. Šymōs saimnīceibōs turēja 242 gūvis, 14 vušku, 300 cyuku, 2894 mōjputnus un 65 bišu saimes.

Latgolas ūrpusškolas izgleiteibas kongresa prezidijs 1933. goda 6. un 7. apreli. Nu kreisos caturtais Luazas apriņka školu valdes priksšsedis Jezups Soikans, sastais direktors Nikodems Rancāns, septieitais ūrūšskolu direktors J. Zubāns, ostōitais izgleiteibas ministra bīdris D. Jaudzems, deveitais direktors A. Sylōvs un vīn-padsmytais tautškolu direktors Bronislavs Spūlis.

Rēzekne 1969. g. administratīvais centrys ar 30 300 īdzejvōtōjim.

Pēckara laikā piļsāta gondreiz uzcalta nu jau-
na. Rēzeknē nu jauna radeita un strauji izauguse
ryupnīceiba, 50. un 60. godūs uzcaltas un izveidō-
tas vairōkas lelas ryupneicas. Tagad Rēzekne ir
ūtrais aiz Daugovpiļs lelōkais ryupnīceibas centrys
Latvijas austrumu daļā. Atsateista golvonom kōr-
tom maļynbyuves un metalapstrōdes, kai ari kūk-
apstrōdes ryupnīceibas nūzares. Leluzjāmumi —
Rēzeknes gūvu slaukšonas īkōrtu ryupneica, Rē-
zeknes ceļtnīceibas instrumentu ryupn. „Latgola“,
nūd. 1963. g., dzeļzsbetona konstrukciju ryupneica,
nūd. 1958. g.; 1967. g. tai pīvīnōta byvmateriālu
ryupn., kūkapstr. kombinats, nūd. 1961. g., lynu
fabrika, nūd. 1951. g., labeibas produktu kombi-
nats, nūd. 1955. g., maizes kombinats, gaļas kom-
binats, Rēzeknes pīna konservu kombinats, Dau-
govpiļs konzervu fabrikas filiale, ols dareitova, piļ-
sātas sadzeives pakolpōjumu kombinats (ar vairō-
kom ūyūšonas, apovu, mech., remonta u. c. dar-
neicom), tipografija u. c. Ryupnīceibas produk-
ciju (slaukšonas īkōrtas, byuvinstrumentus, pīna
konzervus u. c.) realizej Latvijā un vairōkōs cytōs
republikōs, kai ari eksportej uz ōrzemem.

Dorbojās 2 slimīneicas, 2 poliklinikas, prettu-
berkulozes dispansers, 8 feldšeru medicīniskī
punkti; pavysam 106 črsti. Īreikōts socialōs nūdrū-
šynōšonas pensionats, 12 bārnu dōrzi un mozbār-
nu nūvītnes. 1968./69. g. dorbōjōs 8 vyspōrizglei-
tojušōs ūskolas (5332 ūkolāni), t. sk. 5 vydsūskolas
(4463 ūkolāni), internatvydsūkola, Ostoņgadeigō
ūkola, nadzērdeigūs internatūskola; bez tam litiū-
kōs mōkslas vydsūkola, 2 vokora vydsūskolas, muzy-
kas vydsūkola, tehniskō ūkola, piļsātas profesio-
nali tehniskō ceļtnīceibas ūkola, sporta ūkola, kul-
turas noms, 2 klubī, 2 kinoteatri, Rēzeknes nūvod-
pētnīceibas muzejs, 13 bibliotekas ar 99 400 grōm.
Iznōk laikroksts „Znamja truda“ (krīvu un latviūu
volūdā). Dorbojās Rēzeknes tautas teatris un tautas
kors „Azarzeme“. Izbyuvāts sporta stadions, 16
sporta laukumi. Īdzejvōtōju sastōvs pa tauteibom
nav zynoms.

VARAKLŌNI

(Varaklāni, Warkland, Waraklany)

Varaklōnu piļsātas ģērbūns.

Pēc leluma 40. piļsāta Latvijā, Rēzeknes apriņķī, Ziemeļvokorūs nu Krystpiļs-Zylupes dzelžceļa Viļānu stacijas, 36 km nu Rēzeknes, 175 km nu Reigas. Pēc 1930. g. tautas skaiteišonas, Varaklōnūs beja 1624 īdzeivōtōji (57 0% žaidu, 38 0% latvišu un 3 0% krīvu). Varaklōni beja vyszeidiskōkō piļsāta Latvijā. Lai gon Varaklōnim 1928. g. pīškeire piļsātas tīseibas, tōs īdzeivōtōju skaits 1930. g. beja nūkritis uz 1624, jo mozōkas saimnīcyskōs rūseibas dēļ žaidi sōka bēgt nu šōs mērstušōs piļsātas. Vōcu okupācijas laikā Varaklōnūs beja palykuši tikai 995 īdzeivōtōji. Žaidu sableivējums Latgolas piļsātōs izskaidrojams ar tū, ka 18. g. s. krīvu vaļdeiba naļōve žaidim apsamest uz dzeivi Vydzemē, bet jī varēja breivi īceļōt Latgolā.

Vyssenejōkōs ziņas par Varaklōnu muižas zemes plašim apgobolim, kas vālōk sastōdeja tōs īpašumus, kai Besene, Klīzene, Galene un Trumene, atsateic uz 15. g. s. ūtrū pusi. 1583. g. Inflantišu zemes īpašumu revizori licynoj:

„Ka ticis uzrōdeits ari kaidis cyts privileģiju dokuments, ar kuru kaidreizejais Livonijas ordeņa mestrs, Bernards Borchs (par ordeņa mestru beja nu 1471. g. leidz 1483. g.), pīšķir uz lēnu tīsei-

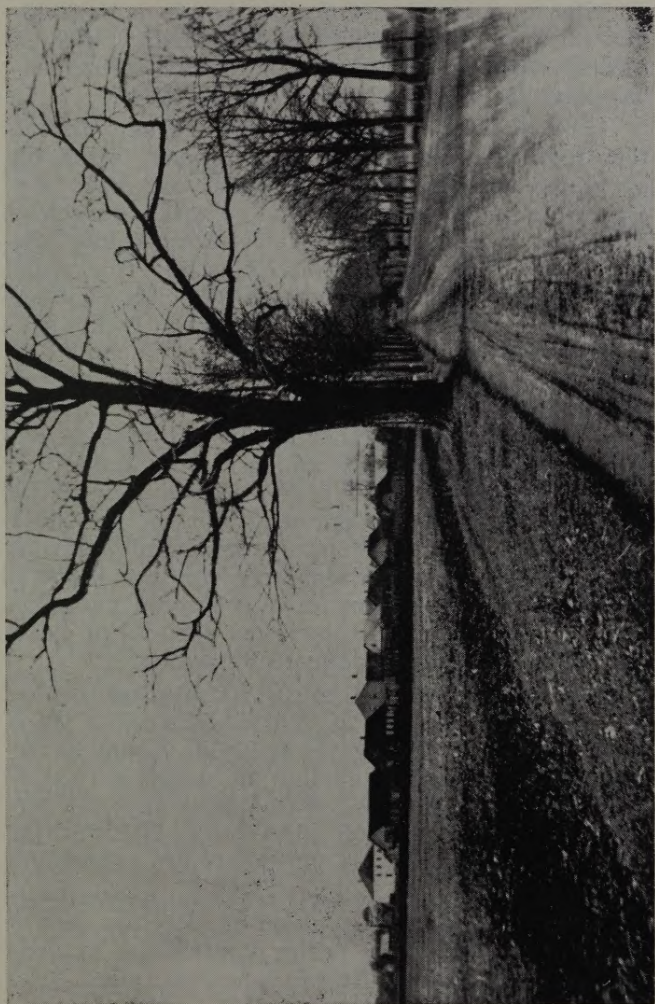
bom Seimaņam Borcham kaidu īpašumu, kuru kaidreiz sauce par Buzen, un dažus zemņikus. Revizori: ļūti gūdōtais kungs Teodors Skumins un Jurs Rozens apgolvoj, ka asūt redzējuši ari trešū privileģiju dokumentu ar kuru Livonijas mestrs Firstenbergas asūt uz lēņu tiseibom pīškeiris Seimaņam Borcham kaidu, par Kliseni sauktu īpašumu Rēzeknes apriņķī 1558. godā.

Fabians Borchs uzrōdeja revizorim catūrtū privileģiju dokumentu, kuru izdevis karaļs Sigismunds Augusts, ar kuru jys Fabianam Borcham un jō lykumeigajim obu dzymumu maņtinīkim pīškir cīmu Priekuli Rēzeknes apgobolā 1563. godā.

Uzrōdeja ari piktū privileģijas dokumentu, ar kuru Sigismunds Augusts pīškir Pīteram Tizenhauzenam Gaļānu un Trumanu īpašumus; par šū privileģiju augšōk beja mynāts, ka tei tikai tagad tyka uzrōdeita, tōs datums ir 1561. g. 20. novembris. Revizoru roksts dateits ar 1582. goda, 10. jūliju, divi zeimūgi ar pašrūceigim parokstim. Revizori atdavuši atpakaļ īpašņīkam vysus īpašumus, izjamūt Trumanu cīmu, par kuru pastōv streids ar Detlovu Grīnebergu, kurs . . . uzrōdeja augsti gūdōtō kunga Radziviļa originalrokstu, ar kuru, saskaņā ar karaliskōs majestates autoritati un ratificējumu, par Trumanim sauktais cīms teik pīškērts pošam Detlofam Grīnebergam vaļdeišonā un augļū sajimšonā. Dūts 1561. goda, 2. septembrī, Viļņā.“

18. g. s. ūtrā pusē Mikelis Borchs uzcēlis Varakļōnūs muižas myura mōju un pi tōs ītaisejis parku, sastōdejis plānu katōļu myura bazneicai — kūka bazneicas vītā, kū beja cāluši Dominikāņu ordeņa mūki. Bazneicas plānu zeimējis un dorbus sōkumā vadējis Italijas architekts Mazotto, kam par gūdu Varakļōņu īpašņīks uzcēlis pīminekli sovā parkā 1783. g. Par šū pīminekli Manteifeļs roksta:

„Pošlaik nu senejom pīminekļu lītom palicis vīneigi pīmineklis plašō parka vystōļōkā nūmalē, kū 1783. g. lyka uzceļt Belzkas vojevoda Mikelis Borchs par gūdu itaļu architektam Mazotto, kas,

Skots uz Varakļonim 1938. godā.

kai tys radzams nu stīptim un izpuškōtim uzrokstim uz pīminekļa, it kai ar breinumzizli uzbūre Varakļōnu kaidreizejūs pūrūs Varakļōnu rezidenci.“

1784. g. golvonā mērnīceibas katalogā Varakļonus nūsauc jau par žaidu mistu. Mīstā uzplauka tērdznīceiba, jo tys atsaroda pi golvonō tērdznīceibas ceļa, kas vad nu Rēzeknes uz Reigu.

1814. g. Eleonora Borchs uzcēle Varakļonūs katōļu myura kapleicu augstōs rotondas formā un kas kaidu laiku nūdarēja draudzei par bazneicu. Tagadejū katōļu myura bazneicu kūka bazneicas vītā 1851. g. uzcēlis grafs Kārlis Borchs, kas beja Belzas vojevoda dāls un Vitebskas guberņas maršals, saukts Lubešuts. Jys beja šōs ciļts pādejaiss Maltas komandors. Dīvnomu pēc dažim godim sviņneigi īsvētēja Mogilevas metropolits, Vaclavs Žylinskis. Bazneica nūsaukta Jaunovas Marijos vōrdā un calta pēc jau mynātō itališa, architekta Mazotto, plāna, bet samozynōtā veidā, kōpēc pi ceļšonas pīlaists daudz klaidu. Manteifeļs par bazneicu soka, ka tei ir reprezentabla un plaša, bet architekts, kas vadeja beigu dorbus, izarōdeja tikai ar vyduvejom spējom. Jys samozynōja leliskū pyrmpļānu un pīlaide dažas acīs kreitūšas klaidas: grīsti iznōce par zamim un lūgi samārā par augstim. Tūmār marmora oltori, kas par dōrgu cenu īvasti nu Francijas, iznōkuši ļūti skaisti.

1852. g. Varakļonūs bejušas 97 sātas un divstōvu myura krūgs. 1865. g. Varakļonūs nūtur jau 3 goda tērgus, kurūs tērgojās ar zivim, lūpim, saimnīceibas pīdarumim, labeibu un dažaidim seikumim. Divus godus vālōk, Varakļonūs beja 177 nomi, 23 veikali un 1055 īdzeivōtōji. Kaidreizejōs Varakļōnu likeru un ols fabrikas vairs napastōv.

Belzas vojevodas laikā Varakļōnu īpašumi apjēme vairōkas desmit tyukstūšas desetinu zemes gobolu. Tur itylpa bez pošim Varakļōnim ar pusmuižom, ari īpašumi: Stērnine (seņōk saukta Trumene), Atašīne, Borchova, Gaļāni (seņōk Galene), Malta, Marmelšteina (latvyski saukts Marmastīns) un daudz cytu mozōku īpašumu. Pēc vojevodas nōves īpašumi tyka sadaleiti trejōs daļōs: Gaļānus ar pīdavom pajēme ūtrais vojevodas dāls — grafs Aleksandrs Borchs, Stērnine, Atašīne un Borcho-

va pikryta jaunokajam dālam Jezupam. Te jys uz-
cēle skaistu rezidenci „Mariensee“. Pi Varakļonim,
kurus pōrjēme vacōkais dāls, Kārlis Borchs, pa-
lyka sekojūši īpašumi: Eleonorenhofs, Brovnhofs,
Malta un Murmanstīne. Pēc Kārļa Borchā nōves, jō
īpašumus ar 1869. goda aktu sadalēja storp divom
meitom: Eleonorenhofu, Maltu un Murmanstīnu
pajēme jaunōkō — Izabella Potocka, dzymuse
Borch, bet Varakļonus ar Braunhofu — vacōkō
mōsa — kņazine Marija Sanguško, dzymuse Borch.
Pēc jōs nōves Varakļonus 20. g. s. sōkumā montō-
ja jōs vīneigō meita, kņazine Terese Sapiecho, dzy-
muse Sangreško. Šūs gimiņu lūcekli nikod te pastō-
veigi nav dzeivōjuši. 1870. godā pēdeigi pi Varakļō-
nim beja palykušas 9615 desetinas zemes, nu ku-
rom 3148 des. meža, 567 des. izcērsta meža, 615 des.
pūru, 2706 des. naapstrōdōtas voi nadereigas ze-
mes 1340 des. zam Lubōna azara, 23 des. mežsor-
ga vajadzēibom, 34 des. dōrznīceibai, 41 des. zam
popives, 246 des. aramzemes, 334 des. pļovu un 125
des. ganeibu. Bez tam zam vysaidom nūmetnem
vēl 434 des.

Muižas apkōrtne ir zams leidzonums. Ogrōkais
zvēru dōrzs sastōv golvonā kōrtā nū skuju kūkim
un vīnkōršim lozdu kryumim. Parks plašs, bet bez
rokstureigom ekstra īpašēibom. Piļs šaura, mytra,
un tamā nikō seviška nav, kūpš tō laika, kod
1868. g. nu šejīnes izvasti uz Mariensee Jezupa Bor-
chu īpašumi — bogōta piļs biblioteka. Bet Borchu
gimines portreti, kas greznōja piļs sīnas, 1870. g.
tyka izvasti uz Malnovas muižu, kas pīdarēja gra-
fam Stanislavam Žyberkam.

Manteifeļs par Varakļōnu biblioteku 19. g. s.
beigōs roksta: „Varakļōnu bibliotekā, kas nav sa-
vasta kōrteibā, pa daļai būjōta, pa daļai pat izpōr-
dūta antikvarim, leidz 1868. g. beja 8000 sējumu,
storp tim XVI g. s. rati izdavumi. Bibliotekas do-
baszineibu grōmotas 1870. g. uzdōvynōtas Kūrze-
mes archeologiskam muzejam Jelgovā.“

Tur pat autors par piļs sīnu greznōjumim rok-
sta: „Leidz 1870. g. Varakļōņu piļs ādamustobas sī-

nas greznāja rynda Borchu gimines portretu, zam kurim beja Borchu seņču geneagiski-heraldiskī, uzslavas gorā raksteiti, pylni anachronismu uzroksti.“

Varakļoņu bazneica

Ap 1882. g. Varakļoņu mīsteņā beja 1144 īdzeivōtōji. 1893. g. uzcēle pareizticeigim kūka bazneicu. 1897. g. Varakļōnūs beja 1810 īdzeivōtōju. 19. g. s. 90. godūs te jau atsaroda ari ev. lut. bazneica un 2 fabrikas. 1905. g. īdzeivōtōju skaits beja pīaudzis uz 2517 cylvākim. Šymā laikā mīsteņā beja 589 ākas, nu tom 10 myura. Mīstā tyka nūtūrāti 4 goda tērgi, beja tautškola, pareizticeigūs draudzes škola un lauku ambulance. I pasaulņa kara laikā mīsta īdzeivōtōju skaits Varakļōnūs nūsleidēja leidz 2100; 1920. g. beja vairs tikai 1919 īdzeivōtōju. Pēc tam īdzeivōtōju skaits sōka pamazam pīaugt.

1928. g. 25. februārī Varakļōnim pīškeire pīlšātas tīseibas. 1929. g. jaunajai pīlšātai pīdarēja 309 ha zemes. Uz 539 gruntsgobolim beja 364 ākas, nu tom 7 myura. Pīlšātā skaitejōs 140 tērdznīceibas uzjāmumu un teik nūtūrāti 5 goda tērgi. Golvonō īdzeivōtōju nūsadorbōšona kai seņōk, tai ari tagad, tērdznīceiba un amatnīceiba.

Varakļonūs dorbējās piļsātas un pogosta vaļde, mirtīsa, 1 advokats, 2 ōrsti, 2 aptekas, slimneica, LSK veseleibas punkts, vaļsts gimnazija, 3 p-šķolas, 2 bibliotekas, 166 veikali, 128 un seņiāiūdndi amatņiceibas pasōkumi (storp tim lynu fabrika, patmaļas, kūku zōgētova), 3 bazneicas, synagoga un 5 bīdreibas.

Varakļonu apkōrtne nav ni ar kū sevišku ivārojama. Zemes augsne vīgla un palāka, daļa zemes ir mōlaina ar kaļčainu pamatu, pļovas zamas. Tyvumā atsarūn Malīnes leidzonuma dumbraini meži un plašais Teiču pūrs. Pirms Aivikstes padzilinōšonas, — 1937. g. polūs un leitovōs Lubōna jyura pōrplyuda leidz pat Varakļonu pīvōrtei. Apkaimē atrūnams lobs mōls ceglim, kū izmontoj 2 cepli.

1969. godā Varakļonūs beja 3900 idzeivōtōju.

Piļsāta stypri cītuse II pasauļa karā. Tyka sa-grauti apmāram 75 % sabīdryskūs undzeivojamūs āku. Pēckara godūs piļsāta atjaunōta. Lelōkī uzjāmumi — Varakļonu fabrika dybynōta 1945. godā, pīnōtova, maizes captuve, Varakļonu patārātōju bīdreibas konditorejas uzjāmums un dasu darbneica, rajona sadzeives pakolpōjumu kombinata uzjāmumi un darbneicas, Modūnes meliorācijas ceļtņiceibas pōrvaļde, rajona remontu un ceļtņiceibas kantora icērknis. Piļsātā uzcaltas daudzas jaunās uzjāmumu, sabīdryskūs un kulturas istōžu ākas, kai ari dzeivojami nomi. Rekonstruētas golvonōs īlas, īreikōti skveri, atvārti 10 veikali, universalveikals, ēdneica, kolchozniku tērgs.

Dorbojās slimineica, uzcalta 1958. godā, polikli-nika, medicinskais punkts; strōdoj 7 ōrsti. Atvārts bārnu dōrzs īreikōts socialōs nūdrūšynōšonas pan-sionats. Školas 1968./69. godā: vydsškola ar 620 ško-lānim, 8-gadeigō internatškola ar 240 školānim, muzykas školas filiale, sporta škola, kulturas noms, kinoteatris, 2 bibliotekas ar 30 000 grōmotom un grōmatneica.

Rokstā „Varakļoni pec seņču nūstōstim“ Domānu Kārlis „Dzeive“ 113. nr. 1972. godā roksta sekojūšu:

„Varakļonu vēsture ir vaca, varbyut daudz vacōka, kaidu mes spējam īsadūmōt. Tei prosa pēc nūpītna dorba nūtykumu pēteišonā, atrostūs faktu izvērtēšonā un saleidzynōšonā. Ar šū mēginōšu atstōsteit nūstōstus, kas caur mutes vōrdim nu paudzes uz paaudzi ir stōsteiti par nūtykumim, lītōm un vītōm, kai ari saleidzynōt ar zynomim vēsturyskim faktim, šymā laika pūsmā.

Varakļonu muiža tykuse byuvāta uz Lōcānu cīma zemes. Pēc nūstōstim tū varātu atteicynōt uz 17. godu symtu, kod Lōcānu cīms, vīns nu lobōkim un bogōtōkim vysā apkōrtnē, ticis pakōpiniski pōrjimts nu Borchu dzyntas lūceklim, lai ari šys pōrjimšonas process ildzis daudzus godu dasmytus. Lōcāni pamozam sadaleiti pa dažaidim nūstuyrim Borchu dzyntas īpašumūs. Lōcānu cīma Varakļonu pogostā nav. Ir tikai Lōcānu uzvōrdi. Ir ari lūti īspējams, ka bez Lōcānu cīma muižas lauki ir tykuši paplašynōti uz kaida cyta voi cytu cīmu zemes, kas maņ tūmār nav zynoms. Veipōres upeite poša par sevi atgōdinoj, ka te ir dareišona ar Veipu ōri, leidzeigi kai Dekšņu ōre, bet taidas vītas tōs tyvumā nav. Nu šō apgolvojuma izīt, ka pošreizejī Varakļoni ir tikai vacūs Varakļonu turpynōjums, kas meklejami cytur.

Pēc prof. B. Briškas apgolvojuma, ka vacī Varakļoni byutu meklejami Varakļonu pogosta Kazsolas cīma apkōrtnē — vītā, kū vēļ tagad tauta sauc par „Ceglu kolnim“ tys ir, ap 4—5 km uz zīmelim nu tagadejim Varakļonim — apstyprynoju munu seņču nūstōstu pareizeibu. Jys ari nūrōda uz kaidu vacu karti, kura rōda kaidu lelōku apdzeivōtu vītu ar nūsaukumu Warka, kas atsarūn dīnvydūs nu Lubōna azara — Mare Lubanicum (Lubōna jyura) (verīs Dzeive, VI — 105 1971. g.). Muni seņči šū vītu sauce par Nabogu voi Ubogmuižu.

Ubogmuiža atsarūn Lubōna leidzonuma dīnvydu daļā, kū īkļāun zamas pļovas un pūrōji, kas pyrms Aivīkstes padzilinōšonas, pavasarūs vīnmār pōrplyuduši. Applyudynōdams mīlzu telpu, Lubōns teišam izavēre pēc jyras, jo pōri yudiņam nabejuse saradzama mola. Lauksaimnīceibai izmontojamō zeme bejuse tikai ap paugurim.

Kōpēc Varakļōnu muiža tur nav pastōvējuse un kaidi ir pagrymšonas cālūni?

1) Sakarā ar Lubōna pōrplyusšonu, muiža nav varējuse pīteikuši sovus laukus paplašynōt un tōdēļ atpalykuse īpakaļ tō laika progresam.

2) Ubogmuiža izmontōjuse satīksmei yudiņa ceļus, kas vālōk šaidu nūzeimi zaudējuši, jo sauszemes celi beja klīvuši izdeveigōki par yudiņa celim, kas vede uz Lubōna azaru un tōlōk pa upem uz cytom vītom. Agrōk šys ceļš ir saistējis ar Daugovu un pa tū uz Reigu voi otkon ar Peipusa azaru — Pliskovu, Novgorodu, kas pēc pūļu varas nūstyprynōšonas beja zaudējis savu nūzeimi, jo jaunais administratīvais centrys pōrsasvīde uz Daugovpili, Viļņu un Varšavu, kas, lītojūt yudiņa ceļus, beja naizdeveigi.

3) Borchu dzymta pa tū laiku īgyvuse sovā īpašumā bez Varakļōnim, Borkovu (nu kō tei ir montōjuse savu nūsaukumu, — vōcyski Borchow), Atašīni, Preiļus, Vōrkovu un vaiņōkas muižas Vitebskas un Polockas gubernēs, bez tam tei radejuse vasalu virkni pusmuižu — foļvarku. Vysom mynātajom un namynātajom vītom ir sova kūpsakareiba kai satīksmes, tai īdzeivōtōju izmaiņas ziņā, kas leidz šai dinai nav izpēteits.

4) Reformacija savīļņōjuse un saškāluse muižinikus, šymā gadejumā Borchu dzymtas lūcekļus, un leidz ar tū muižai pakļautūs un saisteitūs īdzeivōtōjus.

Tai ka lauksaimnīceibai tei vīta nav bejuse izdeveiga, tod Borchī (vītejā izrunā tūs sauce par

Borgim) reizi uzcaltajās ākās ir mēģinājuši nūdybynūt ryupniceibu, kū tagad varātu saukt par mōjryupniceibu. Šō pasōkuma realizešonai tī ir saistejuši gon vītejūs īdzeivōtōjus, gon izmainejuši tūs nu cytom muižom voi ari aicynōjuši nu Pūlijas un Leitovas sova omota pratējus, golvonā kōrtā audējus. Tamā apkōrtnē mes varim atrast šaidus uzvōrdus: Šidlovskis, Stafekis, Latkovskis, Nažinskis, Masaļskis, Kozlovskis, Sārna, Smeļters, Škeslers, Škiļters un cytus, kas līcynoj par jūs saskari ar muižas dzeivi jūs nūsadorbōšonu voi izceļsmi, lai ari nu tō laika ir pagōjuši sovi 3—4 godu symti. Vysi jī bez izškireibas ir eisti latvīši, kas pat nazyna, kaidā veidā jam ir rodušis pūliski voi vōcyski, voi kaidai cytai tauteibai pīdarūši uzvōrdi. Daudzi nu jim maineja uzvōrdus: Stafekis kliva Strauts, Poļaks — Zelmenis, Rimša — Vonogs un tai tōļōk.

Šei mōjryupnīceiba tūmār nav plaukuse varbyut sova izolāta stōvūkļa dēļ. Tai beidzūt Borchī asūt kārušīs pi nabogu un naspējniku nūmatynōšonas, kas kai kaidā veidā varējuši šū tū pīpaleidzēt. Tautā šei vīta tod jau sōkta saukt ar jau mynātū vōrdu — Ubogmuižu, jo poši Borchī jau tymā laikā asūt pōrgōjuši uz dzeivi tagadejūs Varakļōnūs. Tai ka nūmatynōtī nabogi un pōrejī nūdorbbynōtī, kai ari Borchu nagribēšona (tim, varbyut beja zynoms īmeslis, jo vīnmār taču navar pīlikt, nasajamūt nikō pretim) nav varējuši muižas ākas uzturēt lītōšonas kōrteibā, tod tōs vīnkōrši sadrupušas un sakrytušas, kas vairōk nav muižu atgōdynōjuse. Jōatzeimej, ka šim nabogim, sevis uzturēšonai muiža asūt atļōvuse turēt kotrai giminei pa kozai. Tūs skaits bejis īvārojams, tod ari kozu sanōcis lels bors, jo lelōku daļu nūmatynōtī bejuši vininiki. Vīteji īdzeivōtōji otkon šū vītu pōrsaukuši par Kozsolu (vītejā izrunā Koscola), ar kaidu tei tagad bejuse pazeistama.

Eisi sokūt, Ubogmuiža ir vacī Varakļōni, kur beja apsamatuši Borchu dzymtas lūcekli, kod tī īgy-

vuši Varakļonus sovā īpašumā, tys ir, pēc Livonijas sadaleišonas, ap 1586. godu. Tī nanūdybynōja muižu uz teira lauka, bet gon atroda jau kaidu apdzeivōtu vītu, kas ari ogrōk ir kolpōjuse kai administrativim, tai religiskim nūlyukim, jo pyrms Borchim Varakļōni ir pīdarējuši pi Reigas arciveiskupijas. Arciveiskupija, dūmojams, tūs ir pōrvaldejuse leidzeigi vysim sovim padūtajim.

Ubogmuižā ir bejuse katōļu bazneica, pareizōk sokūt, kapleica, kas apkolpōjuse kai muižas, tai vītejūs īdzeivōtōjus. Lai gon vītejī īdzeivōtōji bejuši atgrīzti kristeigā ticeibā, tūmār tī vīnmār turējuši pi seņču tradicijom un īskotim, kuras katōļu Bazneica tymūs laikūs naasūt apspīduse, bet gon vairōk voi mozōk pīmārōjuse sovim īskotim. Apsspīšona sōkusēs ar pretreformaciju kai pret latvišu ticējumim, kū obus vīnaidi apzeimējuse par pogōnim. Pogōni, kai zynit, ir vysslyktōkais vōrds tō laika leksikografijā. Pogōnus nauzskateja par cylvākim, bet gon leidzeigus zvērim, un kai ar taidim ari asūt apsaģōjuši.

Kai zynoms, reformācijas vilnis ir gōjis pōri Varakļōnu nūvodam. Daži Borchu dzymtas lūcekli asūt pōrgōjuši luterticeibā un apsamatuši uz dzeivi Lōcānu cīmā. Dūmojams, ka pošā Borchu dzymtā ir nūtykuse škeļšonōs, jo šymā pōrgrūzeibu laikmatā vysi dzymtas lūcekli nav pīdarējuši pi vīnas konfesijas. Varakļōnūs asūt bejūse protestantu bazneica. (Verīs: Latvijas vēsture, E. Dunsdorfs, 134. lp. nu teksta Dionisius Fabricius, op. cit., 442. lp.). Prūtams, ticeibas maiņu nūsaceja Borchu dzymta kai vodūšō kōrta, kas, līkās, vītejūs īdzeivōtōjus ir styprōk saistejis pi sovīm seņču ticējumim, jo ari katōļu Bazneicas īskoti nav bejuši pilņeigi īsaksakņōjuši.

Muni seņči zynōja stōsteit, ka luterāņu bazneica, dūmojams kūka, atsaroduse Lōcānu cīmā pi Kažavas upeites — vītā, kur vālōkā muižas parkā uzcalts tūrņs. Lōcānu cīmā jau dzeivōjuši luterticei-

bā pōrgōjuši Borchu dzymtas lūcekli. Ar šū tūrni saistōs legenda par guneigū zalta zūbynu, kas asūt aprokts dzili zemē, un ka šys zūbyns otkon reizi pasarōdeišūt dīnas gaismā, jo zaltam asūt īpašeiba nazaudēt vērteibu un reizi pasaceļt un iznycnōt vysus mūškus un kavēkļus dzeives ceļā. Šei legenda ir symboliska. Tōs izskaidrōšona var byut dažaida, ar pamatmotivu: brōleibu, taisneibu un breiveibu.

Tei rodusēs, dūmojams, pēc misionaru darbeibas uzsōkšonas, pēc muižas lauku paplašynōšonas uz vītejūs īdzeivōtōju rēkina, pēc pakōpiniska zemnīku tīseibu zaudēšonas un tūs pōrvītōšonas pēc muižkunga īskotim sev izdeveigūs darejumūs.

Ap 17. g. s. maiņu plūsejōs lelais Zīmeļu kars, kura beigōs Zvidrija zaudēja Vydzemi krīvim (1710). Pūlija, kuras varā Varakļōni atsaroda, uz sōce styngru katōlicisma politiku, un tō rezultatā protestantisms zaudēja sovu ītekmi šymā apvydā. Bez tam myusu seņči, kai jau saceits īpriķš, vīnmār asūt stypri turējušis pi latvišu tradicijom un dzeives īskotim, jo kristeigō ticeiba nav varējuse izskaidrēt un apgōzt seņču dzeives gudreibu un tykumeibu. Ar šū periodu dažom dzymtom ir sasaglobōjuši nūstōsti, kas saisteiti ar pazamōšonu, mūkom, guni un nōvi. Oficiali šū periodu katōļu Bazneica uzskota par misijas dorbu storp jaunatgrīztim un pogōnim. Jo pyrmūs varātu uzskateit kai konvertitus nu luteranisma, tod ūtrajūs saredzim latvišu tradiciju sorgōtōjus un globōtōjus. Jau 1732. g. Varakļōnūs ir mynāts Jezuitu atbolsta punkts. (Verīs: Misionaru darbeiba Latgolā, St. Škutāns).

Vysus tagadejūs Varakļōnus un tūs apkōrtni vēļ ap 18. g. s. sōkumu asūt klōjis lels meža masivs ar atsevišķom cylvāku apmetnem šō meža izcērtumūs, izdagumūs voi paugurūs. Šōs apdzeivōtōs vītas, kas tyvōk Lubōna azaram, dažkōrt tykušas sauktas par solom voi golim, kas pavasarūs eistā vōrda nūzeimē bejušas solas un sauszemes goli, jo aiz tim sōkušis leli yudini, pīmāram: Sola,

Vydsola, Ducsola, Zvejsola, Salinīki, Uj(as)gols, Solagols un tai tōļok.

Lai gon šys meža masivs bejis savinōts sovā storpā, tūmār tur asūt izškērti četri meži: Lisiņa, Vacums, Syls un Olužneica.

1) Lisiņa mežs, prūtams, kai vysi cyti meži, asūt bejis daudz lelōks. Tys aizsnēdzis tagadejū Borkovu, kura molā tei asūt nūdybynōta. Lisiņa mežā, seviški lobajā upes krostā vīnmār asūt auguši stolti ūzuli. Vysumā tys ir bejis lopu kūku mežs.

2) Vacuma mežu uzskota par pamata, pyrmū voi vacū mežu. Vōcyski tū sauce par Urwald. Tys asūt snēdzīs nu Teiču pūra leidz Malnovai. Nu tō poša meža atsadalejuse Vaikne, pazeistama ari kai Lōča mygs, Buksti, Sēņu bēzrs, Dēlineica un Strumpneica. Patiseibā obi beidzamī beja tikai vīns mežs. Par Dēlineicu tū isaukuši tikai tōdēļ, ka tur augušas smuidras egles, kū lītōjuši priķš dēlim. Storp Vacumu un Strumpneicu atsarodušas pļovas. Jo Vacumā taurējuši, tod pōri šom pļovom atskanējis Strumpneicā. Nūsaukums cēlis nu vōrda strumpe (angliski — Buglehorn). Storp Vacuma mežu un Sylu bejis vacs latvišu nūvods — Oltyužna nūvods. Vōrda sastōvā olūts un tyuznis, taitod olūtaini izburbuse vīta. Tagad tyuzni tikpat kai nalītoj, jo tymā vītā soka pyuznis. Pīmāram, skudru pyuznis utt. Vacums bejis jauktu kūku mežs.

3) Syls sovā nūzeimē un byuteibā bejis skuju kūku mežs. Tys sōcis nu Lōdānu Sylā un turpy-nōjīs leidz Stērnīnei — Tyhtagolam, jo aiz tō sōcis lelais Teiču pūrs. Tagadejī nūsaukumi — Lōdānu syls, Kopu syls, kur atsarūn Ledzērķšu voi Varakļōnu kopi vysom konfesijom. Ledzērķste ir kaidš zōļaugš. Sileņš, kas atsaroda sūplōk Varakļōnu piļsātai dīnvydrītumūs un uz kō tei pasaplašņōja, Silinīku syls, kas rūbežojās ar Stērnīni. Vysi mynāti

meži ir tikai pūsmi tō laika Sylam, bez tam nu tō poša meža atdaleits Atspukas mežs un Zverince. Beidzamō sovu vōrdu īgyvuse nu vōrda zvērs. Zverincē sovā laikā muiža bejuse īreikōjuse zvēru dōrzu un medeibu rezervi. Tōs nūsaukums samārā jauns.

4) Olužneica; vōrda izceļsmes pamatā olūts, ar tim tei bejuse bogōta. Tū nu Sylā atdaleja Krysta pūrs, kaidreizejais īplakas ezereņš, kas tymā laikā vēl nabejis galeigi aizaudzis un nu kura iztecēja Kažavas upeite. Olužneicā atsarūn ari ūtras upeites Veipōres iztaka; tōs pi Repšu Cakulim sasavīnōdamas veidoj Malmonu. Šys mežs ari ir bejis jauktu kūku mežs un tys aizasnēdzis uz Gribolvu un Vydsmuižu.

Tymā vītā, kur tagad atsarūn Varakļōnu piļsāta ap 18. g. s. sōkumu, augušas ōrkōrteigi smuidras prīdes, kaidas vēl varēja redzēt Kopu sylā un ari Sileņā, pyrms tō nūcērsšonas. Šei augšona izskaidrojama ar tū, ka sūplōk atsarūnušais Krystapūrs un ari ūtrā pusē samārā zamō Oltyužas nūvoda īploka sagōdōja volgonumu un tryudim bogōtu bareibu kūku saknem. Augsna, uz kuras pēc kūku izcērsšonas atsarūn Varakļōni, ir smiļšaina. Tei pasacēle dažus metrus vērs apkōrtnes. Tymā laikā Krystapūrs pat borgā soltumā naaizsalis, jo zīmeļūs tū aizsorgōjis mynātais Syls. Krysta pūra nūsaukums samārā jauns. Tys radis ar jau mynātū misijas sōkšonūs, kod cylvāki sovas pōrlīceibas dēļ dzeiti pōri šam naaizsolušam ezereņam. Jo „navaineigi“, tod tī izbryduši cauri, jo „vaineigi“, tod tim nav izadevis tikt uz ūtru pusi. Tim ir bejis tai saucamais Kristus pōrbaudejuma laiks, nu kō tod pūrs asūt ari īgivis sovu nūsaukumu.

Šymā stoltajā Sylā atsaradis sovs saišonas laukums, sova svātbērzs — vīta apsprīdem, izprīcom un cytom latvīšu tradīciju izreiceibom. Tai vītai ir bejis sovs nūsaukums, bet tys maņ nav prōtā. Tū vītu varātu saukt ari par Elku kaļneņu. Šō Sylā

turpynojumā, pi Silinīkim atsarūn granta bedres, kur vēl Latvijas sōkumā, varējuši izrakt cylvāku golvas kausus un cytus kaulus. Nivīns nav varējis pasaceit, kas tei bejuse par kaidreizeju apglobōšonas vītu. Natōli nu tim atsaroda katōļu kopi, kas tur atsaroduši jau nu misijas sōkuma un kurus katōļu bazneica pōrzynōja un aizsorgōja. Natōli nu tim atsaroda, tai saucamais, Laupeitōju kaļņeņš un aiz tō Slapkovu uzkaļņeņš.

Tagad mozlīt apsavērsim Oltyužas nūvodu. Vōrda izceļsme jau tyka īpriķš izskaidrōta. Šymā Sylā jau seņ dzeivōjuši Ļovāni. Tō vōrda pamatā ļovs — lauva. Tikai vālōk tur nūmatynōti katōļticeigī boltkrīvi: Romyslovi, Savicki un Ščucki. Beidzamī asūt sapracynōti ar Ļovānu dzymtu. Nu kō tod ari asūt nūsaukums Ščucki-Ļovāni. Senejī Ļovāniši bejuši medinīki, tōpēc ar lauksaimnīceibu tī tikpat kai naasūt nūsadorbōjuši. Ļovānu uzvōrda nesēji izmyra ap Ūtrū pasauļa karu. Pi Oltyužas nūvoda agrōk pīdarējuši ari Kōkari. Profesors L. Latkovskis tū vad sakarā ar vōrdu konkors, kas pōrveidōts par Kōkaru. Var ari pamatā byut kaidis sōmuugru izceļsmes vōrds.

Jurini voi Jureiši, vālōkī Jurašinka s vysi asūt izmyruši. Nav zynoms, voi tys byutu bejis mēris, voi kaida cyta nalai me. Dūmojams, ka tōs nalai mes dēļ asūt izmyrušas Kristceles un Ōbeliškas, kur vālōkā laikā asūt nūmatynōti vacticeibnīki, krīvi. Šī vacticeibnīku krīvi leidz beidz mam laikam turejōs atsevišķi un nasajauce ar apkōrtejim latvišim. Jureņu zeme vēl ilgus godus stōvējuse vacainē, aizauguse ar kryumim un mežim. Nivīns tur nagribējis sovas kōjas spert, beidamīs pīdzeivōt taidu pošu голу. Zynōja stōsteit, jo nalai me pīmeklējuse, tod tī, kas vēl varējuši kustētīs, kōruši boltus pologus ōrpusē kai zeimi, lai nanōkūt. Jureņu voi Jureišu uzvōrda Varakļōnūs nav. Storp cytu, Viļānūs uz Jureņu zemes asūt byuvāta bazneica un klūsters (verīs: Misionaru darbeiba Latgolā, St. Škutāns, 58. lp.).

Sūplōk Jurenim atsarodušas Pikšes, tagadejī Bikši-Nagli. Pikše ir kaida zivs pasuga. Tī ari asūt vysī izmyruši. Pikšes uzvōrda Varakļōnūs nav. Taidi uzvōrdi vēļ sastūpami Vydzemē. Nagli asūt inōcēji nu Gaigalovas Naglim. Vītas nūsaukumam tod vajadzātu byut Pikši-Nagli. Šū vītu parosti mēdze saukt par Biksem, sova jūceiguma dēļ. Bikses vyspōri nav latvysks vōrds, bet gon sakšu. Latvyski tōs ir poslovas un yuzas. Pymōs ir garas, šauras, pagatavōtas nu vylnas voi pusvylnas drēbes — ūtrōs ar obulim, nūsakōrušas gondreiž leidz celim. Tōs pagatavōtas nu nōtynōs drēbes, bīži streipainas voi rūtainas, lītōtas pi dorba, zīmā vylkatas vērs poslovom. Šaidas bikses volkōja vīnkōršō tauta vysā Rītumeiropā.

Leimani — breivī ļaudis, kas ar muižas izaplēsšonu asūt zaudējuši sovas privileģijas.

Leimanīši — tō pošā vōrda pamozynōta forma.

Brōkas, kuru vōrds nōk nu klīgt, brēkt, vaimaņot un tōdēļ Brōka (Brāka).

Rokuli, pamatā nīvojamais vōrds rakars, kas nōk nu sakšu vōrda rakkal — grōbslis, nalītis. Teiču pūrāir Rāksola, kur asūt nūmatynōti cylvāki par kaidu pōrkōpumu. Var byut ari cyta izskaidrōšona.

Škēles, kur kolns īsastīpis kai škēle, zemes strēmele pūrainā apkōrtnē. Vysi pōrejī asūt jaunpīnōcēja, lai gon ap tim jau radeiti vasali cīmi.

Pōči. Pi jaunpīnōkušim pīskaitomi ari Pōči. Šōs vacōs un plašōs dzymtas vacōkais zors meklejams Akmiņu voi Maltas Pōčūs. Pēc vīnas versijas, pōčas ir izdagumi, pūstejumi, pūstožas un tōdēļ daudzskaitlinīki, pēc ūtras — sēnes, pūdeni, kū agrōk saukuši par pōčim. Un otkon tī ir ļūti labi auguši izdagumūs. Pōrejā Latvijā tūs sauce par pōkim, leidzeigi začs — zakis, pōčs — pōkis. Vacō-

kais dzymtas lūceklis asūt nūmatynōts ap 1740. g. Sylā molā, tagadejūs Pōčūs. Teiruma vydā auga lela, žuburaina, ar cauru vydu, vaca veikсна. Sū veikсну asūt stōdējis jaunatnōcējs Vysuvolds sūplōk sovai būdai par gūdu un svēteibu Dīvam un sovai dzymtai, ka paleidzējis ceļt tai saucamū Vacū voi Viktora bazneicu Varakļōnūs. Tei pabeigta 1746. g. Interesantā kōrtā vālōkais cīms vairs nav atsaradis mynātōs veikсныs tyvumā, lai gon zemes šņūre vīnmār tur atsaroduse. Pats cīms atsaradis tyvōk Varakļōnim. Pēc godim poša dzymta sazorōjuse, tōs lūcekli jau izsvaideiti un tūs vītā gon preceibu, gon pōrvītōšonas veidā, ilyktas cytas dzymtas pīdareigi. Pirms izišonas vīnsātōs Pōčūs atsarodušas septeņas učastkas: divas Pōču, Brišku, Pauneņu Leimaņu, Sārnu un Nagļu. Bez tam Leimaņu učastkai ticis pīdaleits tai saucamais bobuļs Zeps. Obejas Pōču učastkas uzturējušas pastōveigu cīma gonu, bet pōrejom učastkom bejis jōdūd paleiggons, pēc kōrtas voi varēšonas un jo taida nabejis, bejis jōsaleigst nu cyturines. Par paleiggonu sovu laiku bejis ari tagadejais veiskups B. Sloskāns.

P u n t u ž i . Vēsturyskā seceibā Puntuži asūt Pōču dzymtas atzorōjums, kas atsadalejis voi izlykts, kotrā ziņā te bejuse dareišona ar pošu dzymtu, na muižu un kas sovūs pyrmajūs pastōvēšonas godūs viļcis dzeiveibu ar zylgonu putru, kas napīteikuša uztura dēļ radejuse lelu vādaru, nu kō tod ari asūt īsaukts par puntuži, tys ir, putras vādaru. Pi taidas pat izceļsmes pīdar vōrds lotyuzs (nasa-jaukt ar vōrdu oltyuzni!). Oltyuzs ir ols vādars (ang. — beerbelly).

Ceipinīki. Vōrda pamatā ceipa, tys ir, steipa, pi tō poša vōrda saknes pīdar cylpa, jo steipas, kas liktas nu kūka, asūt lyktas pameišus cylvēideigi. Ceipinīki bejuši muižas ļaudis, amatniki, kas taisejuši bucas, tūverus, cytus traukus un dorba reikus muižas vajadzeibom .

Kluši sovu nūsaukumu asūt igyvuši vālōkūs godūs. Pyrms tō bejis Rokulu nūsaukums. Muiža jau bejuse bogōta. Sylā vydā jau bejis izcērsts ceļš uz Atašīni. Kungi parosti braukuši sešjūgā. Nūstōsti it par kungu un ari par vīnkōršu ļaužu aplaupeišonu pi, tai saucamō, Laupeitōju kaļneņa. Borchs bejis īskotūs, ka šū aplaupeišonu izvadūt nu Rokuļim un pa klusū pazyudūt bez pādīm. Tys licis lelu daļu tagadejūs Klusišus apmaineit, bet laupeišona naasūt mitējusēs. Jaunatnōkuši šū „laupeitōju“ gūdu asūt tōļōk nasuši. Patīseibā šū laupeišonu asūt izvadusi muižas ļauds nu Ceipinīkim, kam jau bejuse saskare ar cytom vītom.

Veipi. Prof. L. Latkovskis pēc jaunōkim pētejumim, tū vad sakarā ar leikumōtu upeiti. Veipes upe asūt Leiksnā nu tō Vīpes pogosts un Vīpes upeite pi Leivōnim. Tei asūt vaca vōrdu sakne, kas asūt radnīceiga ar latiņu vōrdu — vibrare, angļu wipe un myusu vaibsti un vībtīs. Taitod ar pamatnūzeimi: lūceitīs, kustētīs dažaidūs vērzīņūs. Taitod tī sovu nūsaukumu byus igyvuši nu leikumainas upeites. Gondreiz varātu saceit, ka tūs sōkūtnejō atsarasšonas vīta byutu Veipōres upeites tyvumā.

Stradeni, vōrda pamozyņōjums nu strodim.

Stabuļnīki. Vōrda pamatā stabule. Tys ir pamatinstrumentis vysim modernajim pyušamajim instrumentim. Iztaiseit stabuli un izvylynōt nu tōs pazeistamas dzīsmes melodiju bejuse sova mōksla. Stabuļnīki ar sovom stabulem asūt pīsadalejuši dīvkolpōjumūs. Strumpe un sviļpe ir klaušu laiku terminologija, cikom taure jau sastūpama daudz agrōk par mynātajim instrumentim.

Maurāni.
Grozās.

Pauneni asūt īnōcēji nu Saikovas, kur vēļ tagad tim asūt sova saimnīceiba.

Bokōni sovu vārdu montōjuši nu vārda pogōni, tikai tys vālōk sagrūzeits un saukts par Bokōnim. Jau īpriķš minēju, ka par strōpes izcīsšonas vītu asūt kolpōjis Krysta pūrs ap Misijas laiku. Par taidu ari kolpōjuse Olužneica, kū pōrraudzējis kungs ar sovīm padūtajim. Olužneicā atsaroduši kaidi septeni laukumi, izcērtumi, kur par strōpi un dvēseles škeisteišonu dažaidūs laikūs nūmatynōti dažaidi grēcinīki, golvonā kōrtā tai saucamī pogōni. Pēc sovas strōpes izcīsšonas un grāku nūžālōšonas tī asūt nūmatynōti tagadejūs Bokōnūs. Storp cytu, vīna nu taidom bejuse Lesniku saime, kas Olužneicā sabeiuse vasalus 25 godus, nu kō tī montōjuši Lesnīka nūsaukumu, lai gon jūs uzvōrds bejis Latkovskis. Nu šūs pēctečim prof. L. Latkovskis asūt gon tū dzērdējis, bet pījēmis, ka tei asūt zūbōšonōs, jo nivīns nu dzymtas lūceklim par tū nasūt runōjis. Jō atmiņā asūt daži storpgadejumi, kai tū jys pīzeimej, kas līcynōtu par saceitō pareizeibu. Ari vālōk Bokōni skaitejušis vīta ar nalobu slavi. Uz turīni ap 19. g. symta vydu, tykuse pōrcalta vīna Pōču saime un nu turīnes sovukōrt uz Pōčīm atcalta Lōcānu saime. Pōču saime uz turīni pōrcalta it kai par „būršonu“. Tōs dzymtas lūcekļus vēļ tagad gūdōja par pyukim. Pōčūs atcaltais Lōcāns miris. Atraitne pajāmuse īgōtni Pauneņu nu Paunenim, nu kura tod rodusēs Pauneņu učastka. Kungu laikūs nu Kozsolīšim asūt atcalts Sārna. Tī vēļ jūprūjom tyka gūdōti par Kozsalīšim. Vīns nu šōs saimes lūceklim, Konstantins Sārna, Lōčplēšu kara ordeņa kavalers, dzimis 1895. g. majā, miris 1963. g. 31. janvarī Anglijā beja cēlis nu mynātajim kozsalīšim.

Sūplōk Bokōnim atsaroda Ūžinīki. Ari tī asūt bejuši kaidreizejī „grēcinīki“, tikai na taidā mārā, bet gon kas pretōjušis kunga nataisnai reiceibai, jō montrauseibai uz zemniku rēkina.

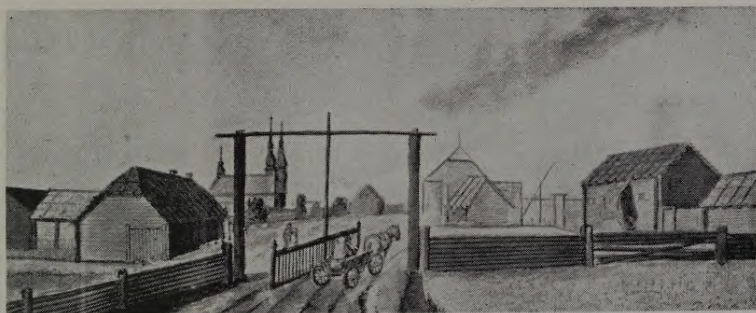
Storp Bikšim-Naglim, Klušim un Rōkulim atsaroda Pōču pļovas, kū sauce par Vacuma molu. Agrōk tur bejušas muižai pļovas, un pyrms tom

muiža plāsuse leidumus un tacynōjuse dorvu. Tikai vālōk, ar vīnas daļas pūļu un boltkrīvu nūmatynōšonu dorvas dadzynōšona pōrsasvīduse uz Dekterovku, kai tei tūreiz saukta, tagadejī Darvīniki. Vacuma molas pļovu lelōkō daļa sadaleita storp Bikšim-Naglim, Klušim un Rōkulim, kai ari radeita mežsorga mōja Zači.

Tagad pastōsteišu nūstōstu par laiku, kod uz jau mynātō „Elku kaļneņa“ pacāluši krystu un tū svētejuši. Apkōrt bejuši sasalasejuši vysaidi būri, rogonas, vylkači un cyti ragaini. Leidz ar Dīva vōrda minēšonu un krysta svēteišonu, vysī šī ragaini un eļnes kolpi pōrsavārtuši par dažaidim dzeivinīkim, sōkuši skrīt voi jōt uz slūtas uz tagadejū, tai saucamū, Ragaņbērzi, kur tūs vojōjis augsti pacaltais krysts un kur tī vysī dabōjuši sovu голу. Ar tū zemei atnasts mīrs un svēteiba. Pi šō krysta asūt apsamatuši Kristus kolpi, lai aizsorgōtu tautu nu mynātajim ragainim. Tymā vītā vālōk ir sōkta taiseit Viktora, tys ir, Uzvarātōja bazneica. Tikai godus vālōk Borchu dzymta ir izcērtuse Sylā ceļu, kū tagad sauc par Reigas īlu un kas aizīt uz Atašīni.“

VILAKA - MARNAUZA

Latgolas apceļotāja uzmaneibu Viļakā saisteja vēsturiskās pilsdrupas uz azara solas. Pēc Livonijas sadaleišonas veiskupa un ordeņa storpā, Viļaka tyka īdaleita Reigas arciveiskupijā. 1295. godā trešais pēc kōrtas arciveiskups Joannes de Vehte uz Viļakas azara solas uzcēle nūcītnōtu Marijas

Viļakas „plebanija“

Nu Brotze 1797. g. zīmējumim „Sammlung verschiedener Liefländischer Monumente, Prospecte etc.“

(Originals 29,2 x 11,9 cm)

Viļakas muižas ākas

Nu Brotze 1797. g. zīmējumim „Sammlung verschiedener Liefländischer Monumente, Prospecte etc.“

(Originals 13,6 x 30,1 cm)

Archis Līvoniensis a Dānnevaro Bruggenſie Līvoniæ magistro A.D. 1399 conditæ quæ adhuc exstant parietinæ, cum eccleſiâ parochiæ, extructa loco vet. A.D. 1686 sumptu F. Potocki palatini cracoviensis

Archis Marienhausensis a Joanne de Beehten archiep̄o Rigenſi medio in lacu Marienhausensi A.D. 1295 conditæ et a Gasparo de Linde archiep̄o Rig. A.D. 1509 amplificatâ quæ adhuc exstant v̄estigia.

klūsteri Marienhausen. Ar laiku šis vārds tautas
volūdā pārsveidījās par Marnauzu, kas tika lītots
blokus vārdam Viļaka. Latvijas neatkarības go-

Viļakas pilsēta 1943. gadā.

166. lp.

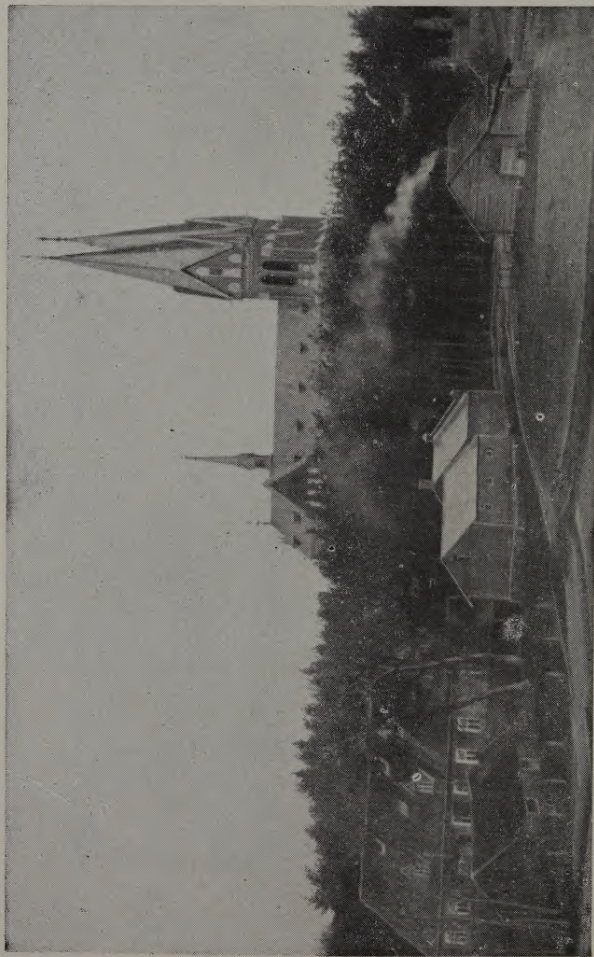
Augšā: Ludzas piļsdrupas un draudzes bazneica.

Apakšā: Viļakas piļsdrupas.

(„Terra Mariana“ 51. lp.)

dūs vārds Viļaka tyka bīžōk litōts, taipat tyka litōti obi vōrdi vīns ūtram blokus: Viļaka-Marnauza.

Sōkumā Marnauza ir bejuse militara nūmetne, kas vālōk, ar muižas nūsadybynōšonu un katōļu bazneicas uzceļšonu, izaveidōja par cīmu.

Viļakas bazneica 1943. godā.

Marnauzas azara solas plateiba, uz kuras at-sarūn piļs drupas, napōrsnādz 2 desetinas. Solu škārsoj grōvis. Solas austrumu daļa apauguse ar kryumim, rītumu daļā arvīnu vēļ radzamas senōs Marnauzas nūcītnōjumu atlikas, lai ari jau stypri nūōrdeitas byuvmaterialim. Nu azara rītu-mu krosta leidz solai beja uzcalts tylts, kura pāli zam yudiņa beja saradzami vēļ 20. g. s.

1509. g. arciveiskups Kaspars Linde atjaunōja un nūcītnōja klūsteri. Dažas godu desmites vā-lōk klūsteri pōrveidōja par nūcītnōtu rūbežpili, kai vīneigū arciveiskupiņas zemēs, Brandenburgas markgrafs, pādeļais Reigas arciveiskups, pēc krystnešu lelmeistara Gotharda Ketlera parauga, vysu plašū zemi ar nūcītnōtom pilim nūdeve Pū-lijas kēneņa Sigizmunda Augusta aizbiļdnīceibā. 1559. godā Dynaburga, Rēzekne un Ludza pōrgō-ja Pūlijas reiceibā, bet pēc vysas Inflantijas pīvī-nōšonas Pūlijai kliva par pādeļōs īpašumu.

1569. godā Marnauzas pili apļeņce krīvu kara-pāks. Piļs garnizonā tod beja pa lelōkai daļai lei-toviši. Garnizonu komandēja Jōņs un Aleksandrs Poļubinski. Drušsirdeigi karōtōji navīn atsyta uz-brucējus, bet vojōja tūs leidz Izborskas piļsātai, kuru trīcinī ījēme un sajēme gyustā daudz kara-veiru, storp tim vodūni Naščokinu. 1577. godā Moskva ījēme Marnauzu, nūpūsteja cītūksni un piļs imitņikus aizvede gyustā. Pēc Pūlijas karavo-dūņa un kēneņa Stepōna Batorija uzvaras par krī-vim un 1582. goda nūleiguma, Pūlija nu jauna at-gyva Marnauzu un nasakavējūt nūdybynōja šeit atsevišku starostiju (apriņki). Piļs tyka atjaunōta un stypri nūcītnōta.

Pamīra nūslēgšonas breidī storp Pūliju un Krī-viju, Marnauzas pilī atsaroda 7 Ielgoboli, 8 haubi-ces un 2 mortiras. Nūpūsteitū pili atjaunōja, un tei kliva par Marnauzas starostu rezidenci.

1598. godā par starostu beja Nikolajs Sucho-dōlskis, bet jau pēc dažom godu desmitem šū kara-liskū dominiju, arvīnu kai starostiju, pīškeire Jō-

nam Chodkevičam, kurs te ļūti reti dzeivōja. Pūlijas republikas laikūs Marnauzas starostija moksō-ja 6456 zlotus nūdavōs un 800 zlotus kai karaliskūs muižu litōšonas nūdavu par lobu zīmas militarūs nūmetņu uzturēšonai.

Marnauza kai rūbežpiļs zvīdru kara laikā vairōkkōrt smogi cīte. 18. g. s. sōkumā, Lelajā zīmeļu karā, pili piļneigi nūpūsteja. Pēc tam piļs uz azara solas vairs natyka atjaunōta. Mynātā laikā par Marnauzas starostu un leidz ar tū ari par Marnauzas muižas īpašniku beja Jurs Hylzens. Jys muižas mōju uzcēle azara austrumu krostā, kur tei pastōvēja leidz beidzamam karam. Jurs Hylzens beja kēneņa Augusta II kambarkungs, kas sovu dzeivi nūslēdze Gdanskā (Dancigā) un apglobōts Olivijas klūstera bazneicā pi Dancigas. Vīns nu jō dālim uzcēle jam skaistu pīminekli. Kūpšs tō laika Marnauza ir kai Hylzenu dzyntas montōjums.

Jura Hylzena dāls Jōņs Hylzens, pazeistamais Inflantijas chronists, vēļ jauns byudams, tyka apstyprynōts par Marnauzas starostu. 1744. godā kēneņš Augusts III ivēlēja jū par Inflantijas kambarkungu, kas pīškeire Marnauzas starostam tīseibas pīsadaleit senata sēdēs. Pēc pūļu kungu paroduma, Jōņs Hylzens pi kēneņa panōce privilegijas, kas paredzēja jo dālim pyrmtiseibas uz starostu omotu Marnauzā. Kod Jōņs Hylzens atsasaceja nu Porchovas, Braslavas piļsātom Leitovā un nu Marnauzas Inflantijā, Marnauzu montōja jō jaunōkais dāls Justinians (voi Justyns) Hylzens, kas dinēja kai generalmajors Pūlijas Leitovas republikas armijā. Justyns Hylzens beja kai Inflantijas kņazistes pōrstōvs kēneņa vēlēšonōs seimā un paraksteia pādeijō pūļu kēnena Poņatovska ivēlēšonu na tikai kai Minskas vojevoda, bet ari kai Marnauzas starosta. Dažus mēnešus pyrms nōves Justyns Hylzens atsasaceja nu Marnauzas starostas pīnokumim, bet leidz sova tāva Jōna nōvei dzeivōja šeit. Jōņs Hylzens apglobōts Dagdā.

Kūpš šo laika Justyns Hylzens, Maltas komanders un pādejaiss Marnauzas starosts, pōrsacēle sova tāva miļzeigūs latifundiju centrā — Dagdas pilī, kur pēc 11 mēnešim — 1778. godā nūmyra. Justyns Hylzens napaspēja nūstyprynōt sovam dālam tiseibas uz Marnauzas starostiju.

Pēc Pūlijas pyrmōs sadaleišonas, Marnauza ar vysom pōrejom starostijas muižom kai karalisks īpašums pōrgōja carīnes Katrinas II īpašumā. Katrīna II Marnauzas starostijas muižas uzdōvōja vīnam nu savim favoritim, nūpalnim bogōtam augstmaņam Jelaginam. Pēc Jelagina nōves jō atraitne nūdeve sovas tiseibas uz Marnauzas zemem sovam znūtam Buturlīnam, kura gimine vairōkkōrt dzeivōja Marnauzas īpašumūs. Marnauzas starostijas īpašumūs itylpa navin Marnauzas muiža, bet ari apkōrtejōs muižas, kai Bolvi, Kūdupe, Škilbāni, Baļtinova, Dagda, Malnova, Ruskulova u. c., kuru kūplateiba pōrsnēdze 163 776 des. Vysus šūs īpašumus Buturlīni vēļ pyrms 1820. goda pōrdeve Simonam Horožanskam. Horožanskis, navarādams apsaimnīkōt tik lelu plateibu Marnauzu un Ruskulovu nūdeve grafam Teodoram Kelleram. 1824. godā Marnauzu īgyva Ignats Lipskis. Pēc jō nōves Marnauza pōrgōja kai montōjums uz jō jaunōkū dālu, vālōkū maršalu, Jōni Lipsku. Pādejais īvārojami pavairōja muižas īnōkumus. Pēc jō nōves muižu montōja jō meitas kai nadolomu īpašumu. Marnauzas muižas zeme sastōvēja nu aramōs zemes un pļovu — 3000 desetinu, naapstrōdōtōs zemes un mežu — 33 435 desetinas, kūpā 36 435 desetinas.

Natōli nu azara un muižas ākom atsarūn uzkolns, uz kura beja īreikōta senejō kopsāta. Senōtnes pētnīks, archeologs Ž. Glogers izdareja šymā kopsātā izrokumus un tur atroda daudz bronzas rūtas litu un dzeļža izstrōdōjumu, prūti: 15 bronzas gradzynus, 60 zvaneņus un pakareņus, 10 rūkas sprādzes, vairōkas kokla rūtas, dažaidas pūgas, daudz kēdeišu, vyzuļu, stykla pērļu vysaidā lelumā un krōsā. Taipat atroda vairōkus symtus

boltu glīmežvōku, kaidus tymā laikā lītōja kai nau-
du Indijā, Tibetā un Sudanā. Tod beja irodums
glīmežvōkus, uzvērt digā un likt myrušai sīvītei
leidza kopūs. Karaveiru kopūs atroda škāpu dzeļža
smailes un kara cērvus.

Marnauzas mīstā tod beja pōri par 200 īdzei-
vōtōju ar 28 mōjom, katōļu bazneica, īdaleita Lu-
dzas dekanatā, ar 4862 dvēselem. Vacōkō katōļu
bazneica calta 17. g. s.

Ir uzaglobōjis interesants un vēртеigs veiskupa
Krištopa Šembeka ziņōjums pāvestam Klemensam
XI 1714. godā par Inflanту diecezes stōvūkli. Nu šō
ziņōjuma jēmu tikai tōs ziņas, kas atsateic vīneigi
uz Marnauzas draudzi. Nu veiskupa Šembeka la-
tiņu volūdā raksteitō ziņōjuma pāvestam radzams,
ka daži cīmi ir mežūs storp pūrim un ir na-
pīejami. Leidz dažim cīmim var nūkļjut vī-
neigi zīmā, kod pūri aizsolst, leidz cytim — tikai
pa teirumūs nūlyktom bolkom. Nadrūši ir šī meža
celi naapdzeivōtā nūmalē. Lai šūs ceļus apītu, bīži
jōmeklej tōli apkōrtceli. Rudiņūs vātras nūgōzti
kūki aizsprūstōja ceļus. Sausō goda laikā te plū-
sejōs leli guņsgrāki, nūdorūt lelus zaudējumus.

Mynātais dryumais veiskupa tālōjums aizku-
stynōja pāvestu Klemensu XI. Jys ar nunciya starp-
nīceibu īspaidōja tūreizejū Marnauzas starostu,
kambarkungu Juri Hylzenu, kurs 1716. godā pa-
mateigi atjaunōja Marnauzas katōļu bazneicu un
atteiceigi apgōdōja ar karūgim, svātbiļdem un li-
turgijas pīdarumim. Vālōk, Inflantijas kastelana-
pōrvaldnīka un Marnauzas starostas, Jōņa Hylzena
laikā, pasateicūt vīteiō prāvesta Januškeviča pyu-
lem. augšmynātōs, 1716. godā atjaunōtōs bazneicas
vītā 1748. godā tyka uzcalta lela kūka bazneica.
Šōs bazneicas skotu. uzīimtu nu dobas 1794. godā,
snādz Jōns Brotse VII sēiuma 171. kartē ar nūsau-
kumu „Sammlung verschiedener Livländischer
Monumente etc.“ 19. g. s. beigōs ari šei lelō kūka
bazneica draudēja sabrukt. Rodōs proiektš tōs vītā
celt myura bazneicu, kas kolbōtu godu syntim.
Tod Lipsku vadeibā taida ari tyka uzcalta.

Par jaunās myura bazneicas ceļšonu ryupējās muižas īpašņika Jōņa Lipska meitas. Vacō kūka bazneica atsaroda Viļakas cīma dīnvydrītumu daļā, un nu muižas uz bazneicu beja jōit cauri vysam mīstam. Storp bazneicu un muižu, ūļņeicas molā atsaroda synagoga, kas ļūti napatyka muižņeicom. Kaidu vokoru jōs ataicynōja muižas dōrzinīku ar kaidim septenīm styprim puīšim, deve jīm spani brandaveina dūšas uztaiseiņonai un pa nakts tymsumu lyka nūjaukt synagogu. Reitā tōs vairs nabēja, tikai peizaki, rogi un cyti synagogas svātumi mātōjōs pa īlu. Muižņeicas vālōk īdeve žeidim jaunū zemes gobolu synagogas ceļšonai — patōli nu īlas.

Jaunū myura bazneicu muižņeicas uzcēle cīma zīmeļu daļā, skaistā egļu kaļņeņā, preti muižas līpu alejai, lai nabyutu jōstaigoj cauri žeidiskajam cīmam.

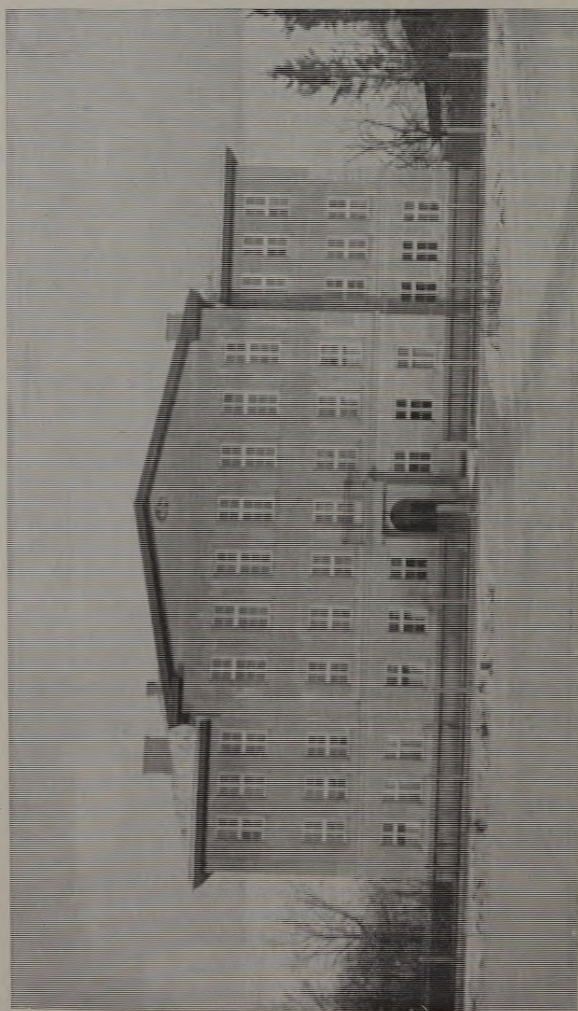
Draudzes lūcekli sōkumā atsaturēja apmeklēt jaunū bazneicu, jo beja pakleidušas baumas, ka tod vajadzēsūt moksōt par bazņeicas ceļšonu.

Vacajai bazņeicai policija nūslēdze durovas un aizzeimūgōja ar vaļdeibas zeimūgu. Muižņeicom īnōce ziņas, ka vacū katōļu bazņeicu nūdūmōts nūdūt pareizticeigim. Muižņeicom tys ļūti napatyka, un jōs reikōjōs taipat kai ar synagogu. Tikai pi bazņeicas nūjaukšonas rodōs gryuteibas: nivīns naīsadrūšynōja kērtīs pi krysta. Bet kai lai nūjauc bazņeicu, nanūgōžūt krysta vērs tōs? Beigōs vīnōjōs krystu nūgōzt vysī kūpā. Pēc krysta nūgōzšonas bazņeicas nūjaukšona gōja otri. Bet nu pīnōce durovas ar cara zeimūgu uz tom. Nivīns naīsadrūšynōja pi tom kertīs klōt. Beigōs ari šū jautōjumu veikli atrysynōja: atstōja tikai steņderes ar cara zeimūgu apzeimūgōtom durovom tymōs.

Pyrēmō pasauļa kara laikā muižas piļs tyka nūpūsteita. Latvijas naatkareibas laikā pili pōrbyuvēja un īreikōja gimnaziju. Muižas saimņiceibas ākōs īvītōja vērsmežņiceibu.

Tod Viļaka beja lelōkais „cīms“ Latvijā ar 1582

īdz. (59 % latv., 29 % žaidu un 8 % krīvu). Viļaka-Marnauza pārsnēdze 19 pilsātu īdzeivōtōju skaitu, sōcūt, ar Zylupi un Pļaveņom, beidzūt ar Durbi un Lejascīmu. Viļakā beja 313 mōjas: pogosta noms,

Viļakas gimnazijas āka 1935. godā.

garnizona kazarmas, mīrtīsa, vērsmēžnīceiba, mež-
kūpeibas škola, gimnazija, pamatškola, slimneica,
apteka, Romas katōļu un pareizticeigūs bazneica,

Viljaka gimnazijas izlaidums 1937. godā.

2 synagogas, ap 10 veikalu, vēja patmaļas un kīgeļ-
neica. Viļakā-Marnauzā satak 10 lauku celi un 5
lelceli: nu Abrines, Kōrsovas, Bolvim, Līpnas un
Vacumu stacijas, kas atsarūn 7 km. nu cīma.

1969. godā Viļakā beja 2800 īdzeivōtōji

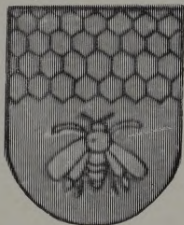
1944. godā uz Viļaku pōrcalts aprinķa centrys
un 1945. godā tai pišķērtas piļsātas tīseibas.
1950. — 1959. g. te beja Abrines rajona centrys.

Lelōkī uzjāmumi ir Viļakas lynu fabrika, dyb.
1946. g., Reigas tekstiļizstrōdōjumu ražōšonas ap-
vīneibas „Sorkonais reits“ filiale, dyb. 1966. g.,
Reigas fabrikas „Suvenirs“ darbneica, dyb. 1969.
g., LPSR Energetiskōs ceļtnīceibas tresta eksperi-
mentalōs elektrokonstrukciju ryupn. „Jauda“
darbneica, mežnīceibas mežizstrōdōjumu īcērknis,
pīnōtova, maizes captuve, rajona sadzeives pakol-
pōjumu kombinata darbneicas, „Viļaka“ mecha-
niskōs darbneicas. Piļsātā uzcalti daudzi jauni dzei-
vojāmī nomī, rekonstruētas golvonōs īlas, izveidōts
parks un skveri. Atvārti 9 veikali un universalvei-
kals, 3 sabīdrykī ādynōšonas uzjāmumi.*)

---

*) Ziņas jīmtas nu Latvijas mozōs enc. izdūtas 1966. g.
Latvijā.

VILĀNI

Vilānu piļsātas gērbūņs.

Vilāni ir Rēzeknes apriņķī, atsarūn pi Maltas upes un Krystpiļs-Zylupes dzeļžceļa Viļānu stacijas, 30 km nu apriņķa piļsātas — Rēzeknes. Četrus km nu Viļānu piļsātas, pi Piziču cīma atsarūn piļskolns „Kaupre“, kam pōri īt ceļš. Piļskolna apkōrtņē uzaglobōjuši seneji latvišu mītnes pādi.

Viļānu muiža nu 1495. g. uz lēņu (jure feudi) tīseibom pīdarēja Jōņam de Loe, nu kura ar taidom pošom tīseibom 1507. g. pōrgōja de Overlaku dzymtas rūkōs. Overlaku īpašumā Viļānus apstyprynōja Livonijas ordeņa mestrs, Valters fon Pletenbergs. 1603. g. Jevstafiju de Overlaku kai Pūlijas nūdevēju karalis Sigismunds III padzyna nu Viļānu muižom. Karalis tōs nūdeve Tomam Dombrovam, kurs tōs sovukōrt nūdeve tōļōk Lavrentijam de Offenbergam. 1725. g. nu Jura de Offenberga Viļāni nūnōce Mikeļa Ryka īpašumā.

Inflantu kņazistes vītņiks, Mikeļs Ryks, 1753. g. uzcēle Viļānūs klūsteri un sv. Mikeļa erceņgeļa bazneicu, nūvītojūt tur Bernadišu ordeņa mūkus, kurs bogōteigi apgōdōja ar draudzes lūceklim uzlyktom nūdavam un klōt pi tam vēļ piškeire pusmuižu Jureni. Bernadišu mūkim Ryks uzlyka par pīnōkumu apkolpōt vairōkas Rykim pīdarūšōs draudzes. Viļānu bazneica ir lelisks divnoms, kuru greznoj divi trejstōvu tūrni, ar devenim oltorim. Plašajōs bazneicas apakšzemes veļvēs apglobōti Drycānu Ryki.

Viļānu bazneica.

Ar klūstera nūdybynōšonu Viļānu nūzeime stypri pīauga. Viļānu nūzeimi vēļ pavairōja tērdzniceibas ceļš nu Rēzeknes uz Reigu. Ap 1825. g. Viļānu cīms beja taidā mārā pasaplašynōjis, ka te sōka nūturēt sešus goda tērgus. Viļānu otrō plaukšona pamūdynōja tūs īpašniku, Feliacianu Ryku, 1825. g. ryupētis pi valdeibas īstōdem, lai Viļānim tyktu piškērtas mīsta tīseibas. Tam stypri pretōjōs Bernadišu klūstera mūki, baideidamīs nu žaidu nūmatynōšonas mīstā.

1830. g. Katrina Ryks un Marija Manteifeļs (dzymuse Ryks) šū īpašumu pōrdeve Kārļam Manteifeļam. Pādejais sovukōrt 1840. g. tū pōrdeve generalam Lōwis of Menāram. Divus godus vālōk Viļānus pōrdeve Vikentijam Janovskam. Jō dzymtas rūkōs Viļāni palyka uz ilgim laikim.

Vikentijs Janovskis pīgrīze sevišku vēreibu mīsta atteisteibai. Jys uzcēle mīstā lelas myura fabrikas ōdu un audakla izstrōdōšonai. Ap 1852. g. Viļānus jau sauce par mīstu. Te beja 12 sātu, myura tērgōtovas un divstōvu myura krūgs.

1862. g. 23. majā Viļānus apstyprynōja mīsta tīseibōs. 1865. g. te nūturēja 3 goda tērgus. Trejs godus vālōk te dzeivōja jau 337 īdzeivōtōji, kas nūsadōrbōja ar tērdzniceibu, amatnīceibu un lauksaimnīceibu. Ap 1882. g. Viļānu mīsts beja pīaudzis jau uz 557 īdzeivōtōjim (249 veirīši un 308 sīvītes). 1863. g. Viļānūs atvēre pyrmū tautškolu. Rēzeknes-Pīlubōnas dekanatā beja 5260 katōļticeigūs dvēseļi.

20. g. s. sōkumā Viļānu īdzeivōtōju skaits beja divkōršōjīs. 1905. g. te jau beja 1014 īdzeivōtōju, kas apdzeivōja 242 nomus, nu tim septeni beja myura. Goda tērgu skaits beja pasalelynōjis uz seši. Mīstā beja tautškola un ambulance.

1920. g. Viļānūs beja 1083, bet 1925. g. — 1398 īdzeivōtōji, kas apdzeivōja 208 mōjas. 1928. g. 25. februarī Viļānim pīškeire piļsātas tīseibas.

1929. g. jaunajai piļsātai pīdarēja 163 ha zemes, un uz tōs atsaroda 65 tērdzniceibas uzjāmu-mi, trejs ōdu meitovas un 3 kringeļu captuves. Piļ-

sātā uz 382 gruntsgobolim atsaroda 257 dzeivojamās mōjas, nu tom sešas myura.

Pēc 1930. g. tautas skaiteišonas, Viļānūs beja 1370 īdzeivōtōju. 1929. g. piļsātas budžets iļāmu-mūs un izdavumūs sastōdeja 34 331 latu. Īdzeivōtōju piļaugums un dylums pēc godim beja šaids: 1868. g. — 337; 1882. g. — 557; 1905. g. — 1014 1920. g. 1083; 1925. g. — 1398; bet tod īdzeivōtōju skaits sōka diļt: 1930. g. — 1370; 1935. g. — 1333; 1943. g. — vairs tikai 845 īdzeivōtōji. Piļsātas īdzeivōtōji pēc tauteibom sasadaleja: 43 % latvišu, 30 % žaidu, un 23 % krīvu.

Piļsātā beja katōļu bazneica, synagoga un trejs pamatškolas. 1,5 km nu Viļānim, uz Rēzeknes pusi ir lels pūrs, kura vydā ezereņš. 1928. g. uz valdeibas reikōjumu pūrā izvede kanalizaciju, kam beja lels labvēleigs īspaidis uz piļsētenas īdzeivōtōju veseleibu.

Dažaidōs vēsturyskōs sakareibōs Viļāni ir saukti par Wielona, Wieļony, Weļony, Viļēni.

1969. godā Viļānūs beja 4900 īdzeivōtōji.

Kara beigōs piļsāta nūdadzynōta. Pēckara godūs atjaunōta un turpynoj atsateisteit. Lelōki uzjāmumi — Rēzeknes rajona sadzeives pakolpōjumu kombinats, LLT nūdaļas darbneicas, 22. tipografija, mežn. — mežizstr. īcērknis, maizes cap-tuve, elektroteiklu īcērknis, ar elektrostaciju (uz-calts 1950. g.), rajona remonta un ceļtn. īcērknis, stork-zu ceļtn., org-jas īcērknis. Atvārti 8 veikali (t. sk. universalveikals), 2 ēdneicas.

Dorbojās slimineica, prettuberkulozes dispansers, poliklinika, strōdoj 22 ōrsti, ikōrtōti 2 bārnu dōrzi. 1968./69. g. te beja vydsškola ar 1090 školānim uz-calta 1952. g., vokora vydsškola, profesionali tehniskō elektriku škola, bārnu muzykas škola, kulturas noms uzcalts 1953. g., kinoteatris, 2 bibliotekas ar 45 300 grōmotom un grōmatneica.

ZYLUPE

Zylupes pilsātas gērbūns.

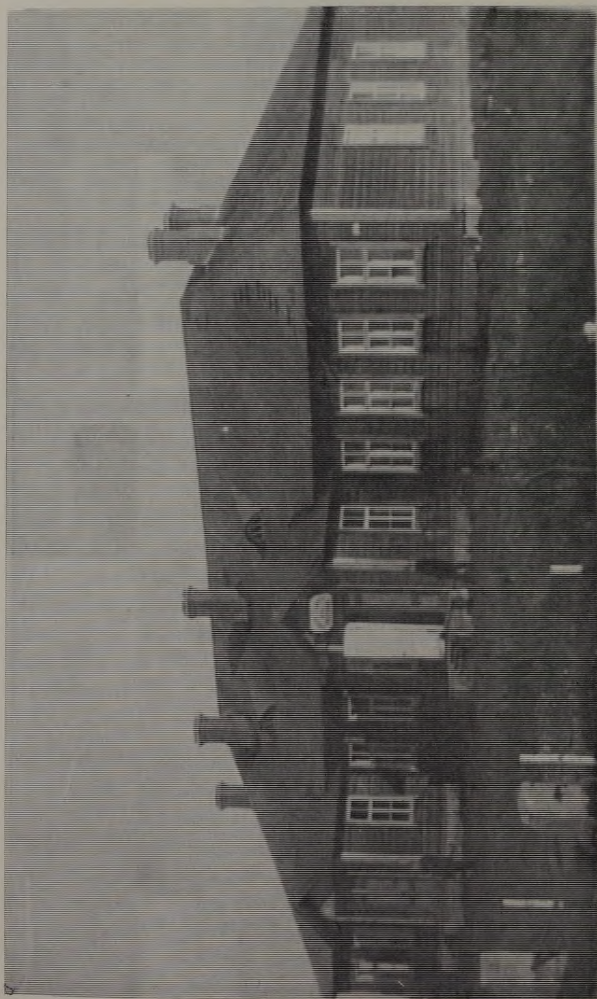
Zylupe pēc leluma beja 42. pilsāta Latvijā, Ludzas apriņķī, pi Istras upes itakas Zylupē, 31 km attālumā nu Ludzas, 278 km nu Reigas un tikai 3 km nu Krīvijas rubeža. Zylupē beja 1566 idzeivotōji, nu tim 35 % krīvu, 30 % latvišu un 30 % žaidu.

Rozentovas muiža atsarūn skaistā vitā, uz augstīnes, kuras pamatus apskoloj leikumaiņō Maltas upe. Muižas zemī škarsoj šoseja un Pīterburgas-Varšavas dzeļžceļa linija. Vysseņōkōs ziņas par Rozentovu pasarōda jau 16. g. s. pyrmā pusē, kod pīdarēja muiža bruninīku Overlaku dzymtai. 1554. goda 2. junijā ordeņa mestra Heinricha Galena laikā muiža pōrgōja Overlaku radinīka Lobrenča īpašumā. Vālōk muiža beja Bergu un tod Grothuzu īpašumā. 1714. godā Rozentovu kūpā ar Prezmu pōrdeve Jōnam Soltanam. 1766. godā Soltans muižu pōrdeve Bohommoļcovam.

Pēc Manteifeļa roksta, Rozentovas nūsaukums cēlis nu zemnīku nūmetnes, kas kaidreiz atsaroduse tagadejōs Rozentovas vitā, un tur dzeivōja latvīts Rozens. Pēc muižas īreikōšonas, šū vītu kaidu laiku sauce par Vladislavovu. Muižas zemnīki apvīnōti atseviškā Rozentovas draudzē. Tauta te eisti latviši, Romas katōļu ticeibas. Grafs Falkersambs 1770. godā uzcēle muižā sv. Krysta paceļšonas draudzes bazneicu. Brotza Livoniae VII sējumā,

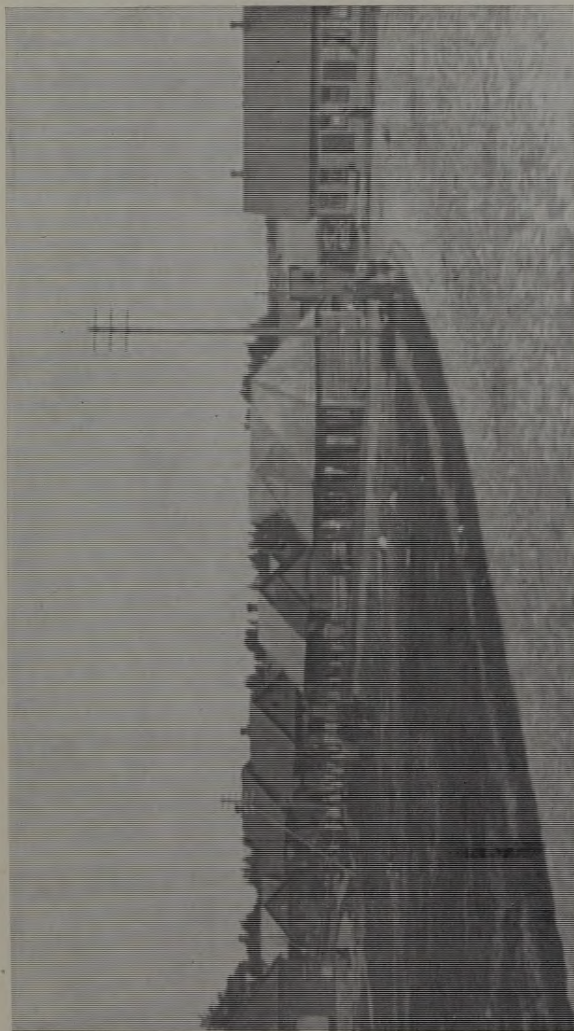
149. lpp. ir bazneicas un Rozentovas muižas attāli. 1887. gadā muižā atvārta posta nūdaļa, kuru pōrnese nu tyvejōs Antonopoles-Varšavas-Pīterburgas dzeļžceļa stacijas.

Zylupe sōce izaveidōt par mīstu pēc Ventspil-

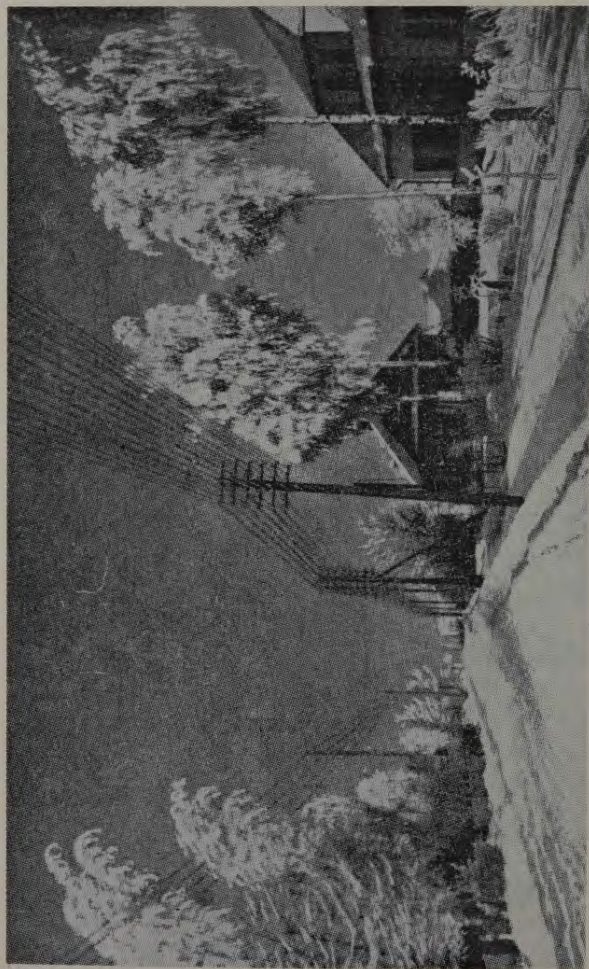
Zylupes sešklaseigōs pamatškolas āka.

Moskvas dzeļžceļa izbyuves 1900. godā. Tod pat apkārtejūs muižu īpašņiks, barons N. Rozens, sōce daleit zemi stacijas apkārtnē seikūs apbyuves gruntsqobolūs un tūs izdūt apbyuvei. Taipat rei-

Skots uz Zylupes styuri 1936. godā.

kājās arī vītejās Ryvcānu cīma zemes īpašņiki. Te sōka nūsamest uz dzeivi dzeļceļa kolpōtōji, strōdniki un cyti vītejī īdzeivōtōji. Ap 1908. godu Zylupe jau beja izavārtuse par bīži apdzeivōtu vītu ar daudz tērdznīceibas un ryupnīceibas uzjāmumim. Zylupes straujū uzplaukšonu veicynōja stacijas ty-

Zylupe 1932. goda zīmā.

vums. Īdzeivotāju lobā še nūdybynōja voi šurp pār-
cēle vairōkas administrativōs īstōdes ar atteiceigim
īrednim. Uzbyuvēja jaunus ceļus un izlobōja va-
cūs. Zylupes straujū atteisteibu pōtrauce Pyr-
mais pasaula kars.

Dzeļceļa tylts par upi pi Zylupes 1936. godā.

Pēc kara, Zylupei itylpstūt Latvijas vaļsts teritorijā, muižinīku zemi, uz kuras atsaroda Zylupe, sadaleja apbyuves gobolūs. Īdaleiti pavysam 518 gruntsqoboli, nu tim apbyuvāti 157; uz cīma zemes apbyuvāti 66 goboli; pavysam apbyuvāti 233

Latvijas-Krīvijas rūbežs uz dzelzceļa aiz Zylupes 1936. godā.

gruntsgoboli ar 212 ākom. Jaunās piļsātas plateiba 885 ha.

Zylupē dorbōjōs piļsātas vaļde, mīrtīsa, 2 pamatškolas, Latvijas Sorkonō Krysta veseleibas punkts, slimineica, apteka, ōrstis, muitneica, vērsmežņiceiba, rūbežsorgu punkts, Romas katōļu bazneica, kai ari pareizticeigūs un ev. lut. bazneica, synagoga un baptistu lyugšonas noms, 6 bīdreibas, 124 veikali un 85 ryupņiceibas un amatņiceibas uzjāmumi (spākstacija, zōgētova, yudiņa patmaļas u. c.). Bez dzeļzceļa, kas nōk nu Krīvijas, te satak ari 3 lelceli un 4 lauku celi.

Zylupes apkōrtnes vērsma strauji pasazamynoj un uz zīmelim, 3 km nu piļsātas tei pōrit lāzonā ģplokā, kū tōļōk uz Krīvijas pusi klōj pūri un meži. Zylupes saimņicyskū rūseibu stypri konkurēja Ludza. Taipat piļsātas atteisteibu kavēja Krīvijas pīrūbežs, nasaraugūt uz rūbežsorgu pyulem un vaļsts atbolstu.

Ogrōk saukta Rozentov, Rozentova, Rozenova.

1969. godā Zylupē beja 2700 īdzeivōtōju

Ūtrō pasaūļa kara laikā nūpūsteita un pēc tam atjaunōta. Lelōki uzjāmumi Ludzas metalapstrōdes ryupneicas „Metalists“ nūdaļa dybynōta 1966. godā, maizes captuve, rajona sādzeives pakolpōjumu kombinata vylnas trikotažas darbneica un vairōkas darbneicas. Seit ir patārātōju bīdreiba, atvārti 11 veikali un vīns universalveikals, 3 sabīdryskī ādynōšonas uzjāmumi, kai ari tērgs.

Dorbojās slimineica ar ambulanci, strōdoj 12 ōrsti, ikōrtōts bārnu dōrzs. 1968./1969. g. Zylupē beja vydsškola ar 670 školānim, vokora vydsškola, 24. piļsātas profesionali techn. škola, Ludzas muzykas školos filiale, kulturas noms, kinoteatris, 2 bibliotekas ar 47 300 grōmotom un grōmotneica.

GRĪVA

Grīvas piļsātas ģērbūņs.

Jamūt vārā tū, ka šei Zemgales piļsāta saimnīcyski un kulturali auguse un atsateistējuse piļneigā Daugovpiļs īspaidā un ka šei piļsāta tagad īdaleita na tikai Daugovpiļs rajonā, bet piļneigi pīvīnōta un īkļauta Daugovpilī, tōpēc es te ari apskotu Grīvas piļsātu na kai atsevišku Latgolas piļsātu, bet gon kai Daugovpiļs sastōvdaļu.

Grīva atsarūn Daugovas kreisā krostā, taišni īpretim Daugovpilei. Leidzeigi Krystpilei-Jākubpilei ari Daugovpiļs-Grīva tykušas sauktas par „dubulpiļsātu“, kū škeire Daugova un Zemgales — Latgolas rūbežs. Geografiski Grīva vīnmār ir bejuse tikai kai Daugovpiļs pīrkšpiļsāta, kū ar Daugovpili vīnoj Daugovas yudiņa ceļš un divi tylti. 1956. godā Grīva ari oficiāli tyka pīvīnōta Daugovpilei.

Grīvas plateiba beja 8,9 km² ar 5546 īdzeivōtōjim (pēc 1935. g. skaiteišonas), nu tim latvīšu beja tikai 21,9 %, bet lelkrīvu 48,6 %, pūļu 16,3 %, boltkrīvu 4,4 %, žaidu 4,2 % un leitovīšu 3,4 %. Grīva beja tipisks vacticeibnīku centrs (46 % idz.) ar 3 bazneicom, pōrejom konfesijom kotrai pa vīnai bazneicai. Grīva beja vysnalatyskōkō Latvijas piļsāta.

Grīva izacēle 18. g. s. sōkumā uz Kalkūnes un Liginišku muižu zemes un tod Grīva saucēs Jeruzaleme. Tei deve muižas īpašnikam prōvus īnōku-

mus. Izbyuvejūt Daugovpiļs cītūksni 1910./18. godūs beja vajadzeigs priķštylta nūcītynōjums Daugovas kreisajā krostā. Tōpēc valdeiba nūjauce Jeruzalemes mīstu. Bet tyuleņ sōce veidōtis jauna nūmetne ōrpus cītūksņa pi Laucesas upes grīvas, kur jau 1802. godā beja Grīvas krūgs. Ap tū dreiži viņ izacēle mīsts uz Kalkūnes muižas zemes, bet Laucesas pusi, Liginišku muižā ūtra nūmetne, kū sauce par Zemgali. Pēc 1832. g., kod obejas muižas nūnoce vīna īpašnika rūkōs, jys apvīnōja obejus mīstus vīnā ar nūsaukumu Grīva-Zemgale, kas tūreiz beja lelōkais Kūrzesmes mīsts. Tōpēc 1912. g. tam pīškeira piļsātas tīseibas. Kai krīvu, tai Latvijas laikūs Grīvas saimnīceiba un kulturās dzeive beja cīši saisteita ar Daugovpili. Tagad tei ir vīna Daugovpiļs piļsāta.

PAPYLDYNŌJUMI

Grōmotas drukōšonu nūbeidzūt izadeve sameklēt vēļ sekojūšu:

Bolvu piļsātas gērbūņs.

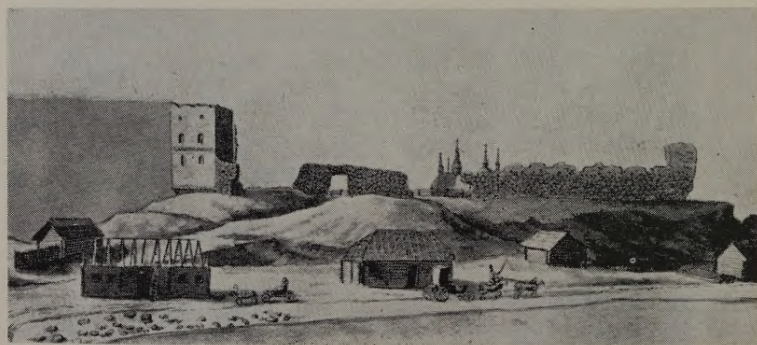
Kōrsovas piļsātas gērbūņs.

Skots uz Ludzas pili.

Nu Brotze 1797. g. zīmējumim „Sammlung verschiedener Lief-
ländischer Monumente, Prospective etc.“

(Originals 12,6 x 29,7 cm)

Skots uz Ludzas pili.

Nu Brotze 1797. g. zīmējumim „Sammlung verschiedener Lief-
ländischer Monumente, Prospective etc.“

(Originals 13,8 x 29,5 cm)

Olūti:

- G. Manteifeļs — Rzeżyca, īspīsts „Słownik Geograficzny”, izdūts nu Bronisława Chlebowskego, 1893. g. Waršavā.
- G. Manteifeļs — Krāslaw — Słownik geograficzny. Izdūts nu Bronisława Chlebowskego, 1893. g. Waršovā.
- K. Apinis — Latviešu pilsētu vēsture.
- K. Dundurs — Krāslava. Izdevniecība „Liesma” Rīgā 1968. g.
- Liwenhof — īspīsts „Słownik Geograficzny”, nu Bronisława Chlebowskego, izdūts 1893. g. Waršavā.
- Acta Latgalica 1. — 3.
- B. Brežo — Latgolas pilsātu vēsture. Latvišu konverzācijas vōrdneica.

S A T U R S

	Lp.
Priekšvārds	5
Prof. Dr. Boleslavs Brežgo	7
Karte — Latgali ūpus Latvijas breivvalsts rubeža	9
Abrine	11
Bolvi	13
Bolvi pēc 2. pasaula kara	17
Daugovpils	19
Daugovpils pēc 2. pasaula kara	39
Daugovpils valsts skolotoju instituts	40
Eisuma par V. Seiles dzeives gojumu un darbeibu	40
Latgali izdevniceiba Daugovpili	46
Korsova	53
Korsova pēc Utro pasaula kara	55
Kroslova	57
Kystpils	72
Krustpils Jakubpils daļa	80
Leivoni	81
Leivonus 1976. goda 7100 idzeivotaju	84
Ludza	85
Ludza 1967. goda ir bejis 7100 idzeivotaju	105
Preili	106
Preili — 5500 idzeivotaju 1969. goda	111
Rezekne	112
Rzekne 1969. goda administrativais centrys ar 30 300 idzeivotajim	144
Varakloni	145
1969. goda Varaklonus beja 13900 idzeivotaju	151
Varakloni pēc senču nustostim	152
Vilaka-Marnauza	165
1969. goda Vilaka beja 2800 idzeivotaji	170
Vilani	177
1969. goda Vilanus beja 4900 idzeivotaji	180
Zylupe	181
1969. goda Zylupe beja 2700 idzeivotaju	182
Griva	188
Papyldynojumi	189
Oluti	191
Saturs	192

**LATGALIAN BOOKS
AND PERIODICALS**

General Catalogue

1 9 7 8

**LATGALISCHE BÜCHER
UND ZEITSCHRIFTEN**

Verlagsverzeichnis

1 9 7 8

Publisher / Verlag

●
Andryva Jūrdža Fonds

●
P/Latgali Izdevniecība

●
Latgalian Research Institute

●
Vl. Lōcis
8 München 50, Diamantstraße 1
Germany

**I SCHOLARLY WORKS
GEISTESWISSENSCHAFTEN**

- RED. BATŅA, BUKŠS, LATKOVSKIS,
ACTA LATGALICA 1**
München 1965, 415 S., Bound, Leinen \$ 12.00
- RED. BATŅA, A., BUKŠS, M., LATKOVSKIS, L.
ACTA LATGALICA 2**
München 1968, 412 S., Bound, Leinen \$ 12.00
- RED. BUKŠS, M., LATKOVSKIS, L., ŠKUTĀNS, ST.
ACTA LATGALICA 3**
München 1970, 415 S., Bound, Leinen \$ 12.00
- RED. BUKŠS, M., LATKOVSKIS, L., ŠKUTĀNS, ST.
ACTA LATGALICA 4**
München 1972, 400 S., Bound, Leinen \$ 12.00
- RED. BUKŠS, M., ŠKUTĀNS ST., TRŪPS, J.,
LŌCIS, VL.,
ACTA LATGALICA 5**
München 1974, 416 S., Bound, Leinen \$ 12.00
- RED. BUKŠS, M., ŠKUTĀNS, ST., TRŪPS, J.,
LŌCIS, VL.,
ACTA LATGALICA 6**
Dieser Band ist der großen Kulturpersönlichkeit Br. Spūlis gewidmet.
München 1976, 499 S., Bound, Leinen \$ 12.00
- BUKŠS, M., Latgaļu atmūda.
The Latgalian National Awakening.
Das nationale Erwachen der Latgaler.**
München 1976, 752 S., Bound, Leinen \$ 15.00
- M. BUKŠS UN J. PLACINSKIS: Latgaļu volūdas gramatika un pareizraksteibas vōrdneica.
Latgalian Grammar and Spelling Dictionary.
Grammatik der Latgalischen Sprache und Wörterbuch.**
München 1973, 420 S., Leinen \$ 12.00

BUKŠS, M., Francis Kemps, ceineitōjs par tautas tiseibom. Monografija.

FRANCIS KEMPS, Latgalian Nationalist and Humanitarian, Monography.

FRANCIS KEMPS, ein Kämpfer für das Recht seines Volkes.

München 1969, 380 S., Bound, Leinen \$ 18.00

M. BUKŠS, Latgaļu-vōcu un vōcu-latgaļu vōrdneica.

Latgalisch-deutsches und deutsch-latgalisches Wörterbuch.

München 1969, 206 S., Leinen \$ 10.00

BUKŠS, M., Latgaļu voldas un tautas izplateibas problems.

The english title:

THE PROBLEMS OF LATGALIAN LANGUAGE AND ITS EXPANSION. With an english summary by Prof. L. Latkovskis.

Munich 1961, 319 p. \$ 8.00

BUKŠS, M., Latgaļu literaturas vēsture.

[Minchenē] Latgaļu izdevniceiba, 1957.

The english title:

ILLUSTRATED HISTORY OF LATGALIAN LITERATURE.

Munich 1957, 780 + VIII. Bound

The autor has followed the development of the Latgalian literature from its very beginning (sixteenth century) until now.

ILLUSTRIERTE GESCHICHTE DER LATGALISCHEN LITERATUR.

München 1957, 780 S. \$ 18.00

BUKŠS, M., Pizeimes par senejū latgaļu resp. latvīšu volūdu.

COMMENTS ON THE LANGUAGE OF THE ANCIENT LATGALIANS.

This is a study in history of s. c. high Latvian or Latgalian language, period before literature. With an english summary.

BEITRÄGE ZUR GESCHICHTE DER ALTEN LATGALISCHEN BZW. LETTISCHEN SPRACHE

Das Buch ist eine Studie zur Geschichte der latgalischen Sprache in vorliterarischer Zeit und ist mit einer ausführlichen deutschen Zusammenfassung versehen.

Traunstein 1948, 232 S. \$ 8.00

- BUKŠS, M. Seņču pasaule.**
ESSAYS ON LATVIAN FOLKLORE. With a brief account in German.
 DIE GEISTESWELT DER VORFAHREN. Essays über die lettische Folklore mit einer deutschen Zusammenfassung.
 Traunstein 1950, 152 S. \$ 5.00
- BUKŠS, M. Vacōki rakstnīceibas pīminekli.**
THE OLDEST RECORDS OF LATVIAN RESP. LATGALIAN LITERATURE. With a brief account in German.
 DIE ÄLTESTEN SCHRIFTDENKMÄLER DER LETTISCHEN BZW. LATGALISCHEN LITERATUR mit einer deutschen Zusammenfassung.
 München 1952, 152 S. \$ 4.00
- BUKŠS, M.**
RUSSIANIZATION OF BALTIC STATES
 (in German language).
 DIE RUSSIFIZIERUNG IN DEN BALTISCHEN LÄNDERN (in deutscher Sprache). 203 S. \$ 10.00
- RED. BUKŠS, M., NIKODEMS RANCĀNS**
 München 1971, 263 S., Bound, Leinen \$ 10.00
- BUKŠS, M., PRET STRAUMI Vārōjumi, vērtējumi, ceļņas.**
 GEGEN DEN STROM.
 München 1971, 464 S., Bound, Leinen \$ 10.00
- BUKŠS, M., Drukas aizliegums latgalim.**
SUPPRESSION OF LATIN PRINTS IN LATGALIA 1865 — 1904, A Method of Russianization. With a brief account in German. Traunstein 1949, 40 p.
 DRUCKVERBOT IN LATGALIEN
 eine besondere Art der Russifizierung. Mit deutscher Zusammenfassung.
 Traunstein 1949, 40 S. (Vergriffen.) \$ 0.50
- LATKOVSKIS, L., Latgaļu uzvōrdi, palames un dzymtas.**
LATGALIAN LAST NAMES, NICKNAMES AND CLANS I
 LATGALISCHE PERSONENNAMEN, SPITZNAMEN UND SIPPEN I
 München 1968, 375 S., Bound, Leinen \$ 12.00

**LATKOVSKIS, L., Latgaļu uzvārdi, palames un dzymtas.
LATGALIAN LAST NAMES, NICKNAMES AND
CLANS II**

LATGALISCHE PERSONENNAMEN, SPITZNAMEN
UND SIPPEN II
München 1971, 444 S., Bound, Leinen \$ 12.00

**LATKOVSKIS, L., Direktors Dr. A. Broks.
DIRECTOR REV. AL. BROKS, ST. TH. D.,
Educator and Martyr, died in a concentration camp in
Hitler's Germany.**

DIREKTOR DR. A. BROKS, ein hervorragender Er-
zieher aus Latgalen, der den Märtyrertod in einem
Konzentrationslager in Hitlers Deutschland starb.
München 1945, 40 S. \$ 1.00

**RED. A. PLEIŠS, Kulturvēsturiski Materiali Rokstu krō-
jums drukas aizliguma atceļšonas 50 godu atcerei.**

The english title:

**SERIES OF ARTICLES commemorating the fiftieth
anniversary of the repeal of the edict suppressing the
Latin alphabet in Latgalia (1865 — 1904), Editor-in-
chief A. PLEIŠS.**

KULTURHISTORISCHE MATERIALIEN, eine Samm-
lung von Aufsätzen zur Erinnerung an die Aufhebung
des Druckverbots in Latgalen vor 50 Jahren.

Red. A. PLEIŠS.
München 1954, 424 S. \$ 10.00

**ROMANOVSKIS, Br., Tautas gora līcinīki.
OUTSTANDING PERSONALITIES OF LATGALIA
BEDEUTENDE PERSÖNLICHKEITEN VON LATGA-
LEN.**

München 1954, 30 S. \$ 1.00

**RUPAINS, O., Pīters Miglinīks.
PETER MIGLINIKS, Champion for right and freedom
in Latgalia. Monography.**

PETER MIGLINIKS, ein Kämpfer für Recht und Frei-
heit in Latgalen. Eine Monographie.
München 1953, 56 S. \$ 1.00

**ŠKIRMANTS, J., Latgolas piļsātas.
LATGALISCHE STÄDTE.**
München 1978, 196 S. \$ 8.00

- ŠKUTĀNS, ST., MIC, Dokumenti par kļaušu laikim
Latgolā**
Documents concerning serfdom in Latgola.
"An excellent, very learned and critical edition."
Dokumente über die Zeit der Leibeigenschaft
in Latgola.
München 1974, 493 S. \$ 12.00
- ŠKUTĀNS, ST., DR. TH. ET HIST. Nu marijanu 300 gadu
vēstures (1673 — 1973).**
München 1973, 120 S., Leinen \$ 5.00
- ŠKUTĀNS, St. Dr. Th. et Hist. Missionaru darbeiba
Latgolā.**
**MISSIONARIES IN LATGALIA. A study in history
of religions life in Latgalia in 18th. century.**
DIE TÄTIGKEIT DER MISSIONARE IN LATGALEN
Studie zur Geschichte des religiösen Lebens in Latga-
lien im 18. Jahrhundert.
München 1953, 80 S. \$ 4.00
- ŠKUTĀNS, St. Dr. Th. Dīva Mōtes kults un Mōras zeme.
THE CULT OF OUR LADY AND "TERRA MARI-
ANA" i. e. LATGALIA. Illustrated.**
**DER KULT DER MUTTER GOTTES UND DIE „TER-
RA MARIANA“, d. h. LATGALIEN. Illustriert.**
München 1954, 144 S. \$ 5.00
- SPŪGIS, A. Juris Soikans.**
JURIS SOIKANS. A Latgalian Painter and Graphicer.
**Illustrated Monography. With an english, german and
french summary.**
JURIS SOIKANS. Ein latgalischer Maler und Graphi-
ker. Illustrierte Monographie. Mit englischer, deutscher
und französischer Zusammenfassung.
München 1960, 118 S. \$ 8.00
- RED. TRŪPS, J., Latgaļu folklorā 1. 1000 tautas jūku,
765 meikļu un 1420 parunu.**
**LATGALIAN FOLKLORE 1. 1000 Funny stories, 765
Riddles and 1420 Proverbs.**
**DIE LATGALISCHE FOLKLORE 1, 1000 Anekdoten,
765 Rätsel und 1420 Sprichwörter.**
München 1968, 589 S., Leinen \$ 12.00

II MEMOIRS / MEMOIREN

- BRIŠKA, B.** Latgali politiskajās patmaļās.
LATGALIANS IN THE POLITICAL ARENA
(1920 — 1950).
DIE LATGALER IN DER POLITISCHEN ARENA
(ungefähr 1920—1950).
München 1957, 188 S. \$ 4.00
- BUKŠS, M.** Atmiņas un atziņas.
MEMORIES AND EXPERIENCES.
ERINNERUNGEN UND ERKENNTNISSE.
**Ein Beitrag zur latgalischen Kultur- u. Ideengeschichte
im 20. Jahrhundert.**
München 1964, 544 S., Leinen \$ 10.00
- DZEŅS, O., Muna dzeive, I.**
Mein Leben, I, Memoiren
München 1972, 416 S., Leinen \$ 10.00
- DZEŅS, O., Muna dzeive, II.**
Mein Leben, II, Memoiren
München 1975, 446 S., Leinen \$ 10.00
- DZEŅS, O., Muna dzeive, III.**
Mein Leben, III, Memoiren
München, 1978, Leinen \$ 10.00
- GRIŠĀNS, J., Pa atmiņu stygom, I.**
Auf den Spuren der Erinnerung, I, Memoiren.
München 1967, 263 S., Leinen \$ 7.00
- GRIŠĀNS, J., Pa atmiņu stygom, II.**
Auf den Spuren der Erinnerung, II, Memoiren.
München 1969, 368 S., Leinen \$ 7.00
- GRIŠĀNS, J., Pa atmiņu stygom, III.**
Auf den Spuren der Erinnerung, III, Memoiren.
München 1970, 271 S., Leinen \$ 7.00
- LATKOVSKIS, L., Dzzyntōs zemes ļaudis, I.**
Die LEUTE MEINES HEIMATLANDES.
München 1966, 249 S., Leinen \$ 4.00
- LAURINOVIČA-PRONEVSKA, H., Grymstušōs saleņas.**
SINKING ISLANDS.
VERSINKENDE INSELN.
München 1964, 404 S., Leinen \$ 7.00

III POLITIC / POLITIK

- BUKŠS, M.,** Skices un dokumenti nu Latvijas topšonas laikim.
The english title:
SKETCHES AND DOCUMENTS about the Development of Latvia's Independence Illustrating the Question of Latgola. With an english and german summary.
SKIZZEN UND DOKUMENTE vom Werdegang Lettlands zur Illustration der latgalischen Frage. Mit deutscher und englischer Zusammenfassung.
München 1954, 288 S. \$ 8.00
- LĀCIS, August, Latgolas ūzulveiru pulki.**
München 1973, 224 S., Leinen \$ 5.00
- LŌCIS, VI.,** redaktors. Latgaļu darbeibas dokumenticija.
THE DOCUMENTATION OF LATGALIAN ACTIVITIES, contains various documents, broadcastings, speeches, articles etc.
DIE DOKUMENTATION DER LATGALISCHEN TÄTIGKEIT enthält verschiedene Dokumente, Radiosendungen, Reden, Artikel usw.
München 1962, 440 S. \$ 8.00
- LŌCIS, VL.,** red., Radio Liberty raidejumi latgaļu volūdā,
Sendungen in latgalischer Sprache (nur 12 Expl.)
I (1—100) 1975—1977.
München 1977, 270 S., Leinen \$ 30.00
- VALTERS, M., Dr.** Latvijas demokratija un kai tū veidōt.
DEMOCRACY OF LATVIA AND HOW TO BUILD IT
Essays.
DIE DEMOKRATIE LETTLANDS UND WIE SIE GESTALTET WERDEN MUSS, Essays.
Feldafing 1952, 48 S. \$ 1.00
- VALTERS, M., Dr.** Latavija ceinā par sovom tiseibom.
LATVIA IN STRUGGLE FOR ITS RIGHTS. Essays.
LETTLAND IM KAMPF FÜR SEINE RECHTE.
Essays.
München 1960, 96 S. \$ 2.00
- VALTERS, M., Dr.** Latvija storptautyskūs nūtykumūs.
LATVIA IN INTERNATIONAL AFFAIRS
LETTLAND IM VÖLKERGESCHEHEN
München 1961, 51 S. \$ 1.00

IV FICTION / SCHÖNE LITERATUR

- ANDŽĀNE, Marija.** Caur dvēseles prizmu. Dzejas.
POEMS / GEDICHTE.
München 1976, 240 S. \$ 10.00
- ANDŽĀNE, M.,** Namīra vortūs. Dzejas.
POEMS / GEDICHTE.
Feldafing 1951, 160 S. (Vergriffen.) \$ 1.00
- ANDŽĀNE, M.,** Jauni, zōboki. Stōsts.
STORY / ERZÄHLUNG.
Reischach/Inn 1945, 8 S. (Vergriffen.) \$ 1.00
- BOJARS, Vl.,** Sirds Smelǰze. Dzejas.
POEMS / GEDICHTE.
München 1957, 400 S. \$ 4.00
- BRIŠKA, B.,** Humoreskas.
HUMOROUS SKETCHES.
HUMORESKEN
München 1965, 129 S. \$ 2.00
- ČENČU JEZUPS, Pīters Vylāns.** Romans nu Latgolas at-
mūdas laikim ar literaturvēsturnīka Mikeļa Bukša īvo-
du un mōkslinīka Jōņa Trūpa vōku un 15 ilustracijom.
PĪTERS VYLĀNS, Roman.
Roman aus latgalischen Erwachungszeiten.
München 1967, 560 S. \$ 12.00
- DEKTERS, Darvu cīma ļaudis.** Romans ar mōkslinīka
Jōņa Trūpa ilustracijom un vōku.
München, 1970, 422 S. \$ 12.00
- DEKTERS, Kōzas. Luga.**
THE WEDDING Comedy.
DIE HOCHZEIT, Lustspiel.
München, 1958, 58 S. \$ 1.00
- EGLŌJS, A.,** Dzīsmas rudīna saulei, 2. izd. Dzejas.
HERBSTLICHE SONNENLIEDER
POEMS / GEDICHTE.
München 1958, 125 S. \$ 3.00

- KARŪDZINĪKS, J., Laiks i nalaiks.**
POEMS / GEDICHTE.
 München 1974, 64 S. \$ 3.00
- KARŪDZŅĪKS, J., Latgaļu melodijas.**
LATGALISCHE MELODIEN
POEMS / GEDICHTE.
 München 1977, 55 S. \$ 3.00
- KLĪDZĒJS, J., Upe plyust. Stōsts.**
STORY / ERZÄHLUNG.
 Reischach/Inn 1945, 8 S. (Vergriffen.) \$ 1.00
- KLĪDZĒJS, J., Debešu puse. Stōsti.**
HIMMELSRICHTUNG. STORIES.
ERZÄHLUNGEN.
 München 1968, 216 S., Bound, Leinen \$ 10.00
- KOKARS, O., Svešumā. Dzejas.**
IN DER FREMDE
POEMS / GEDICHTE.
 München 1959, 39 S. \$ 1.00
- LEIDUMNĪKS, J., Tāva pogolmā. Dzejas.**
IM VATERHOF
POEMS / GEDICHTE.
 München 1959, 122 S. \$ 2.00
- RED. VL. LŪCIS, Olūts. Rokstu krōjums, 7. nr.**
A LITERARY MAGAZINE.
 Quelle. Schrift u. wissenschaftliche Sammlung.
 Gedichte, Erzählungen, Erinnerungen.
 Neuötting/Inn 1947, 264 S. \$ 10.00
- RED. LŪCIS, VL.,**
DRAMAS / SCHAUSPIELE.
 München 1977, 528 S., Leinen \$ 10.00
- MURĀNS, Fr. Dzimtines skoti. Ilustrātas dzejas.**
BILDER DER HEIMAT.
ILLUSTRATED POEMS.
ILLUSTRIERTE GEDICHTE.
 Reischach/Inn 1945, 22 S. (Vergriffen.) \$ 1.00
- MURĀNS, Fr. Ilgu zeme. Dzejas.**
HEIMWEH.
POEMS / GEDICHTE.
 Neuötting/Inn 1946, 136 S. \$ 1.00

- MURĀNS, Fr. Nelga. Poema.**
POEMS ABOUT THE SECOND WORLD WAR.
 GEDICHTE ÜBER DEN ZWEITEN WELTKRIEG.
 München 1953, 128 S. \$ 1.00
- MURĀNS, Nikolajs, Muna zeme. Stōsti.**
MY COUNTRY
 MEIN HEIMATLAND,
STORIES / ERZÄHLUNGEN.
 Traunstein 1948, 160 S. \$ 1.00
- NAUTRIS, K., Aizgājēji. Fabulas.**
FABLES / FABELN.
 München 1977, 112 S. \$ 8.00
- NEIKŠANĪTS, N. Cimā pi Aizopa. Fabulas.**
 BESUCH BEI ĀSOP.
FABLES / FABELN.
 Neuötting/Inn 1946, 120 S. \$ 1.00
- NEIKŠANĪTS, N., Dundurs skudru pyuznī. Fabulas.**
FABLES / FABELN.
 DIE RINDERBREMSE IM AMEISENHAUFEN,
 Neuötting/Inn 1946, 96 S. (Vergriffen.) \$ 1.00
- NEIKŠANĪTS, N., Vīna vosora. Romans.**
A SUMMER, Novel.
 EIN SOMMER, Roman.
 Traunstein 1948, 213 S. \$ 1.00
- PŪRMALĪTS, J., Ar lukturi. Noveles.**
WITH A LAMP. Short Novels.
 MIT DER LATERNE, Novellen.
 München 1966, 239 S. \$ 5.00
- RUPAINŠ, O., Dzimtines skoti. Ilustrātas dzejas.**
 BILDER DER HEIMAT,
ILLUSTRATED POEMS.
 ILLUSTRIERTE GEDICHTE.
 Reischach/Inn 1945, 22 S. (Vergriffen.) \$ 1.00
- RUPAINŠ, O., Kod pirmī gaili dzidōja. Drama.**
 WENN DER ERSTE HAHN KRÄHT,
A TRAGEDY ABOUT PETER MIGLINIKS.
 EINE TRAGÖDIE ÜBER PETER MIGLINIKS.
 Neuötting/Inn 1946, 132 S. \$ 3.00

- RUPAIŅS, O., Jaunō skūlōtōja. Stōsts.**
THE YOUNG TEACHER. Story.
 DIE JUNGE LEHRERIN, Erzählung aus dem latgalischen Schulwesen in den 20er Jahren.
 Bad Reichenhall 1951, 86 S. \$ 3.00
- RUPAIŅS, O., Zemes sōļs. Romans.**
THE SALT OF THE EARTH. Novel.
 DAS SALZ DER ERDE, Roman aus dem latgalischen Leben nach dem Ersten Weltkrieg.
 München 1955, 420 S. \$ 10.00
- RUPAIŅS, O., Tauta grib dzeivōt, Latgalu atmūdas. Romans.**
A NATION WILL LIVE. Novel.
 EIN VOLK WILL LEBEN, Roman.
 München 1936, 564 S., Leinen \$ 12.00
- SILKĀNS, J., Fabuleņas.**
FABLES / FABELN.
 München 1955, 64 S. \$ 1.00
- SPŌGIS, A., Zylūs azaru šolkas.**
 DAS GESAUSE IM BLAUEN SEE,
POEMS / GEDICHTE.
 München 1959, 125 S. \$ 3.00
- SPŌGIS, A., Dzagyuzes liniņi.**
 DER KUCKUCKSFLACHS,
POEMS / GEDICHTE.
 München 1972, 102 S., Leinen \$ 5.00
- STRODS, K., KUNGS. Stōsti.**
 DER HERR. Novellen.
 München 1974, 231 S., Leinen \$ 6.00
- TRASUNS, Fr., Fabulas ar M. Bukša apceri par Fr. Trasunu un jō literarū darbeibu.**
FABLES / FABELN.
 München 1964, 108 S., Leinen \$ 8.00

- TRŪPS, J., Lapsines. Dzejas un karikaturas**
WESPEN.
GEDICHTHE UND KARIKATUREN.
ar M. Bukša „Sveicini lasētōjim“.
München 1975, 352 S. \$ 8.00
- RED. P. ZARIŅŠ, Tāvu zeme,**
VATERLAND.
München 1972, 424 S., Leinen \$ 10.00
- ZARIŅŠ, P., Latgaļu tradīcijas.**
LATGALISCHE TRADITIONEN.
München 1975, 111 S. \$ 4.00
- ZVĪDRIS, O., TU**
DU.
POEMS / GEDICHTE.
München 1974, 240 S. \$ 5.00

V RELIGIOUS WORKS / RELIGION

- BĪLMANIS, A., Muns ceļš uz Romas Bazneicu.**
MY WAY TO THE ROMAN CATHOLIC CHURCH.
 MEIN WEG ZUR KATHOLISCHEN KIRCHE.
 Traunstein 1949, 24 S. \$ 0.50
- BLUZMU JURŠ, sakārtojis Dzsmes katōlim trymdā.**
A HYMNAL FOR CATHOLICS IN EXILE.
 GESANGBUCH FÜR KATHOLIKEN IM EXIL.
 Neuötting/Inn 1946, 88 S. \$ 1.00
- MOZA ATSACEIBU GRŌMATEŅA.**
A LITTLE CATECHISM.
 DER KLEINE KATECHISMUS.
 Neuötting/Inn 1946, 48 S. \$ 0.50
- MOZGA, St., Svātais gavena laiks.**
THE HOLY TIME OF LENT.
 DIE HEILIGE FASTENZEIT.
 München 1954, 48 S. \$ 0.50
- MOZGA, St., Svātais brōļs Konrads.**
THE HOLY BROTHER KONRAD.
 DER HEILIGE BRUDER KONRAD.
 München 1962, 48 S. \$ 0.50
- RANCĀNS, J., Svāto Jezupa dzeive.**
THE LIFE OF ST. JOSEPH.
 DAS LEBEN DES HEILIGEN JOSEPH.
 Neuötting/Inn 1946, 52 S. \$ 0.50
- RANCĀNS, J., Goreigō spāka olūts.**
THE SOURCE OF SPIRITUAL FORCE.
 DIE QUELLE DER GEISTIGEN KRAFT
 Neuötting/Inn 1946, 69 S. \$ 0.50
- URBŠS, A., Svātō Ontōna dzeive un myusu pīnōkumi.**
THE LIFE OF ST. ANTHONY AND OUR OBLI-
GATION.
 DAS LEBEN DES HEILIGEN ANTONIUS UND
 UNSERE PFLICHTEN.
 Bad Reichenhall 1951, 76 S. \$ 1.00
- VAIKULS, St., Uz augšu sirdis.**
SURSUM CORDA. LIFT UP YOUR HEARTS
A PRAYER-BOOK.
 ERHEBT EURE HERZEN — EIN GEBETBUCH FÜR
 KATHOLIKEN.
 München 1959, 576 S. \$ 6.00
- VAIKULS, St., Lyugšonas un dzīsmes katōlim.**
A PRAYER-BOOK FOR CATHOLICS.
 EIN GEBETBUCH FÜR KATHOLIKEN.
 Reischach 1945, 255 S. \$ 6.00

VI PERIODICALS / ZEITSCHRIFTEN

DZEIVE — Latgaļu žurnals zynōtnei un literaturai, izīt par divim mēnešim reizi.

Golvonais redaktors M. Bukšs. Red. kol. Vl. Lōcis un J. Trūps.

LIFE — Latgalian scientific and literary periodical, published bimonthly.

DAS LEBEN — Latgalisches wissenschaftliches und literarisches Journal, erscheint zweimonatlich.

Vol. I	(Nr. 1 — 20)	Bound	\$ 40.00
Vol. II	(Nr. 21 — 40)	Bound	\$ 40.00
Vol. III	(Nr. 41 — 60)	Bound	\$ 40.00
Vol. IV	(Nr. 61 — 80)	Bound	\$ 40.00
Vol. V	(Nr. 81 — 100)	Bound	\$ 40.00
Vol. VI	(Nr. 101 — 120)	Bound	\$ 40.00
Vol. VII	(Nr. 121 — 140)	Bound	\$ 40.00

LATGOLAS BOLSS — Latgaļu avīze trymdā. Golv. red. Konstantins Krusts.

Red. A. Čācs, Vl. Lōcis, J. Trūps un O. Zvidris.

VOICE OF LATGALIA. Latgalian newspaper in exile.

LATGALISCHE STIMME, Latgalische Zeitung im Exil.

1943—1944 Fotokopie, Bound. (Vergriffen.)	\$ 120.00
Collection/Jahrgang 1948 — 1955, Bound	\$ 120.00
Collection/Jahrgang 1956 — 1965, Bound	\$ 120.00
Collection/Jahrgang 1966 — 1975, Bound	\$ 120.00

VII YEAR-BOOKS / JAHRBÜCHER

TĀVU ZEMES KALENDARS

Red. VL. LŌCIS

YEAR-BOOK OF NATIVE COUNTRY

HEIMATKALENDER

Collection/Jahrgang 1946—1954, Bound	\$ 40.00
Collection/Jahrgang 1955—1964, Bound	\$ 40.00
Collection/Jahrgang 1965—1974, Bound	\$ 40.00
1975, 1976, 1977, 1978, 1979	je \$ 4.00

VIII REPRESENTATIVES OF „LATGALIAN
BOOKS“
REPRÄSENTANTEN FÜR „LATGALISCHE
BÜCHER“

In the USA and Canada:

Mr. K. Krusts, 1560 Downing Street, Apt. 24
Denver, Colo 20218.

Mr. Fr. Teirumniks, R. R. 5, Noblesville, Ind. 46060,
USA.

Mr. A. Čačš, 68 Bown Str., N.E., Grand Rapids,
Mich. 49505, USA.

Mr. O. Zvidris, 178 Calvington Drive, Downsview,
Ont., Canada, M 3 M 2 M 9.

In Australia:

Mr. St. Začests, 94 Winston Ave.,
Edwardstown 5039, S. A., Australia.

In England:

Mr. J. Mekšš, 82 Hough Lane, Leeds 13, England.

In Germany:

Vl. Lōcis, 8000 München 50, Diamantstraße 1,
Tel.: 089 / 1 50 43 93, Postscheckkonto 863 37-808,
München.

Books can be ordered from Mr. Vl. Lōcis, and the pay-
ment can be done through the representative of the cor-
responding country or directly to Mr. Vl. Lōcis.

STATE OF NEW YORK

IN SENATE

REPORT OF THE

COMMISSIONER OF

THE STATE OF NEW YORK

FOR THE YEAR ENDING

1900

ALBANY: JAMES BROWN PUBLISHER

1901

PRINTED BY THE STATE PRINTING OFFICE

ALBANY, N. Y.

1901

ALBANY, N. Y.

ALBANY, N. Y.

ALBANY, N. Y.

2. 6. -

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0308045812

Jura Solkava vika

~~97-4~~
~~L 41~~